

PROSENTTITAIDETTA KOULUUN
Taidehankintamalli osallistamisen näkökulmasta

Tatu Vahala
Pro gradu -tutkielma
Kuvataidekasvatus
Taiteiden tiedekunta
Lapin yliopisto
Kevät 2023

Lapin yliopisto, taiteiden tiedekunta

Työn nimi: Prosenttitaidetta kouluun – Taidehankintamalli osallistamisen näkökulmasta

Tekijä: Tatu Vahala

Koulutusohjelma: Kuvataidekasvatus

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 78, liitteet (3)

Vuosi: 2023 kevät

Tiivistelmä

Tässä tutkielmassa esittelen alakoulun koulurakennushankkeen yhteydessä toteutetun prosenttiperiaatetta noudattavan ja oppilaita osallistavan taidehankintamallin. Tutkimuksessani tarkastelen sitä, millainen on toimiva osallistava taidehankintamalli sekä miten ja millaisena oppilaat kokevat osallistavan taidetyöskentelyn ja onko osallistavalla taidetyöskentelyllä vaikutusta oppilaiden kouluympäristön arvostukseen. Lähestyn tutkielmassa aihetta sekä oppilaiden että hankkeeseen osallistuneiden opettajien ja taiteilijan näkökulmasta.

Tutkielma on luonteeltaan ja menetelmiltään kehittämistutkimuksen sekä soveltavan taiteen ja taidekasvatuksen alueeseen liittyvän taideperustaisen toimintatutkimuksen pääperiaatteita noudattava. Tutkielman aineisto koostuu hankkeeseen osallistuneiden oppilaiden kirjoitelmista, opettajien ja taiteilijan strukturoiduista lomakehaastatteluista sekä taidehankintatyöryhmän muistiinpanoista ja omista havainnointiin perustuvista merkinnöistäni. Aineisto on analysoitu laadullisen sisällönanalyysin keinoin, jonka kautta tutkin monimuotoisesta tutkimusaineistosta esiin nousseita merkityksiä suhteessa taidehankkeeseen. Teoreettisena näkökulmana tutkielmassa ovat osallisuus ja yhteistoiminnallisuus.

Tutkielmani tulosten perusteella sekä oppilaat että opettajat ja taiteilija kokevat tämän mallin mukaisen osallistavan taidehankintamallin toimivana tapana toteuttaa taidehankinta koulun kontekstissa. Oppilaat suhtautuvat uuteen koulutaloon ja taiteeseen myönteisesti, mutta pitkän aikavälin lähi- ja kouluympäristön arvostuksen kasvua ja pysyvyyttä ei voida arvioida.

Avainsanat: kuvataidekasvatus, kehittämistutkimus, taideperustainen toimintatutkimus, osallisuus, yhteistoiminnallisuus

University of Lapland, Faculty of Art and Design

Title: Percent for Art -Project into a School – Art Acquisition Model from the Participatory Perspective

Author: Tatu Vahala

Degree programme: Art education

Type of the work: Master's thesis

Number of pages: 78, attachments (3)

Year: 2023 Spring

Abstract

In this thesis, I present an art acquisition model implemented in connection with a construction project of an elementary school, which follows the percent for art principle and involve student participation. In my research, I examine what a functioning participatory art acquisition model is like and how students experience participatory artwork and whether it influences students' appreciation of the school environment. I approach the subject from the perspective of the students, the teachers and artists who participated in the project.

The nature and methods of this thesis follow the main principles of development research and art-based action research related to the field of applied art and art education. The material of this thesis consists of the writings of the students, the structured form interviews of the teachers and the artist, as well as the notes and memos of the art acquisition workgroup and my own notes based on my observations during the project. The material has been analyzed using the means of qualitative content analysis, through which I have examined the meanings that have emerged from the diverse research material in relation to the project. The theoretical perspectives in this thesis are participation and cooperativeness

Based on the results of my thesis, both the students, teachers and the artist feel that this participatory art acquisition model is a functional way to implement art acquisition in a school. The students have a positive attitude towards the new school building and art, but the long-term growth in appreciation towards the local and school environment cannot be estimated.

Keywords: Art education, development research, art-based action research, participation, cooperativeness

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	5
2 Tutkimuksen konteksti	10
3 Teoreettinen viitekehys.....	13
3.1 Julkinen taide.....	13
3.1.1 Julkinen taide yleisesti ja koulussa.....	13
3.1.2 Prosenttitaide	18
3.2 Yhteisöllisyys	19
3.2.1 Koulu kasvuyhteisönä.....	19
3.2.2 Yhteistoiminnallisuus	22
3.2.3 Yhteisöllinen taide(-kasvatus)	27
3.3 Osallisuus	30
3.3.1 Osallisuus kouluympäristössä.....	30
3.3.2 Osallisuuden kokemus.....	33
4 Tutkimusmenetelmä	36
4.1 Toiminta-/kehittämistutkimus taiteesta taidehankintaprojektissa	36
4.1.1 Tutkijan rooli osallistavan havainnoinnin alueella.....	38
4.1.2 Tutkimuksen aineiston hankinta	39
5 Tutkimuksen toteutus	43
5.1 Taidehankintamallin analyysi.....	43
5.1.1 Taidehankkeen työryhmä ja osallistuneet tahot.....	43
5.1.2 Taidehankkeen aikataulu, eteneminen ja työtavat.....	46
5.2 Taidehankkeen analyysi osallistuneiden aineiston näkökulmasta.....	59
6 Johtopäätökset ja kehittämissuhteet.....	67
7 Pohdinta.....	72
Lähteet	75
Liitteet	

1 Johdanto

Tässä tutkimuksessa esittelen Kaarinan Hovirinnan koulutalon hankkeen yhteydessä toteutetun mallin oppilaita osallistavasta ja prosenttiperiaatetta noudattavasta taidehankinnasta sekä tarkastelen ja pohdin oppilaiden saamia kokemuksia taidetyöskentelyn parista. Taidehankintoja voidaan toteuttaa monin eri tavoin, esimerkiksi ostamalla valmista taidetta seinillä säilytettäväksi tai tilaamalla taiteilijoilta tilaan sopivia teoksia. Haluan tämän tutkimuksen myötä tuoda vaihtoehtona edelliseen esille julkisen tilan taidehankintaan liittyvän mallin, jossa käyttäjiä, tässä oppilaita, on osallistettu varsinaiseen toimintaan mukaan. Tutkimuksen keskeisenä ilmiönä on siten julkinen taidehankinta julkiseen koulurakennukseen.

Tutkimuksen aihe on itselleni erityisen kiinnostava, sillä olen toiminut päätyönäni Hovirinnan koulussa luokanopettajana vuodesta 2013 sekä vararehtorina vuodesta 2017 alkaen. Olen ollut mukana koulutalon suunnittelussa ja siten taidehankintatyössä alusta asti. Taustana oppilaita osallistavalle taidehankinnalle on erityisesti ollut se, että koulutalon piha-alueella on aiemmin tehty paljon ilkeävaltaa; pihan kalustoa ja välineitä on rikottu toistuvasti. Taustalla vallitsevana ajatuksena on, että osallistamalla oppilaita mukaan taidehankintatyöhön saadaan lisättyä sekä oman kouluympäristön arvostusta että sitoutuneisuutta paitsi kouluun myös sen lähiympäristön ylläpitämiseen pitkällä aikavälillä. Tutkimuksen kohteena oleva taidetyö on siten luonteeltaan yhteisöllistä ja yhteistoiminnallista, työn lopputulosten ollessa yhteydessä myös hankkeeseen osallistuneiden oppilaiden vapaa-ajan piiriin.

Koska koulu sekä itsenään että toimiessaan tarkoitusta varten rakennetussa rakennuksessa on julkisin varoin ylläpidetty ja rahoitettu ja koulun toiminta on yleistä julkista toimintaa, on myös itse koulurakennus julkinen tila ja tilaan tavalla tai toisella hankittu ja sijoitettu taide julkista. Julkistoimintaan liittyvän yhteyden lisäksi julkisuus tarkoittaa sitä, että asia on avointa, jokaiselle tarkoitettua ja jokaisen tuntemaa ja kaikille tietyllä tavalla yhteistä (Ruohonen, 2020). Vaikka koulu ja koulurakennus onkin tietyllä tavalla rajattu siellä opiskeleville oppilaille ja siellä työssäkäyville aikuisille, on koulu julkisena tilana kuitenkin avoin etenkin sen sidosryhmille ja yleensä kunnan omistamana tilana myös hyödynnettävissä esimerkiksi iltakäyttäjille. Tämä käyttäjäryhmän laajennus avaa myös tilassa olevan taiteen saavutettavuuden laajemmalle yleisölle.

Suomessa koulujen taidehankkeilla on verrattain pitkät perinteet, alkaen jo 1900-luvun alusta, jolloin Venny Soldan-Brofeldtin johtama Taidetta kouluihin -yhdistys aloitti paikkasidonnaisten julkisten taideteosten hankinnan koulutiloihin; keskeisenä ajatuksena oli erityisesti taiteen kasvatukselliset päämäärät. Yhdistys levitti kouluihin varsinaisten taideteosten lisäksi pääasiassa piirustuksia sekä teoskoppioita. Taidetta kouluihin -yhdistyksen toimintaa jatkoivat 1950-luvun aikana kunnalliset taidetoimikunnat ja edelleen Taiteen keskustoimikunnan alaisuudessa pitkään toiminut Valtion taideteostoimikunta. (Ruohonen, 2020.) Eri-näiset tilaustaidetyöt olivat toki taiteilijoita työllistäviä, mutta taiteilijat pääsivät vain harvakseltaan vaikuttamaan taiteen sijoituspaikkaan tai esimerkiksi uudishankkeiden yhteydessä itse rakennukseen liittyviin asioihin; lisäksi suosittujen taidekilpailutusten osalta hankittavista teoksista olivat päättämässä muun muassa poliittiset vaikuttajat, eivät varsinaiset taideasiantuntijat. (Ruohonen, 2020.) Näin ollen taideteokset eivät välttämättä vastanneet ja täydentäneet rakennusta ja kohdetta, kuten nämä parhaimmillaan olisivat voineet tehdä; eivätkä siten välttämättä myöskään toteuttaneet täysin sitä sivistyksellistä ja kasvatuksellista tavoitetta, joka tausta-ajatuksena taidesijoituksilla vallitsi.

Itseäni on pitkään kiinnostanut erityisesti koulurakennuksiin hankitut taideteokset ja niiden taustalla vallinneet arvot. Myös Hovirinnan vanhaan koulurakennukseen oli Kaarinan kaupungin toimesta sijoitettu lukuisia taideteoksia, lähinnä maalaustaidetta, joita koulun käytävillä ja yhteisissä tiloissa oli esillä. Merkittävää on mielestäni se, kuinka teoksiin suhtauduttiin ja mitä niistä muistetaan. Jotakin sijoitettujen teosten merkityksestä kertoo se, kun vanhaa koulurakennusta tyhjennettäessä kaupungin toimesta kyseltiin erään kouluun sijoitetun teoksen perään, ei kukaan edes tiennyt kyseisen teoksen olemassaolosta.

Myllyntaus ja kollegat (2017) tuovat artikkelissaan esille sen, että tutkimuksessaan kohteena olleet nuoret kokevat lukion arjessa kouluun prosenttiperiaatteella toteutetun julkisen taiteen kokonaisuuden lähinnä teoksina huomaamattomina, mutta varsinaisina teoskokemuksina enimmäkseen merkityksellisinä luonteeltaan. (Myllyntaus ym., 2017, s. 55.) Tässä tutkimuksessa ei Hovirinnan koulutalon taidehankkeen toteutumisen pitkäkestoisia kokemukseen perustuvia seikkoja voida tutkia, mutta osallistavan taidehankkeen tavoitteena on tuoda taide lähemmäksi oppilaiden arkea ja osaltaan näkyvämmäksi osaksi itse koulurakennusta ja koko koulualuetta.

Tutkimuksen kohteena olevasta taidehankinta-aiheesta ja -mallista on verrattain vähän tehty tieteellistä tutkimusta, vaikka koulurakennushankkeita on jatkuvasti meneillään ja Kaarinasakin vuonna 2023 suunnitellaan ja toteutetaan kahta eri koulukokonaisuutta. Hovirinnan koulutalon taidehanketta osin vastaava osallistava taideprojekti on käynnissä ainakin myös Turussa Sirkkalan koulussa, jossa työn pitäisi valmistua keväällä 2023 (Rautjoki, 2022.) Tarvetta prosenttiperiaatetta noudattavalle taidehankintamallille koulurakentamisen yhteydessä kuitenkin on, sillä koulujen rakennuskanta on jo pääosin varsin iäkästä. Opetushallituksen vuonna 2020 teettämän selvityksen mukaan vuosina 2010–2018 rakennetut koulurakennukset muodostivat alle 10 % tuolloin käytössä olleista koulutiloista ja yli kolmannes koulurakennuksista oli vuosilta 1950–1969 (Opetushallitus, 2020, s. 18.) Tulevissa koulurakennushankkeissa tullaan ainakin toistaiseksi prosenttiperiaatetta noudattamaan, kuten valtiojohdon hallitusohjelmassa vuodelta 2019 on määritetty (Opetushallitus, 2020, s. 3.) Tarvetta tutkimuksille erilaisista taidehankintatavoista on siten myös olemassa.

Keskeisimmät tutkimukset ja julkaisut tämä työn kannalta liittyvät julkiseen taiteeseen kouluissa, prosenttitaiteeseen, yhteisölliseen taidekasvatukseen, tilanne- ja paikkasidonnaiseen sekä yhteistoiminnalliseen oppimiseen ja kokemukseen sekä osallistamiseen. Prosenttitaiteesta ja julkisesta taiteesta koulussa ovat kirjoittaneet muun muassa Myllyntaus ja kollegat (2017) sekä Pulkkinen (2019). Tilanne- ja paikkasidonnaisesta taiteesta Niinistö ja Granö (2018) teoksessa *Suhteessa maailmaan – Ympäristöt oppimisen avaajina*. Yhteistoiminnallisesta oppimisesta ja yhteisöllisestä toiminnasta ovat keskeisesti kirjoittaneet muun muassa Hiltunen (2016) teoksessa *Taidekasvatus ympäristöhuolen aikakaudella – avauksia, suuntia, mahdollisuuksia* sekä Jokela ja kollegat (2006) teoksessa *Taide, yhteisö & ympäristö*.

Oppilaiden osallistaminen oman oppimisympäristönsä suunnitteluun heidän ikä- ja taitotasonsa mukaisesti on mielestäni tärkeää paitsi opiskelun mielekkyyden, niin myös koulusta ja osallistamisesta saatavien positiivisten kokemusten vuoksi. Hypoteesini tässä on se, että oppilaita osallistava tapa toteuttaa taidehanke uuteen koulutaloon lisää osallisten oppilaiden positiivista suhtautumista kouluympäristöön.

Tutkimuksen aineisto on koottu hankkeeseen osallistuneiden Hovirinnan koulun oppilaiden ainekirjoitelmista sekä osallisten taiteilijoiden ja opettajien strukturoidusta haastatteluaineistosta, joita vertaillaan toisiinsa ja joiden kautta pyritään hakemaan vastauksia asetettuihin tutkimuskysymyksiin:

1. Millainen on toimiva osallistava taidehankintamalli?
2. Miten ja millaisena oppilaat kokivat osallistavan taidetyöskentelyn?
3. Onko osallistavalla taidetyöskentelyllä vaikutusta oppilaiden kouluympäristön arvostukseen?

Oppilaiden laatima aineisto toimii tutkimuksessa täydentävänä taiteilijoiden ja opettajien haastattelujen vastauksiin. Ensimmäinen tutkimuskysymys muodostaa keskeisen ytimen koko tutkimukselle; onko oppilaita osallistava taidehankintamalli toimiva ja kannattava tapa toteuttaa taidehankinta koulurakentamisen yhteydessä. Ensimmäistä tutkimuskysymystä tarkastellaan sekä oppilaiden että opettajien aineiston pohjalta ja lisäksi erityisesti painottaen taiteilijoiden näkemystä hankkeesta. Toisen tutkimuskysymyksen oppilaiden kokemukset tulevat tarkastelluksi ja määritellyiksi opettajien ja taiteilijoiden kautta niin kutsuttuna edustuksellisenä kokemuksena. Kolmannen tutkimuskysymyksen ydin on myös osallisten taiteilijoiden ja opettajien haastatteluista muodostetuista näkemyksistä; pitkän aikavälin vaikutusta voidaan arvioida laajemmin vasta vuosien päästä.

Oma roolini koulutalon taidehanketyössä on ollut sekä aktiivinen osallistuja että passiivinen sivullinen seuraaja. Olen osallistunut hanketta varten perustetun taidehankintatyöryhmän toimintaan aluksi aktiivisesti, jolloin koko taidehanketta ja sen sisältöä sekä tavoitteita määriteltiin ja jättäytynyt myöhemmin työryhmässä sivullisen rooliin, kun hankkeen taiteilijaehdokkaita haastateltiin ja lopuksi valittiin. Näin toimiessani pyrin vähentämään valinnan vaikutusta tutkimuksen tekoon. Toimin kuitenkin taidehankkeen ajan aktiivisesti yhteydessä valittujen taiteilijoiden kanssa työni puolesta, mutta jälleen sivustaseuraajana silloin, kun varsinainen oppilaita osallistava työ oli käynnissä. En ole ottanut kantaa tai osallistunut varsinaiseen taidetyöhön, vaan ennemmin tarkkaillut ja esittänyt kysymyksiä oppilaiden työhön liittyen. Näillä toimilla olen tavoitellut mahdollisimman laajaa näkökulmaa varsinaiseen tutkimukseen sekä säilyttämään tietynlaisen ulkopuolisen havainnoijan tulokulman tutkittavaan aiheeseen.

Tutkimukseni rakenne alkaa Hovirinnan koulutalon paikan kartoituksella ja kontekstuaalisoinnilla sekä keskeisten käsitteiden määrittelyllä. Nämä muodostavat tutkimuksen keskeisen teoreettisen viitekehyksen, johon tukeutuen asetettuihin tutkimuskysymyksiin pyritään

löytämään merkityksiä tutkimusaineistosta laadullisen sisällönanalyysin keinoin. Lopuksi pohdin tutkimusta sekä taidehankintamallin toimivuutta kokonaisuutena.

2 Tutkimuksen konteksti

Kaarina on Varsinais-Suomessa sijaitseva Turun naapurikaupunki, jonka väkiluku vuoden 2021 (Tilastokeskus, 2023) tietojen mukaan on 35497 henkilöä. Hovirinta on kaupunginosa Kaarinan keskustan alueella, jossa on 1980-luvun alusta saakka toiminut Hovirinnan koulu omassa koulurakennuksessaan. Hovirinnan koulun oppilasmäärä on 1980–90-lukujen huipputuotosta laskenut nykyiselle n. 280 oppilaan tasolle 2000-luvun aikana. Tästä syystä vapautuneisiin tiloihin on 2010-luvulla sijoittunut Kaarinan ruotsinkielinen koulu (S:t Karins svenska skola). Hovirinnan koulussa toimivat 2010-luvun alkuvuosille asti kaupunkitasoiset alakoulun musiikkiluokat, mutta nykyisin musiikkiluokat ovat sijoitettuna keskustan alueella myös toimivaan Valkeavuoren yhtenäiskouluun, jossa yläkoulun musiikkiluokat jo ennestään sijaitsivat.

Hovirinnan alkuperäistä koulurakennusta korjattiin ja muokattiin paikoin mittavasti muun muassa 2010-luvun taitteessa siten, että rakennuksen atriumpihat muutettiin luokkatiloiksi (4 luokkahuonetta). Samoihin aikoihin alkoivat kuitenkin jo ensimmäiset merkit rakennuksen sisäilmaongelmista. Ensimmäiset sisäilmaselvitykset sekä kuntotutkimukset toteutettiin vuosina 2013 ja 2014 sekä jatkotutkimukset sisäilmailmoitusten perusteella vuosien 2015–2017 välisenä aikana. Syksyllä 2017 tutkimusten perusteella koulun sisäilmassa todettiin olevan ongelmia, joiden johdosta molempien koulujen toiminta tuli siirtää väistötiloihin. (Kaarina, 2017.) Lukuvuoden 2017–2018 aikana koulujen toiminta siirtyi vanhasta koulurakennuksesta koulun pihan parakkirakennuksiin; muutama luokka sijoitettiin koulun alueen lähellä sijaitsevien kerrostalojen asuntoihin ja kerhotilaan. Noin kolmasosa Hovirinnan koulun oppilaista (80–100 oppilasta) ja kyseisten luokkien opettajat ja koulunkäynninohjaajat sijoitettiin Littoisten monitoimitalolle, joka sijaitsee noin 6–7 kilometrin päässä pääkoululta.

Kaarinan kaupunginvaltuusto päätyi uuden koulurakennuksen rakentamiseen myös esillä olleen peruskorjaushankkeen sijaan. Hovirinnan koulun uudisrakennuksen hankesuunnitelmassa (2018) todetaan, että vanhan koulurakennuksen tilalle tulnaisiin rakentamaan uusi koulurakennus, koska korjausrakentaminen ei kustannussyistä ole kannattavaa nykyiset vaatimukset huomioiden. Uudisrakennukselta edellytetään hankesuunnitelmassa rakennuksen muunneltavuutta ja mahdollista laajennettavuutta myös tulevaisuuden tarpeet huomioiden;

esimerkiksi väestörakenteen muutoksen johdosta alakoulun muuntaminen yhtenäiskoulun tarpeisiin. Vuoteen 2025 mennessä Kaarinan oppilasmäärän arvioidaan yleisesti kasvavan, joka vaikuttaa erityisesti Kaarinan ruotsinkielisen koulun oppilasmäärään. (Kaarina, 2018.)

Hankesuunnitelmassa esitetään uuden kaksikerroksisen koulurakennuksen rakentamista vanhan yksitasoisen koulurakennuksen tilalle ja todetaan uudelta koulurakennukselta vaadittavan sen sopivuutta jo olemassa olevaan rakennettuun ympäristöön. Koulurakennuksen ja siihen kuuluvan pihaympäristön tulee edustaa toimivuutta ja olla laadultaan kaupunki-ilmettä lisäävä. (Kaarina, 2018.) Hovirinnan koulun ympäristössä on sekä kerros-, rivi- että pientaloista muodostuvaa rakennuskantaa, jotka edustavat melko laajasti eri vuosikymmenien rakennussuunnittelullisia piirteitä. Vanhimpia kerrostalorakennuksia on jo julkisivuremontoitu ja aiempaa melko väljää rakennustapaa täydennetään uudisrakennuksin. Koulun lähistöllä sijaitsevat muut julkiset rakennukset (muun muassa kirkko ja uimahalli) edustavat tyyllillisesti samaa 1970–1980-luvun ilmettä kuin alkuperäinen koulurakennuskin. Koulun ympäristöstä löytyy kuitenkin vielä kaupunkimetsäalueita ja merenrantaan on hieman yli kilometri matkaa, joten luonto jossakin määrin on lähellä ja saavutettavissa kaikille toimijoille.

Hovirinnan uudessa koulutalossa tulevat valmistumisen jälkeen toimimaan sekä Hovirinnan koulu, Kaarinan ruotsinkielinen koulu (noin +200 oppilasta) että suomen- ja ruotsinkieliset esiopetusyksiköt. Hovirinnan koulu on monikulttuurinen; koulun oppilaista n. 35 % on suomea toisena kielenä puhuvia. Hovirinnan koulussa toimii keskimäärin yhdeksän (9) yleisopetuksen ryhmää sekä kymmenen (10) erityisopetuksen pienryhmää, mukaan lukien keskitetyt kaupunkitasoiset vaativan erityisopetuksen ryhmät. Lukuvuonna 2022–2023 koulussa toimii myös valmistavan opetuksen ryhmä vuosiluokille 1–6. Uuden koulutalon osalta merkittävää on, että Hovirinnan koulun oppilaat tulevat pääosin Hovirinnan alueelta ja Kaarinan ruotsinkielisen koulun oppilaat koko Kaarinan alueelta, koska muita ruotsinkielisiä kouluja ei kaupungissa ole.

Hankesuunnitelmassa (2018) tulevan koulutalon toimijat asettavat rakennukselle ja sen toimintaympäristölle kokonaisuudessaan vision pedagogisesta näkökulmasta, jossa suunnittelun pohjaksi määritellään seuraavat tekijät:

- 1.) Oppiva ja hyvinvoiva kouluyhteisö
- 2.) Osallisuus ja yhteisöllisyys

3.) Kielen ja kulttuurin edistäminen

Tilojen tulee olla oppimiselle ja opettamiselle joustavia, muunneltavia, esteettömiä ja moneen käyttöön soveltuvia; tilasuunnittelussa tulee huomioida erityisesti oppilaiden erilaiset tarpeet sekä tilojen kautta mahdollistaa koulujen yhteisöllinen toiminta. (Kaarina, 2018.) Koulusuunnittelussa tullaan huomioimaan alusta alkaen tilojen esteettisyys ja aistiystävällisyys niin rakenteiden, materiaalien kuin käytettävien värien osalta, joita tukee myös oppilaita osallistava taidehanke. Esteettisen toimintaympäristön sekä aistiystävällisyyden huomiointi kaikessa ympäristöön liittyvässä on ensiarvoisen tärkeää tilassa, jossa toimii erilaisia tuen tarpeisia oppilaita, jotta kaikilla osallisilla olisi yhdenvertaiset mahdollisuudet opiskella.

Edellä mainittujen *osallisuuden ja yhteisöllisyyden sekä kielen ja kulttuurin edistämisen* vaatimusten toteuttaminen alkaa jo suunnitteluvaiheessa, kun oppilaat osallistetaan koulutalon taidehankkeeseen.

Taidehanke sijoittuu sekä talon sisälle toteutettaviin että sen ulkopuolelle piharakentamisen yhteydessä toteutettaviin taideteoksiin. Taidehanketta aloitettaessa taideteosten sijoituspaikat ovat suunnittelematta, joten hankkeeseen valitut taiteilijat saavat mahdollisuuden ideoida yhdessä arkkitehtien kanssa kokonaisuuden kannalta parhaat sijoituspaikat taiteelle. Oppilaat ovat taidehankinnan kaikissa vaiheissa mukana, alkaen jo hankkeeseen mukaan hakeneiden taiteilijoiden haastatteluista (Kaarina, 2021). Uuden koulutalon käyttöönotto ja virallinen luovutus tilaajalle tapahtuu maaliskuussa 2022; piha-alueen valmistuminen taideteoksineen tapahtuu arviolta vuoden 2023 aikana, jolloin piha alueena ja välineineen on myös kunnan asukkaiden ja erityisesti koulun oppilaiden ja kotien hyödynnettävissä vapaa-ajalla.

3 Teorettinen viitekehys

3.1 Julkinen taide

3.1.1 Julkinen taide yleisesti ja koulussa

Suomessa koulut ovat perinteisesti olleet merkittäviä julkisia taiteen sijoituspaikkoja. Ruohosen (2013) mukaan jo vuonna 1954 Suomen Taiteilijaseura on määritellyt, että muun muassa kouluja tulisi priorisoida taiteen sijoituspaikkoina, koska niissä tyypillisesti käy paljon ihmisiä, unohtamatta kuitenkin taiteen kasvattavaa ja sivistävää merkitystä. (Ruohonen, 2013, s. 128.) Suurten ikäluokkien, väestön nopean kasvun sekä sotien jälkeisen jälleenrakennuksen ja kaupungistumisen aikaan Suomeen rakennettiin merkittävässä määrin uusia koulurakennuksia, jolla oli myös oma vaikutuksensa taideteosten määrään kouluissa. Esimerkiksi suurissa kaupungeissa Turussa, Tampereella ja Helsingissä jopa puolet julkisista taideteoksista sijoitettiin koulurakennuksiin vuosien 1950–1970 välillä. (Ruohonen, 2013, s. 130.)

Jo ennen 1950-lukua Suomessa vaikutti vuonna 1906 perustettu Taidetta kouluihin -yhdistys, jota oli perustamassa ja jonka johtajana toimi taiteilija Venny Soldan-Brofeldt. Yhdistyksen ydintehtävänä oli paikkasidonnaisten ja korkealaatuisten teosten hankkiminen sivistyksellisessä ja kasvatuksellisessa mielessä; käytännössä kuitenkin usein kustannussyistä hankitut teokset olivat kopioita tai piirustuksia ja vähemmissä määrin tilaustyönä toteutettuja alkuperäisiä maalauksia. 1950-luvun aikana perustetut kunnalliset taidetoimikunnat sekä uusi Valtion taideteostoimikunta johti lopulta Taidetta kouluihin -yhdistyksen lopettamiseen. (Ruohonen, 2020.) Tietty sivistyksellinen tausta-ajattelu kuitenkin edelleen on etenkin koulujen taidehankkeiden mukana. Osallistaminen taidetyöhön on omanlaistaan sivistystyötä varsinaisen teeman ja tarkoituksen ohella.

Ruohosen (2013) mukaan julkisen taiteen kasvatuksellisena ajatuksena on ollut se, että taideteoksilla on sivistävä ja kasvattava vaikutus taiteen kokijalle, joka edelleen merkitsee sivistyneempiä kansalaisia sekä taiteen arvostuksen kasvua yhteiskunnassa. Taiteen sijoittaminen koulurakennuksiin on merkinnyt siten myös koulujen ja oppilaiden arvostamista.

(Ruohonen, 2013, s. 132.) Oppilaiden osallistaminen mukaan oman koulunsa taidehankkeeseen on myös osaltaan osoitus paitsi oppilaiden osaamisen arvostamisesta ja heidän kyvykkyydestään toimia osana isoa hanketta, niin myös taiteen ja sen välityksellä sivistyksen merkityksestä yhteisölle.

Oma kysymyksensä on se, mikä varsinaisesti on julkisen taiteen määritelmä. Kuusamo ja kollegat (2013) kuvailevat, että ollakseen taidetta, tulee taiteen olla myös julkista. Heidän mukaansa yleinen käsityksemme julkisesta taiteesta on ajan saatossa laajentunut julkisista monumenteista kohti hajautuneempaa ymmärrystä julkisen taiteen olemuksesta, jossa julkinen kaupunkitaide on läpinäkyvämpää sekä lyhytaikaisempaakin. Huomio kohdentuu yhteisöihin ja yleisöihin, kiinteiden sijaintien ja paikkojen sijaan. (Kuusamo ym., 2013, s. 8–11.) Ydinideana julkisessa taiteessa yleisesti on taiteen saavutettavuus mahdollisimman monelle, toisin sanoen taiteen sijoittaminen osaksi julkista tilaa ja ulos suljetuista institutionaalisista tiloista. (Turun museokeskus, 2021, s. 10.) Tämän tutkimuksen kohteena olevan koulutalon taidehankkeen osalta huomio kiinnitetään osallistavan taideprojektin sekä koulutalon rakennushankkeen yhtymäkohtiin, myös hankkeen pedagogisesta näkökulmasta tarkasteltuna. Tällöin tarkastelun keskiössä on paitsi koulutalo itse, niin myös sen ydinyhteisö, oppilaat.

Järvi­petäjän ja Nikkilän (2012) määritelmän mukaisesti julkinen taide sisältää tänä päivänä yleisesti kaikkea julkisissa tiloissa olevaa ja kosketeltavaa taidetta. Käsitelmääritelmä on siten avartunut perinteisesti ymmärretystä julkissektorin julkisten tilojen tilaustaideteoksista kohti laajempaa käsitettä. (Järvi­petäjä & Nikkilä, 2012, s. 9.) Julkisen taiteen tarkoituksena voi olla herättää huomiota itse rakennukseen ja sen toimintaympäristöön tai tarkastella sen ympäristöä laajemmin, ollen tänä päivänä usein audiovisuaalinen teos, installaatio tai aineeton teos; traditionaalisemmin julkista taidetta ovat maalaukset ja veistokset (Myllyntaus ym., 2017, s. 60.) Hovirinnan koulutalon taidehanke edustaa osin traditionaalista julkista taidetta sisällöltään, mutta osin myös modernimpaa koulurakennukseen integroituvaa julkista taidetta. Yhtenä taidehankkeen tarkoituksena on taiteen kosketeltavuus ja käytettävyys osana koulun arkitoimintoja, jonka taidehankintatyöryhmä ja koulut arvioivat toteutuvan paremmin valittujen sisältöjen kautta. Tässä yhteydessä julkinen taide määrittyy nykyisen laajemman monipuolisen käsitteen mukaisesti.

Taideteosten tai -hankinnan taustalla on usein kilpailutus niin nykyisin kuin jo paljon aiemminkin. Siinä missä esimerkiksi Hovirinnan koulutalon taidehankkeen yhteydessä taiteilijavalinta tapahtuu taidehankintatyöryhmän järjestämän kutsukilpailun kautta, jonka voittaja pääsee osallistumaan koulutalon suunnitteluun yhdessä arkkitehtien kanssa, on aiemmin esimerkiksi 1950-luvulla tilanne ollut varsin erilainen. Ruohonen (2020) toteaa, ettei taiteilijoita tuolloin juuri kuultu uusienkaan rakennushankkeiden yhteydessä, vaan ennemmin taiteelle oli varattu ennalta paikkansa ja taiteilijan tuli mukautua arkkitehdin laatimiin suunnitelmiin. Taidekilpailut olivat toki rahallisesti taiteilijoille merkittävä tulonlähde tuolloinkin, mutta kilpailujen tuomaristossa olivat varsinaisten asiantuntijoiden lisäksi mukana poliittisia päättäjiä ja usein taiteilijan nimellä oli merkityksensä valinnassa. (Ruohonen, 2020.)

Nummikoski (2021) kuvailee julkisen taiteen olevan myös yksi keino sijaintialueensa minäkuvan rakentamisessa sekä olemassa jo olevien ominaisuuksien vahvistamisessa sekä taidehankkeen olevan yksi tavoista osallistaa kaupunkilaisia ympäristönsä rakentamiseen. Nummikosken (2021) mukaan kaupunkitaiteen ympäristö on nimenomaisesti kaupunkiympäristö sekä sen tavoitteellisesti koordinoitu kokonaisuus, johon sisältyvät sekä tilalliset että ajalliset ja tekniset rakennelmat. (Nummikoski, 2021, s. 181–183.) Myös Luo ja kollegat (2022) määrittelevät, että julkinen taide tulisi huomioida kiinteänä osana yleistä kaupunkisuunnittelun kokonaisuutta ja se on joka tapauksessa läheisessä suhteessa vallitsevan arkkitehtuurin, luonnon ja kaupungin kanssa. Heidän mukaansa julkisella taiteella voidaan vaikuttaa myös ihmisten onnellisuuden kokemukseen, esimerkiksi hyödyntämällä lasten kuvituksia julkisten taideteosten pohjana ja innoittajana. Lasten kuvitukset voivat myös inspiroida taiteilijoita julkisten taideteosten luomisessa (Luo ym., 2022, s. 10–20.) Tässä tutkimuksessa julkista taidehanketta lähestytään erityisesti oppilaita osallistavan taidehankkeen tulokulmasta kaupungin keskustassa sijaitsevan julkisen koulutilan rakennushankkeen osana.

Bradleyn (2008) mukaan turvallisuus ja luottamus ovat niissä yhteiskunnissa ilmeisiä, jotka ovat onnellisimpia; ympäristöt, joissa edistetään yhteisöllisyyden tunteita. Koulut ovat ihmiselle ensimmäisiä aidosti yhteisöllisiä paikkoja, joissa harjoitellaan sosiaalisia suhteita ja koetaan negatiivisia ja positiivisia kokemuksia ystävyysuhteita harjoiteltaessa. Kouluympäristössä etenkin siirtymäalueet, käytävät ja aulat ovat tiloja, joissa sosiaalisia suhteita ja yhteisöön kuulumista sekä onnellisuuden tunteita voidaan harjoittaa ja kokea. Koulut tulisi-kin siksi rakentaa kuin ”museot”, joissa huomio kohdentuisi luokkahuoneiden sijaan avoi-

mempiin tiloihin. (Bradley, 2008, s. 20–21.) Hovirinnan koulutalossa oppimisalueiksi tarkoitetaan myös aula- ja käytävätilat sekä koulutalon piha-alue. Osallistavan taidehankkeen lopputuotoksia on valmistuessaan sekä koulutalon sisätiloissa että ulkona elävöittämissä ympäristöissä.

Suurin osa rakennetun ympäristön taideteoksista on edelleen tyyppillisesti esimerkiksi pronssista tai kivistä tehtyjä veistoksia, mutta nykyisin materiaalit, aiheet ja tavat toteuttaa teoksia ovat hyvin monipuolisia. Natri ja Nikkilän (2012) mukaan julkisen tilan taideos voi olla myös vaikkapa interaktiivinen teos tai veistos, joka on oma itsenäinen kokonaisuutensa erillään varsinaisesta rakennuksesta. (Natri & Nikkilä, 2012, s. 97.) Koulutalon taidehankkeen traditionaalisempaa suuntausta edustaa rakennuksen ulkopuoliselle piha-alueelle sijoittuvat pronssiveistokset, jotka toisaalta ovat kiinteä osa pihasuunnitelmaa ja siten koulualueen kokonaisuutta.

Nummikosken (2021) mukaan julkista taidetta on toteutettu paljon eri puolilla maailmaa prosenttitaidekäytännön myötä, tuoden lisänsä muun muassa teknisiin keksintöihin rakennusmateriaalien ja -tekniikoiden osalta, julkisiin tiloihin integroitujen taideteosten kautta. (Nummikoski, 2021, s. 189.)

Tainio (2012) kuvailee digitaalitekniikan mahdollistavan uudenlaisia keinoja toteuttaa julkisia taideteoksia; ja rakennukseen sekä sen materiaaleihin integroidut, sisällytyt, teokset saattavat olla yksilöllisiä taideteoksia tai monisarjaisia taiteellisia elementtejä, vaikka eivät sellaisinaan enää omia erillisiä taideteoksia. (Tainio, 2012, s. 109.) Koulutalon taidehankkeen modernimpaa julkisen taiteen suuntausta edustaa rakennuksen osaksi integroitavat digitoituvat kuvat.

Nummikoski (2021) toteaa, että julkisen tilan taiteen sijoittelussa ja pohdinnassa on pidettävä mielessä tavoite kaupunkikuvan yleiseen sopusointuun; etenkin julkisessa ulkotilassa menestyksellisesti toimiva taideproduktio tuo lisäarvoa alueelleen, sen arkkitehtuurille ja toimintaympäristölle. (Nummikoski, 2021, s. 183.) Käytännössä Hovirinnan koulutaloon suunniteltujen taideteosten sijainnit noudattavat yleiseksi muodostunutta mallia taiteen sijoittumisesta muodollisiin oppimisympäristöihin. Usein kouluissa oleva julkinen taide on sijoitettu yhteiskäytössä oleviin tiloihin, niin sisällä kuin ulkona (Myllyntaus ym., 2017, s. 60.) Rakennuksen sisälle taidetta on suunniteltu integroitavaksi koulun ruokalan sisäseinille,

eri tilojen väli-ikkunoihin sekä käyttöesineisiin (tarjottimissa) ja myös verhoihin eri puolilla koulua. Pihalla taidetta tulee myöhemmin olemaan sijoitettuna suuriin kiviin kiinnitettyinä pronssivaloksina, jotka mahdollistavat kivien käytön muun muassa välituntiaktiviteetteihin.

Myös Adams (2008) määrittelee julkiseen taiteeseen liittyvän oleellisesti itse taiteen sekä sen ympäristön erityissuhteen. Taiteilijan tulee omassa työssään huomioida paitsi itse työ, niin myös se ympäristö, johon työ sijoittuu sekä vuorovaikutuksellinen suhde ja sitä kautta syntyvät kokemukset suhteessa toisiinsa, joita ei voi ilmetä sellaisenaan ilman toista. (Adams, 2008, s. 149.) Koulutalon taidehankkeessa taiteilijat ovat mukana mahdollisimman varhaisesta vaiheesta alkaen, jolloin heillä on mahdollisuus osallistua suunnittelutyöhön yhdessä hankkeen arkkitehtien kanssa ja vaikuttaa vielä ratkaisuihin taiteen näkökulmasta tarkasteltuna.

Williams Goldhagen (2017) asettaa vakiintuneeksi tosiasiaksi sen, että siinä missä lapset kehittyvät paremmin tilavissa ja hyvin järjestetyissä kotiooloissa, niin he myös oppivat tehokkaammin hyvin suunnitellussa kouluympäristössä; koulutus olisi tehokkaampaa, jos rakennetut ympäristöt, joissa oppiminen tapahtuu, olisivat paremmin suunniteltuja. Työpaikat voidaan järjestää ja suunnitella kehittämään ongelmanratkaisutaitojen ohella myös luovuutta ja keskittymistä. (Williams Goldhagen, 2017, s. 281.) Hovirinnan koulutalon rakennushankkeessa pyritään ottamaan huomioon erilaisten oppijoiden ja toimijoiden tarpeet, muun muassa erilaiset aistiherkkyudet; tilat ovat muuntojoustavia ja erilaisia oppimisjärjestelyjä tukevia. Koulutalon taidehanke teoksineen tukee rakennuksen kokonaisilmettä. Koulu on sekä oppilaiden että koulutalon aikuisten työpaikka, jonka puitteilla voidaan edesauttaa myös koulu- ja työviihtyvyyttä.

Williams Goldhagen (2017) toteaa myös, että hyvin suunnitellut rikastetut ympäristöt kasvattavat ihmisten kykyjä (Williams Goldhagen, 2017, s. 282). Rikastetuilla ympäristöillä tässä tarkoitetaan sosiaalisen ja fyysisen ympäristön välityksellä tapahtuvaa ongelmanratkaisutaitojen ja sosiaalisten suhteiden/tilanteiden kehittämistä. Kouluympäristössä myös tilassa ja vallitsevassa ympäristössä olevalla taiteella voidaan tätä ympäristöä rikastaa.

Monipuolisten toteutustapojen ja mahdollisuuksien lisäksi julkinen taide voi Phillipsin (1995) mukaan tarjota erilaisia väyliä uudennlaisiin yhteisökäsityksiin, jonka ytimessä hen-

kilökohtaiset kokemukset ja kaupungistumisen haasteet yhdistyvät muodostaen ajankoh- taista käsitystä julkisesta. Tällöin julkinen taide on keskeisesti luovan näkemyksen vapaa toimintakenttä. (Phillips, 1995, s. 70.) Koulutalon taidehankkeessa keskeistä on oppilaiden osallistaminen taidehankkeeseen ja toiminta yhdessä hankkeen taiteilijoiden kanssa. Koulun yhteisön muodostavat sen oppilaat ja heidän huoltajansa sekä koulussa työtään tekevät ai- kuiset. Osallistamalla oppilaita sekä heidän opettajiaan mukaan taidetyöhön lähestytään Phillipsin näkemystä erilaisten väylien muodostumisesta uusiin käsityksiin yhteisöstä sekä julkisesta taiteesta; tässä yhteydessä julkisesta taiteesta koulussa.

3.1.2 Prosenttitaide

Prosenttiperiaate on jo noin 100 vuotta vanha, 1920-luvulla alkunsa saanut laajalti ympäri maailmaa yleistynyt käytäntö, joka Suomessakin on ensimmäisen kerran tullut eduskunnassa esille jo vuonna 1939. Tuolloin Suomessa keskustelussa oli prosenttiosuuden käyttäminen rakennuksen koristeluun rakennushankkeiden yhteydessä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2013, s. 9.) Sota-aika siirsi kuitenkin prosenttiperiaatteen varsinaisen käyttöönoton 1950-luvun puoliväliin, jolloin hallitus perusti Valtion taideteostoimikunnan. Kuntatasolla pro- senttiperiaatetta alettiin noudattaa laajenevasti 1960-luvulta alkaen aina 1990-luvun lamaan asti. 2000-luvulla prosenttiperiaate on kuitenkin uudelleen huomioitu kolmen hallitusohjel- man puitteissa perätysten ja on laajentunut kuvataiteista kattamaan muitakin taiteenaloja. (Pulkkinen, 2019, s. 51.)

Prosenttitaiteen tai prosenttiperiaatteen käsite tarkoittaa perinteisen määritelmän mukaan ra- kennushankkeiden yhteydessä sitä, että noin prosentti hankkeen kokonaiskustannuksista käytetään taiteeseen ja taidehankintoihin. (Pulkkinen, 2019, s. 4.) Varsinais-Suomen alueella kuntatasoinen päätös prosenttiperiaatteesta julkisten taidehankkeiden rahoituksen perustana on vuonna 2021 ollut voimassa Turun ohella ainakin Salossa, Kemiönsaarella ja Kaarinassa (Turun museokeskus, 2021, s. 10). Jo ennen nykyistä periaatepäätöstä on Varsinais-Suomen taidetoimikunnan ylläpitämässä Taideaalto-hankkeessa tehty työtä prosenttiperiaatteen edis- tämisessä vuosina 2010–11 (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2013, s. 10). Tässä tutkimuk- sessa kohteena on Kaarinassa sijaitseva Hovirinnan koulutalo ja prosenttiperiaatetta raken- nushankkeessa käsitellään sen mallin mukaisesti, joka Kaarinassa on ollut käytössä hank- keen käynnistämisen aikana.

Prosenttiperiaate on kattokäsite taiteen ja taidehankinnan rahoitusmalleille, jollaisia Suomessakin on 2000-luvulla edelleen kehittynyt uudenlaisiksi malleiksi mahdollistamaan rakennetun ympäristön taidehankintoja; Pulkkinen (2019) luettelee seuraavat yleiset hankintamallit:

- 1.) **Taideohjelma**, joka on velvoittava tai ohjeellinen jonkin alueen tai rakennushankkeen taiteen käyttämisen yleissuunnitelma.
- 2.) **Prosentti taiteeseen rakentamisen kustannuksista**, joka on kuntatasoinen päätös noudattaa prosenttiperiaatetta julkisissa rakennus- ja korjaushankkeissa, ollen samalla yleisin Suomessa noudatettava prosenttiperiaatemalli.
- 3.) **Tontinluovutuksen ehtoihin sisällytetty taidevelvoite**, jolloin rakennuttaja (yksityinen taho) veloitetaan sitoutumaan prosenttiperiaatteeseen.
- 4.) **Rahastomalli**, jolloin tietty summa rakentamisen kustannuksista kerätään rakennuttajilta yhteisrahastoon, josta edelleen taideteokset rahoitetaan.
- 5.) **Periaatteet koskien julkista taidetta**, joka voi sisältää kaikki yllä mainitut kohdat ja on käytännössä kaupunkitasoinen taiteen toteuttamista, ylläpitämistä ja rahoittamista ohjaava asiakirja. (Pulkkinen, 2019, s. 5–7.)

Varsinais-Suomen julkisen taiteen ohjelmassa (2021) mainitaan edellisten hankintatapojen lisäksi vaihtoehtomallina myös **taideteosten hankkiminen osamaksusopimuksella ja vuokraamalla**. Vuokraamalla taideteoksia esimerkiksi taidelainaamoista tai laatimalla osamaksusopimus suoraan taiteilijan kanssa, pystytään syntyviä hankintakustannuksia tasamaan useammalle vuodelle yhden suuren hankintamenoeron sijaan. (Turun museokeskus, 2021, s. 31.) Hovirinnan koulutalon taidehanke noudattaa kohdan 2.) **Prosentti taiteeseen rakentamisen kustannuksista** hankintamallia, jonka sisältöä avataan tarkemmin tutkimuksen kohdassa 5.1.

3.2 Yhteisöllisyys

3.2.1 Koulu kasvuyhteisönä

Laajimmassa merkityksessä yhteisö käsitteenä osoittaa kaikkeen yhteiseen ihmisten väliseen kanssakäymiseen, sosiaalisiin suhteisiin sekä siihen, mitä samaa joillakin tietyillä ihmisryhmillä on. Yhteisön koko on myös yleisesti ymmärretty kaikkea koko ihmislajista aina muutamien ihmisten muodostamaan pienryhmään. (Lehtonen, 1990, s. 15.) Ihminen kuuluu kuitenkin yhtäaikaaisesti useaan eri yhteisöön esimerkiksi asuinpaikkansa, elinkeinonsa, vapaaajan toimintansa, sosiaalisten suhteidensa, hengellisyytensä välityksellä; yhteisöä ei pääosin voi käsitellä ilman ympäristöään, jossa toimii. (Jokela ym., 2006.) Koulu kuuluu erottamattomana osana jokaisen suomalaisen elämän eri vaiheisiin, niin oppilaana kuin mahdollisesti myöhemmin työpaikkana tai oman lapsen opiskelupaikkana. Koulu muodostaa siten keskeisen monipuolisen yhteisön kaikkien elämässä ja koulun sisällä toimii myös erikokoisia vaihtuvia yhteisöjä muun muassa kaverisuhteiden sekä kulttuuristen, uskonnollisten tai harrastustoiminnan ryhmittymien pohjalta muodostuen.

Hovirinnan koulu on Kaarinan kaupungin keskustan alueella sijaitsevan Hovirinnan kaupunginosan lähikoulu vuosiluokille 1–6. Käytännössä keskustassa sijaitsee kolme suomenkielistä koulua ja lähikoulualan rajoja tarkastellaan kaavoitus- ja rakennustoiminnan perusteella ajoittain tai tarpeen mukaan. Lähikouluperiaate on kirjattu perusopetuslaissa (21.8.1998/628) 6. §:ssä, jossa määrätään opetuksen järjestäjän velvollisuudeksi osoittaa oppilaalle opiskelupaikaksi lähikoulu kohtuullisen ja turvallisen matkan päästä kotoa. Hovirinnan koulun yhteisön laajassa mittakaavassa muodostaa siten sen oppilaat, työntekijät sekä huoltajat, yhteistyötahot ja sidosryhmät, mutta myös muut koulutalossa toimivat yksiköt: S:t Karins svenska skola sekä suomen- ja ruotsinkieliset esiopetusyksiköt.

Vogl (2016) määrittelee yhteisön kriteereiksi: *yhteiset arvot, jäsenyysidentiteetin, moraaliset rajoitukset ja sisäpiirin ymmärryksen*. Yhteiset arvot sitovat yhteisön jäseniä. Jäsenyysidentiteetti tarkoittaa yksilölle kunkin yhteisön arvojen sopimista omien arvojen kanssa yhteen; yksilön rooli ja identiteetti yhteisön jäsenenä saattaa vaihdella eri yhteisöjen välillä. Moraaliset rajoitukset ovat yhteisön arvoihin perustuvia käyttäytymis- ja toimintanormeja. Sisäpiirin ymmärrys käsittää yhteisön jäsenen ymmärretyksi tulemisen ilman erillistä ja tarkkaa sanallistamista ja toiminnan selittämistä. (Vogl, 2016, s. 21–31.) Koulun toimintaympäristössä jokainen oppilas on kouluyhteisön jäsen, mutta myös pienemmässä mittakaavassa luokkayhteisön jäsen, joilla on toimintaa ohjaavat yhteiset arvot. Jäsenyysidentiteetti koulun kontekstissa tarkoittaa oppilaan toimimista osana kouluyhteisöä, mutta hänellä voi olla täy-

sin erilainen rooli jossakin toisessa yhteisössä koulun ulkopuolella. Koulussa moraaliset rajoitukset ovat koulun toimintaa ohjaavia sääntöjä. Sisäpiirin ymmärrys taas kouluympäristössä on toimintaan sisäänrakennettua, johon koulutien aikana kasvetaan ja opitaan.

Oppimisen osalta yhteisönä voidaan käsittää myös oppiainejaon mukaiset ryhmittelyt, joissa esimerkiksi saattaa yhdistyä eri luokkien oppilaita, poiketen siten luokkatasoisesta ryhmittelystä ja luokan yhteisöstä. Kuvataiteen oppiaineen osalta ja Hovirinnan koulutalon taidehankkeen puitteissa merkittäväksi yhteisöön vaikuttavaksi tekijäksi tulee taide ja taiteellinen toiminta yhteisön ja yhteisöllisyyden muokkaajana. Jokela ja kollegat (2006) esittävät taiteen olevan yhteydessä yksilön yhteisöihin ja elinpaikkaan sekä taiteen toimimista yksilöiden välisen kanssakäymisen kehityksen kappaleena ja koko yhteisön resurssina. Taiteelliseen toimintaan osallistaminen osana oman luokan muodostamaa yhteisöä sekä yhdessä saman koulutalon muiden koululuokkayhteisöjä voi siten kehittää ja kasvattaa yhteisöllisyyttä. Parhaimmassa tapauksessa yhteisöllisyyden kehittyminen vaikuttaa myös koulutalon lähialueen yhteisöön positiivisesti.

Berg (2014) toteaa väitöstutkimuksensa aiheena olleen osallistavan suunnittelun lähestymistavan materiaalilähtöisessä taiteessa yhdeksi lähtökohdaksi *sosiaalisen ankkuroitumisen* vahvistamisen. Projektin kulun yhteydessä sosiaalisen osuuden lisääminen voi taiteen kautta vaikuttaa yhteisön kestävään kehitykseen. (Berg, 2014, s. 29–30.) Koulutalon taidehankkeen tarkoituksena on osallistavan taidetyön ja yhteistoiminnallisuuden kautta lisätä myös yhteisöllisyyttä koulutalon toimintaympäristössä.

Lehtonen (1990) esittää *toiminnallisen yhteisön* käsitteen, jossa yhteisö ymmärretään joukkona ihmisiä, jotka toimivat aktiivisina toiminnallisina tekijöinä sosiaalisen kanssakäymisen tilanteissa. Myös muiden sosiaalisen kanssakäymisen alueella toimivien tulee havaita ja hyväksyä ryhmä, jotta se täyttää yhteisön määritteen. Tälle yhteisölle on ominaista sen osallisten käyttäytymisnormit, kanssakäymiseen liittyvät suhteet osallisten välillä sekä ryhmään kuuluvien ja ulkopuolisten välillä vallitsevat kanssakäymiseen liittyvät normit. (Lehtonen, 1990, s. 24–25.) Koulussa toimivat ryhmät täyttävät lähtökohtaisesti toiminnallisen yhteisön määritelmät. Koulussa toimitaan yhteisten toimintatapojen ja sääntöjen mukaan ja muodollisten ryhmien (luokat, luokka-asteet, koko koulun taso ja koulutalon taso) sisällä sosiaalisen vuorovaikutuksen käytänteet kirjoitettuine ja kirjoittamattomine sääntöineen vastaavat toi-

minmallisen yhteisön vaatimuksia. Toiminnallisen yhteisön käsitteeseen kuuluviin käyttäytymisnormeihin sisältyy myös tietty hierarkkisen toiminnan näkökulma, joka etenkin oppilaiden välisissä sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa saattaa olla ajoittain vaihtuva.

Tässä tutkimuksessa yhteisönä ja edelleen yhteisölliseen toimintaan osallisina käsitetään ensisijaisesti Hovirinnan koulutalon perusopetuksen koulujen muodostama suurempi yhteisö, koulutalon taidehankintaan osallistuneen Hovirinnan koulun 5. luokan oppilaat ja opettajat sekä toiminnan osalta myös taiteilijat. Hovirinnan koulussa käsitetään yhteisö nimenomaisesti koko koulua kattavana ja sanonta ”koko kylä kasvattaa” on usein kuultu opettajilta. Lehtonen (1990) määrittelee vain asuinpaikkaan liittyvän yhteisen asian olevan *symbolista yhteisyyttä* yhteisöllisyyden sijaan. Mutta, perinteisessä mielessä ymmärretty kyläyhteisö yksilöiden välisien ja henkilökohtaisten sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden ilmentymineen täyttää ideaalin paikallisen yhteisön määritelmän. (Lehtonen, 1990, s. 219.) ”Koko kylä kasvattaa” kattaa käsitteenä koulun lisäksi myös kodit, jolloin yhteisöön koulun suunnasta kiinnittyy oleellisesti myös kodin ja koulun välinen yhteistyö kasvatustyössä, yhteisöllistä toimintaa lisäten.

Ollakseen kuitenkin aidosti yhteisöllistä toimintaa tulisi kodin ja koulun välisen yhteistyön ja aktiivisen toimijuuden olla syvällisempää kuin esimerkiksi koulun pihatapahtumiin tai kodin ja koulun päiviin osallistuminen. Lehtonen (1990) toteaa asuinpaikkaan liittyvän yhteisöllisen tekemisen olevan lisääntyvää, mutta varsinainen yhteisöllisyys ja yhteisöllinen toiminta on konkreettista vasta, kun asuinpaikan jäsenten kesken huolenpito toisista saavuttaa keskinäisen varallisuuden jaon tai yhteisresurssien käytön (Lehtonen, 1990, s. 226–227). Koulun tasolla tämä tarkoittaisi käytännössä yksityisin varoin ylläpidettyä koulua, joka toiminnan järjestämisestä asuinyhteisö vastaa. Kunnan järjestämän koulun toimintaan voivat kodit kuitenkin laajemminkin osallistua, esimerkiksi aktiivisen vanhempainyhdistystoiminnan välityksellä ja päästä mukaan suunnittelemaan koulun toimintaa siltä osin kuin se lain puitteissa on mahdollista. Hovirinnan koulussa vanhempainyhdistyksellä esimerkiksi on edustus koulun hyvinvointiryhmässä, jolloin myös huoltajien ääni tulee kuulluksi koulun toimintaa ja oppilaiden hyvinvoinnin edistämistä pohdittaessa.

3.2.2 Yhteistoiminnallisuus

Yhteistoiminnallinen oppiminen, ryhmätyön pohjalta yhdessä tekeminen ja oppiminen, on ytimeltään yhteistä päämäärää tavoitteleva osallistava työmuoto, joka Saloviidan (2006) mukaan, edesauttaa positiivisen yhteenkuuluvaisuuden hengen luomista oppilaiden välille sekä tuo hauskuutta oppimiseen ja toimii oppilaiden sosiaalisten kykyjen kehittäjänä. (Saloviita, 2006, s. 10.) Yhteistoiminnallisen oppimisen tavoitteena on oppilaan ajattelun, asenteiden, tietopohjan sekä yhteistyökykyjen pysyväisluonteinen muutos (Hellström ym., 2015, s. 89). Tavanomainen ryhmässä tapahtuva koulutyö ei vielä täytä yhteistoiminnallisuuden määrittä, vaan se edellyttää osallistamista ja yhteisesti asetettuja tavoitteita. Tässä tutkimuksessa kohteena on taidehanke, jonka puitteissa tehtävää oppilaita osallistavaa taidetyötä lähestytään yhteistoiminnallisten periaatteiden mukaisesti.

Yhteistoiminnallisuus ja edelleen yhteistoiminnallinen oppiminen on Suomessa 1990-luvulta alkaen hiljalleen yleistynyt opetuksen järjestämisen periaatteellinen pedagoginen malli, jonka pohjalta oppilaiden opiskelua lähestytään ja suunnitellaan; keskeistä on ryhmässä tapahtuva työskentely, jossa osalliset kokevat oman työnsä olevan ryhmän kaikkien jäsenten kannalta tärkeää. (Hellström, ym., 2015, s. 15–16.) Yhteistoiminnalliseen oppimiseen liittyy yhteisöllinen toiminta projektien kautta tai ryhmätoiminta ongelmanratkaisutilanteissa, joissa oppilaan oma aktiivisuus, kokemustausta ja vuorovaikutus sosiaalisissa tilanteissa tulee osaksi oppimista (Jokela, ym., 2006). Koulutalon taideprojektissa oppilaat toimivat omista lähtökohdistaan käsin pääosin pienryhmissä tai pareittain yhteisen tehtävän parissa neuvotellen, sopien ja keskustellen. Oma käytännön kokemukseni opettajana on, että perinteisissä ryhmätöissä osa ryhmästä on aktiivisessa roolissa ja osa passivoituu sivustaseuraajan rooliin; yhteistoiminnallisuuden periaatteita noudattavassa ryhmässä sen sijaan jokaisella osallisella on aktiivinen rooli, jolloin toiminnan tavoitteet ovat aidommin yhteisiä.

Hellström ja kollegat (2015) toteavat yhteistoiminnallisuuden ytimen olevan ajatuksessa, jossa tämän päivän yhdessä osaaminen on tulevaisuuden itsenäistä osaamista (Hellström, ym., 2015, s. 18–19). Sahlberg ja Sharan (2002) esittävät yhteistoiminnallisen oppimisen portaittain etenevän rakenteen, joka jakautuu syvenevästi kahdeksaan osaan:

- 1.) Rakenteellinen lähestymistapa
- 2.) Tiimioppiminen ryhmissä
- 3.) Laskemaan, lukemaan ja kirjoittamaan oppiminen yhteistoiminnallisesti
- 4.) Palapelitekniikka
- 5.) Yhdessä oppimaan oppiminen

- 6.) Yhteistoiminnallinen ongelmanratkaisu
- 7.) Kompleksiopetus
- 8.) Ryhmätutkimus

Edellä esitetyistä ensimmäinen ”Rakenteellinen lähestymistapa” on pääasiassa yhteistoiminnallisen oppimisen mahdollistamista opetus- ja oppimistilanteessa. Viimeinen osa ”Ryhmätutkimus” edellyttää jo kaikkien muiden osien ja laaja-alaisesti yhteistoiminnallisuuden periaatteiden syvällistä hallintaa sekä ryhmänhallintataitoja niin opettajilta kuin oppilailta. (Sahlberg & Sharan, 2002, s. 17–19.) Hovirinnan koulutalon taidehankkeen oppilaita osallistava työ sijoittuu pääosin yhteistoiminnallisen oppimisen rakennemallin tasolle 2. ”Tiimioppiminen ryhmässä”. Hellström ja kollegat (2015) määrittelevät ”Tiimioppimisen ryhmässä” olevan menetelmä, jossa oppilaiden oppimiselle asetetut tavoitteet toteutuvat yksilötasollakin yhteistoiminnallisen ryhmän osana toimimisella (Hellström, ym., 2015, s. 21).

Hiltunen (2016) mukaan yhteistoiminnallisen oppimisen positiivisia vaikutuksia ovat oppilaiden itsetunnon lisääntyminen, oppilaiden välisten suhteiden parantuminen sekä koulu- myönteisyyden ja oppimismotivaation kohentuminen (Hiltunen, 2016, s. 206). Saloviita (2006) mainitsee yhteistoiminnallisen oppimisen olevan hyvä keino kehittää oppilaiden välisiä luottamus- ja ystävyys-suhteita sekä toimivan erinomaisena toimintatapana koulussa tapahtuvan kiusaamisen ja esimerkiksi eri kulttuuriryhmien ja tuen tarpeisiin kohdentuvien ennakkoluulojen estämiseen. (Saloviita, 2006, s. 154.) Hovirinnan alueella on viime vuosien aikana lisääntyvissä määrin selvitelty eri oppilaiden ja oppilasryhmien välisiä suhteita; koulutalon haasteena on myös kahden eri koulun yhdistyminen samaan tilaan vuosien tauon jälkeen. Taidehankkeen yhteistoiminta on yksi keino pyrkiä parantamaan oppilaiden välisiä suhteita. Tämän tutkimuksen yhtenä kiinnostuksen kohteena on oppilaiden kokemukset osallistavasta taidetyöskentelystä, myös osana ryhmää, joka hankkeessa toimii yhteistoiminnallisuuden periaatteita noudattaen.

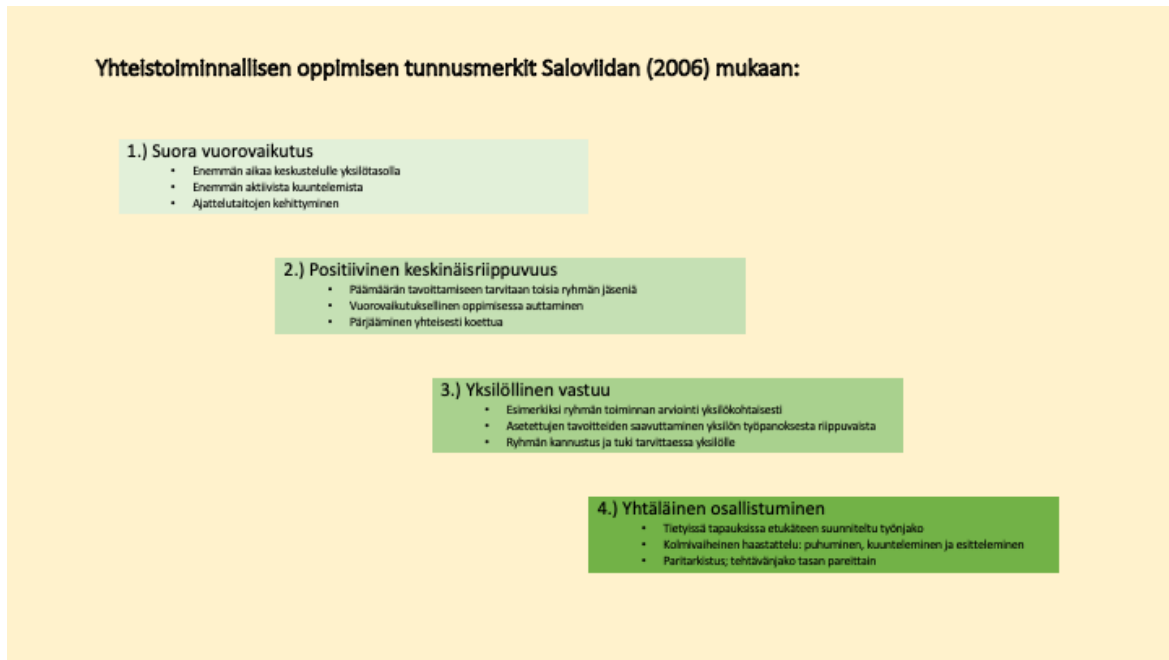
Toimivan yhteistoiminnallisen oppimisen menetelmän tunnusmerkit voidaan Saloviidan (2006) mukaan luokitella neljään (4) osatekijään (KUVIO 1) sekä Hellströmin ja kollegoiden (2016) mukaan laajennetusti viiteen (5) osatekijään (KUVIO 2). Kummassakin tavassa jaotella tunnusmerkit on paljon yhteistä, mutta osin myös täsmennyksissä eroja ja näkökulmakohtaisia tarkennuksia. Hellström ja kollegat (2016) määrittelevät yhteistoiminnallisuuden tunnusmerkkien vaikutusten olevan: ”yhdessä oppiminen, hyvinvoinnin kohentuminen,

yhdenvertaisuuden toteutuminen, sosiaalisen pääoman karttuminen, kasvu ja kehitys sekä yhteisöllisyyden vahvistuminen” (Hellström, ym., 2015, s. 27).

Saloviita (2006) jakaa yhteistoiminnallisen oppimisen tunnusmerkit seuraavasti:

- 1.) **Suora vuorovaikutus**, jossa yksilöllä on enemmän aikaa käytettävissään keskustelulle ja vastaavasti enemmän aikaa ryhmässä kuuntelemiselle sekä tietojen jakamiselle, jonka seurauksena ryhmätoiminnassa kehittyvät myös ajattelutaidot; verrattaessa perinteiseen opettajajohtoiseen luokkatyöskentelyyn, oppilaan aktiivinen osallistuminen on moninkertaista.
- 2.) **Positiivinen keskinäisriippuvuus**, jossa jokainen ryhmän jäsen päästäkseen asetettuihin tavoitteisiin tarvitsee muita ryhmän jäseniä tuekseen. Yhteistyö, niin resurssien kuin ryhmän roolien osalta, on vastavuoroista ja vuorovaikutuksellista ja tehtävässä pärjääminen on yhteisenä koettua. Positiivisen keskinäisriippuvuuden vastakohta olisi tilanne, jossa ryhmän jäsenet kilpailevat ryhmän sisällä toisiaan vastaan, omia tavoitteitaan kohti pyrkien.
- 3.) **Yksilöllinen vastuu**, jossa ryhmän toimintaa arvioidaan yksilötasolla, esimerkiksi kokein tai testein. Jos ryhmän jäsenien välillä vallitsee edellä mainittu positiivinen keskinäisriippuvuus, niin ryhmä kannustaa ja tukee tarvittaessa yksilöitä, jotta annettuihin tavoitteisiin ylletään. Vastakkaisena vertailukohtana toimii ryhmätyö, jossa yksi tekee työt ja muut seuraavat passivoituneina.
- 4.) **Yhtäläinen osallistuminen**, jossa varmistetaan jokaisen ryhmän jäsenen mahdollisuus osallisuuteen; esimerkiksi suunnittelemalla tarvittaessa työnjako etukäteen tietyissä tehtävissä tai kolmivaiheisen haastattelun avulla, jolloin kukin ryhmän jäsen vuorollaan saa puhua asiansa, kuunnella muita ja jakaa esimerkiksi parinsa keskustelun sisällön muille. Muina osallistumista tukevinä keinoina Saloviita (2006) mainitsee paritarkistuksen, jossa tehtävänjako suoritetaan pareittain tasaten. Myös tässä vastakkaisena vertailukohtana toimii ryhmätyö, jossa tehtävien jako ja tekeminen jakautuu epätasaisesti, yleensä painottuen ryhmä osaavimmalle jäsenelle. (Saloviita, 2006, s. 45–50.)

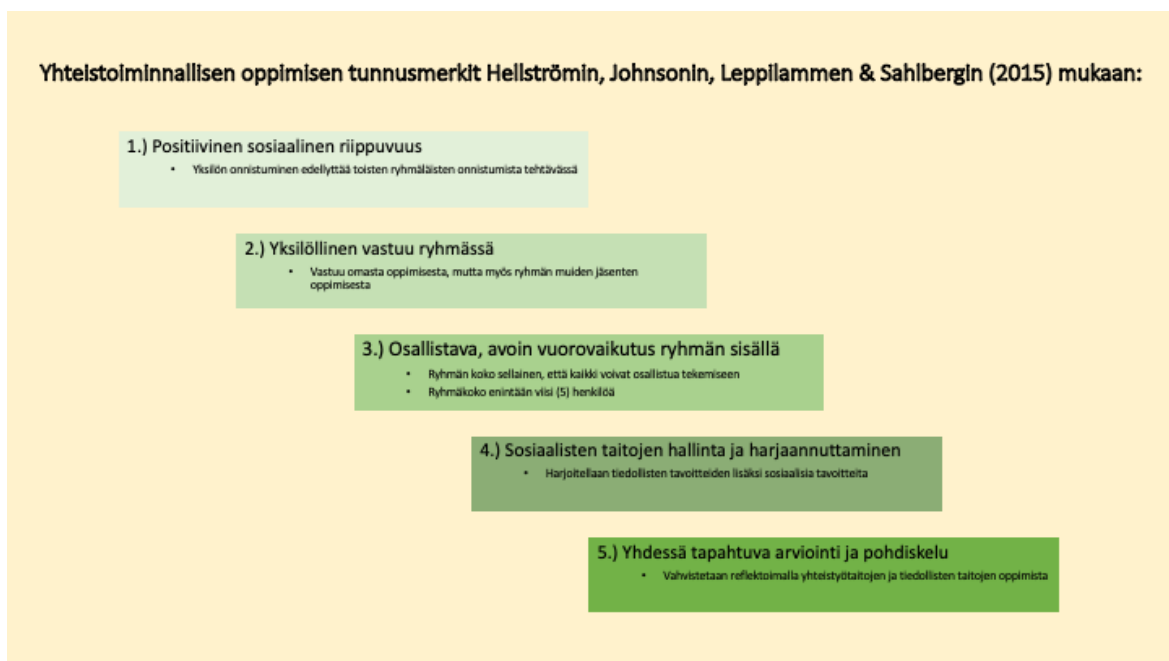

KUVIO 1. Yhteistoiminnallisuuden tuntomerkit Saloviidan (2006) mukaan. (Tatu Vahala, 2023)

Hellström ja kollegat (2015) jakavat yhteistoiminnallisen oppimisen tunnusmerkit seuraavasti:

- 1.) Positiivinen sosiaalinen riippuvuus**, joka vastaa edellä mainittua **positiivista keskinäisriippuvuutta**, jossa yksilön onnistuminen edellyttää ryhmän muiden jäsenten onnistumista.
- 2.) Yksilöllinen vastuu ryhmässä**, joka vastaa edellä mainittua **yksilöllistä vastuuta** ja jossa yksilöllä on vastuu omasta oppimisestaan, mutta myös ryhmän muiden jäsenten oppimisesta.
- 3.) Osallistava, avoin vuorovaikutus ryhmän sisällä**, joka vastaa Saloviidan (2006) tunnusmerkistön **suoraa vuorovaikutusta** sekä **yhtäläistä osallistumista**, ja jossa edellytetään ryhmän koon pienuutta (2–5 henkilöä) jokaisen jäsenen osallisuusmahdollisuuden takaamiseksi.
- 4.) Sosiaalisten taitojen hallinta ja harjaannuttaminen**, jossa tavoitteena on pysyvä tietopohjaisten ja sosiaalisten taitojen opettelu.
- 5.) Yhdessä tapahtuva arviointi ja pohdiskelu** eli toiminnan reflektointi, jossa vahvistetaan pohtien ja keskustellen toiminnan onnistumista ja kehittymismahdollisuuksia; vahvistetaan yhteistyötaitoja ja tiedollisten taitojen oppimista. (Hellström, ym. 2015, s. 24–25.)

Hovirinnan koulutalon osallistava taidehanke noudattelee Hellströmin ja kollegoiden (2015) esittelemää yhteistoiminnallisen oppimisen tunnusmerkistöä luonteeltaan: ryhmäkoot noudattelevat määriteltäviä pari- tai pienryhmän kokoa pääpiirteissään; työn ja tehtävien eteneminen on koko ryhmän toiminnasta riippuvaa, ei yhden jäsenen osaamisesta; vuorovaikutus on luonteeltaan osallistavaa tai ainakin tavoiteltavaa; yhdessä tekeminen vahvistaa sosiaalisten taitojen hallintaa; taidehankkeen toiminta alkaa ja päättyy yhdessä tapahtuvaan arviointiin ja toiminnan reflektointiin.

KUVIO 2. Yhteistoiminnallisuuden tuntomerkit Hellströmin ym. (2015) mukaan. (Tatu Vahala, 2023)

3.2.3 Yhteisöllinen taide(-kasvatus)

Huhmarniemen ja Hiltusen (2018) mukaan yhteisöllinen taidekasvatus on taidetoimintaa, joka on toimijoille ja useille yhteistahoille yhteistä ja jossa ”innostetaan ja aktivoidaan yhteisöjä löytämään taiteen kautta omat vahvuutensa, yhteisöllisyyden ja luottamuksen” (Huhmarniemi & Hiltunen, 2018, s. 116). Kouluissa yhteisö- tai ympäristötaideprojektien ytimenä on lisätä oman ympäristön tuntemusta sekä vahvistaa osallistujien omia lähtökohtia ja identiteettiä; projekti voi muun muassa kohdentua kasvattamaan koulun sisäisen ja ulkoisen

ympäristön yhteisöllisyyttä (Jokela, ym, 2006.) Hovirinnan koulutalon taidehankkeessa on yhtenä oppilaiden osallistamisen tausta-ajatuksena oman lähiympäristön arvostuksen lisääminen yhteisöllisen toiminnan kautta, mutta myös lisätä lähialueiden asukkaiden ja koulu- aluetta vapaa-ajalla käyttävien arvostusta kouluympäristölle. Oppilaiden osallistaminen uuteen koulutaloon kiinteästi, näkyvästi ja pysyvästi liittyvään taidetyöhön tuo myös kodit huoltajineen välillisesti kiinteämmäksi osaksi kouluympäristöä.

Kantonen ja Karttunen (2021) pohtivat yhteisöllisen taidetoiminnan eettistä näkökulmaa sekä taiteilijan että osallistuvan tahon suunnasta ja toteavat yhteisölliseen taiteelliseen tekemiseen liittyvän ennakoimattomuuden ja arvaamattomuuden muuttujan; eettisyys liittyy oleellisesti tässä kontekstissa niihin ongelmanratkaisuihin ja päätöksiin, joita toiminnan aikana tehdään. (Kantonen & Karttunen, 2021, s. 10.) Myös Sederholm (2008) toteaa yhteisötaiteellisen toiminnan ytimessä olevan kokemuksellisuuden ja toiminnan osallisten ajatusrakenteiden muuttumisen uuden tiedon rakentumisen, yhteistoiminnallisuuden ja vuorovaikutuksellisen keskustelun kautta (Sederholm, 2008, s. 38). Oppiminen ja toiminnan eettinen pohtiminen tapahtuu siten koko yhteisöllisen taideprosessin aikana kaikkien osallisten kesken. Koulun kontekstissa toimintaan liittyy aina kasvatuksellinen tavoite ja koulutalon taidehankkeessa myös korostuneesti yhteisöllisyyden kasvu.

Sederholmin (2008) mukaan muotoiltavissa oleva *paikka* on keskeistä yhteisötaiteelle; paikka voi olla julkinen tai yksityinen, mutta ihmisten ja asukkaiden toiminta esimerkiksi kaupungissa muokkaa tilaa. (Sederholm, 2008, s. 54.) Olennaista yhteisötaiteelle on myös sen vastavuoroinen yhteys lähiyhteisön, paikallisten toimijoiden, sekä toimintaan osallisten taiteilijoiden kesken (Hovi-Assad, 2017, s. 137). Hovi-Assad (2017) tulkitsee kulttuurisuunnitteluun laaditussa menetelmässä sekä yhteisötaiteessa yhtymäkohtia niiden keskeisten käsitteiden, osallistamisen ja voimaantumisen, osalta; hänen mukaansa yhteisötaiteellisessa toiminnassa jonkin alueen asukkaiden osallistumisen mahdollisuutta taideprojektiin tukee taiteilijan osallistava rooli, jonka välityksellä yhteisön yhteistä tai julkista paikkaa, tilaa, muokataan. (Hovi-Assad, 2017, s. 138.) Koulutalon taidehankkeen osalta oppilaiden osallistuminen mahdollistuu erityisesti hankkeessa mukana olevien taiteilijoiden, mutta myös opettajien osallistavan roolin välityksellä. Tavoitteena hankkeessa lisäksi uuden koulutalon sisätilojen ja ulkoympäristön muokkaaminen ja uuden esteettisen ympäristön luominen vuorovaikutuksellisessa toiminnassa työpajamaisen työskentelyn yhteydessä.

Yhteisöllisen taidekasvatuksen sisältämän yhteisön käsite tarkoittaa Hiltusen (2009) mukaan sosiaalista ja vuorovaikutuksellista systeemiä, jonka muodostavat jollakin alueella asuvien tai vaikuttavien ihmisten ryhmää, jotka edelleen kokevat yhteenkuuluvuutta keskenään. Yhteisöllisessä taidekasvatuksessa tavoitellaan osallisuuden kokemusta, vuoropuhelumaisuutta sekä suvaitsevaisuutta itsetarkastelun välityksellä sekä koetetaan samalla ylläpitää lokaalisuutta. (Hiltunen, 2009, s. 47–48.) Huhmarniemi ja Hiltunen (2018) määrittelevät, että yhteisöllinen toiminta mahdollistaa tilanteita, joissa kokemus osallisuudesta voi toteutua ja saada aikaan voimaantumisen vaikutuksen (Huhmarniemi & Hiltunen, 2018, s. 126). Koulu ja siellä opiskelevat ja työtä tekevät muodostavat oman yhteisönsä; Hovirinnan koulutalossa yhteisöjä muodostuu kattokäsitteen alle kahdesta eri koulusta sekä edelleen monikulttuurisuuden myötä myös eri kieli- ja kulttuuriryhmien yhteisöistä. Oppilaat lähtökohtaisesti kokevat yhteenkuuluvuutta omaan luokkaansa sekä kouluunsa; taidehankkeen tavoitteena on myös lisätä yhteisöllisyyttä ja siten yhteenkuuluvuutta koko koulutalon osalta ja hankkeessa osallistetaankin molempien koulujen oppilaita.

Hiltunen (2009) korostaa sitä, että ollakseen yhteisöllistä taidekasvatusta tulee käsillä olevan hankkeen olla erityisesti taidelähtöistä; taidetyön välityksellä opittavien taitojen, materiaalituntemuksen sekä tekniikoiden ja merkityssisältöjen synnyttämistä (Hiltunen, 2009, s. 60). Nykyisissä perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) kuvataiteen oppiaineen keskeisenä tehtävänä on saattaa oppilaat taiteen menetelmin kulttuurisesti rikkaan todellisuuden kuvaamiseen ja pohtimiseen kuvien tulkinnan ja tekemisen välityksellä; samalla vahvistaen yksilön henkilöllisyyden muodostumista ja yhteisöllisyyden kasvattamista. Taidelähtöiset työskentelytavat harjoittavat ja totuttavat oppilaat oppimiseen, jossa korostuvat kokemuksellisuus, aistien moninaisuus ja aktiivinen toiminta. (POPS, 2014, s. 266.) Oppilaita osallistamaan taidehankkeeseen liittyvä työskentely on keskeisesti monialaista kuvataiteellista oppimista, jossa toimitaan pienryhmissä yhteistyössä omien opettajien lisäksi myös koulun ulkopuolisten toimijoiden, hankkeeseen osallistuvien taiteilijoiden, kanssa.

Kun oppilaat saavat työskennellä ja oppia erilaisten osaajien kanssa, koulutalon taidehankkeessa lähinnä osallistuvien luokanopettajien ja taiteilijoiden, myös lähestymistavat käsiteltäviin asioihin monipuolistuvat ja kerrostuvat. Yhteisöllinen toiminta ja koulun kontekstissa oleellisesti keskeinen kasvatuksellinen ja taidetyöskentelyn erityinen taiteellinen perspektiivi ovat juuri niitä tekijöitä, jota Hiltusen (2009) mukaan yhteisöllisessä taidekasvatuksessa liittyvät parhaassa tapauksessa yhteen (Hiltunen, 2009, s. 61).

3.3 Osallisuus

3.3.1 Osallisuus kouluympäristössä

Osallisuudesta, mahdollisuudesta osallistumiselle sekä vuorovaikutuksellisuudesta mainitaan maankäyttö- ja rakennuslaissa (5.2.1999/132) muun muassa 1. §, 6. §, 62. § ja 63. §:ssä. Tulkki (2003) toteaa laissa määriteltyihin osallisiin kuuluvan myös lapset sekä näiden asioita ajavat yhteisöt ja viranomaiset; siten myös esimerkiksi koulut. (Tulkki, 2003, s. 60.) Laissa määriteltyyn kaavoitusta koskevaan osallistumis- ja arviointisuunnitelmaan voidaan Tulkin (2003) mukaan palautteen antamiseen osallistaa lapsia, mutta se vaatii muun muassa koulujen ja opettajien osallistumista mukaan. (Tulkki, 2003, s. 60–61.) Hovirinnan koulutalon osalta keskeisten toimijoiden, oppilaiden ja koulussa työskentelevien osallistava osuus alkaa käytännössä koulurakennuksen suunnittelun vaiheesta. Kaavoituksen osalta vaikutusmahdollisuudet kuuluvat kuntalaisille, joka välillisesti koskettaa etenkin oppilaiden koteja.

Myös kuntalaissa (10.4.2015/410) 22. §:n osalta määritellään sekä kunnan asukkaiden että sen palvelujen käyttäjien osallistumisen sekä vaikuttamisen mahdollisuudesta. Osallistumista kunnan toimintaan voidaan lain mukaan edistää esimerkiksi kunnan palvelujen suunnittelulla yhdessä käyttäjien kanssa. Varsinais-Suomen julkisen taiteen ohjelmassa (2021) mainitaan taidehankkeiden yhteydessä osallistamisen toteutuvan esimerkiksi ottamalla tulevan rakennuksen käyttäjät mukaan teoksen suunnittelusta vastaavaan ryhmään. (Turun Museokeskus, 2021, s. 13.) Hovirinnan koulutalon taidehanketta varten käyttäjien osallistaminen alkaa taidehankintatyöryhmän perustamistyöllä; oppilaiden osallistaminen alkaa vastaavasti taiteilijahaastattelujen yhteydessä.

Aura ja kollegat (1997) toteavat erilaisten ”sosiaalisten instituutioiden” vaikuttavan lapsen oman ympäristön laatuun; lapset tulisi päästää mukaan oman ympäristönsä suunnitteluun, jolloin heidän osallisuuden tunteensa merkitykselliseen toimintaan kasvaisi ja samalla lisäisi ”minätunnettaan”. Tällöin lapset myös voivat havainnoida esimerkiksi omaa asuinympäristöään eri tavalla. (Aura ym., 1997, s. 76.) Koulussa lasten ja nuorten ymmärrys itsestään ja muista sekä yleisesti maailmasta muovautuu, mikä tulisi huomioida myös koulurakennusten suunnittelussa. (Aura ym., 1997, s. 81.) Koulutalon osalta oppilaiden osallisuus liittyy koululueen pihan suunnitteluun sekä tila- ja kalusteratkaisuihin, mutta erityisesti ja laajimmin

taidehankkeeseen. Tässä tutkimuksessa keskitytään ainoastaan osallistavaan taidehankkeeseen.

Hovirinnan koulutalon yhtenä toiminnallisena lähtökohtana on se, että oppimisympäristö ymmärretään luokkahuonetta laajemmin ja koulun tilat ovat kokonaisuudessaan laajasti hyödynnettävissä oppilaiden työskentelyyn. Taidehankkeen tarkoituksena on myös se, että koulun piha-alue ja oppilaiden lähiympäristö arjessa kohtaisivat. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) oppimisympäristöön sisältyvät myös kaikkien kouluuyhteisön jäsenten vaikutus oppimisympäristöihin sekä yhteistyön mahdollisuus koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa; toimivien oppimisympäristöjen tulee huomioida se, että oppiminen ei ole vain koulussa tapahtuvaa ja mahdollistaa eri asioiden laaja-alainen tarkastelu, tutkiminen ja luova ratkaisu (POPS, 2014, s. 29.)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) todetaan, että oppilaita tulisi kannustaa koulun toiminnan ja sen oppimisympäristön kehittämiseen (POPS, 2014, s. 35). Vuosiluokkien 3–6 kuvataiteen oppiaineen osalta POPS:ssa (2014) mainitaan oppilaiden tukeminen erilaisten kuvallisten taitojen ja kuvailmaisun tapojen edistämiseen ja opetuksessa huomion kohdennettavan taiteen vaikutusta oppilaiden mielipiteisiin ja asenteisiin heidän omassa lähiympäristössään (POPS, 2014, s. 266.) Oppilaiden osallistaminen taidehankkeeseen sisältää yhteistyön koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa sekä mahdollistaa oppilaille vaikutuksen oman oppimisympäristönsä järjestämiseen ja suunnittelemiseen sekä omien kuvallisten taitojen kehittämiseen.

Adams (2008) määrittelee osallistamisen olevan avaintekijä julkisen taiteen puitteissa; kouluissa tehtävän osallistamistyön tavoitteena on pääsääntöisesti kehittää oppilaiden taitoja tulevaisuuden ympäristön muokkaajina. Adams (2008) kuitenkin korostaa, että hyväksi havaitut kokemukset osallistavista julkisen taiteen projekteista eivät välttämättä tarkoita oikeasti hyvää yhteistyötä ja edelleen hyvää taidetta. Taiteilija erityisesti työskentelee monenlaisissa rooleissa erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa, joissa yhteistyö ei välttämättä ole osallisten välillä aina helppoa, johtuen esimerkiksi erilaisista koulutus- tai ammattitaustoista tai kielieroista ja erilaisista tarkoituseristä hankkeeseen liittyen. (Adams, 2008, s. 156–161.) Koulutalon taidehankkeessa taiteilijat osallistuvat projektiin varhaisesta vaiheesta alkaen ja ovat

yhteistyössä sekä arkkitehtien, koulun edustajien ja oppilaiden kanssa, mutta myös koulutaloa rakentavien tahojen kanssa. Taiteilijoilta edellytetään tietynlaista taitoa toimia sujuvasti erilaisissa toimintaympäristöissä, vaikka hanke itsessään tapahtuukin koulun kontekstissa.

Večanski ja Brankovic (2019) toteavat, omaan osallistavaan ja yhteisölliseen koulupihan suunnitteluprojektiin liittyen, osallistavan lähestymistavan peruslähtökohtana yhteisöllisessä prosessissa ja projektissa olevan se, että toiminnalla tavoitetaan pitkäkestoinen vaikutus yhteisön vahvuuteen, sisäiseen/keskeiseen osallistumiseen sekä omavaraisuuteen. Yhdessä työskentely yhteisen tavoitteen puitteissa lisää mahdollisuutta ymmärtää erilaisia näkemyksiä asiaan liittyen sekä mahdollistaa realististen odotusten muodostamisen yksilön omiin etuihin liittyen. Yhteistoiminta osallistavassa prosessissa myös vähentää tiettyjen osallisten sidosryhmien muutosvastarintaa, joka on usein esillä kaupunkisuunnitteluun liittyen hankkeiden parissa. (Večanski & Brankovic, 2019, s. 781.) Koulutalon taidehankkeen osalta mahdollinen muutosvastarinta ei varsinaisesti osallistuvia oppilaita ja opettajia kosketa, sillä rakennushankkeessa ei muuteta vanhaa ja olemassa olevaa, vaan toteutetaan kokonaan uutta. Yhtenä tavoitteena taidehankkeessa on osallisten sitouttaminen koulun toimintaan ja toimintaympäristöön sekä oman lähiympäristön arvostuksen lisääminen. Osallistavan yhteistyön ja -toiminnallisuuden kautta myös mahdollistuu eri ryhmien välinen kanssakäyminen ja toisen osapuolen ymmärtämisen lisääminen.

Varsinais-Suomen julkisen taiteen ohjelmassa (2021) esitellään julkisten taidehankkeiden yhteydessä kolme tasoa osallistamiselle (KUVIO 3.):

1.) Kevyt osallistaminen

- Käyttäjät äänestävät taiteilijan teosluonnoksista mielestään parasta ehdotusta. Käyttäjien äänestyksen tulos voi olla lopullisen päätöksen peruste tai sillä voi olla aiemmin sovittujen määreiden mukainen painoarvo lopullista valintaa tehtäessä.

2.) Keskivahva osallistaminen

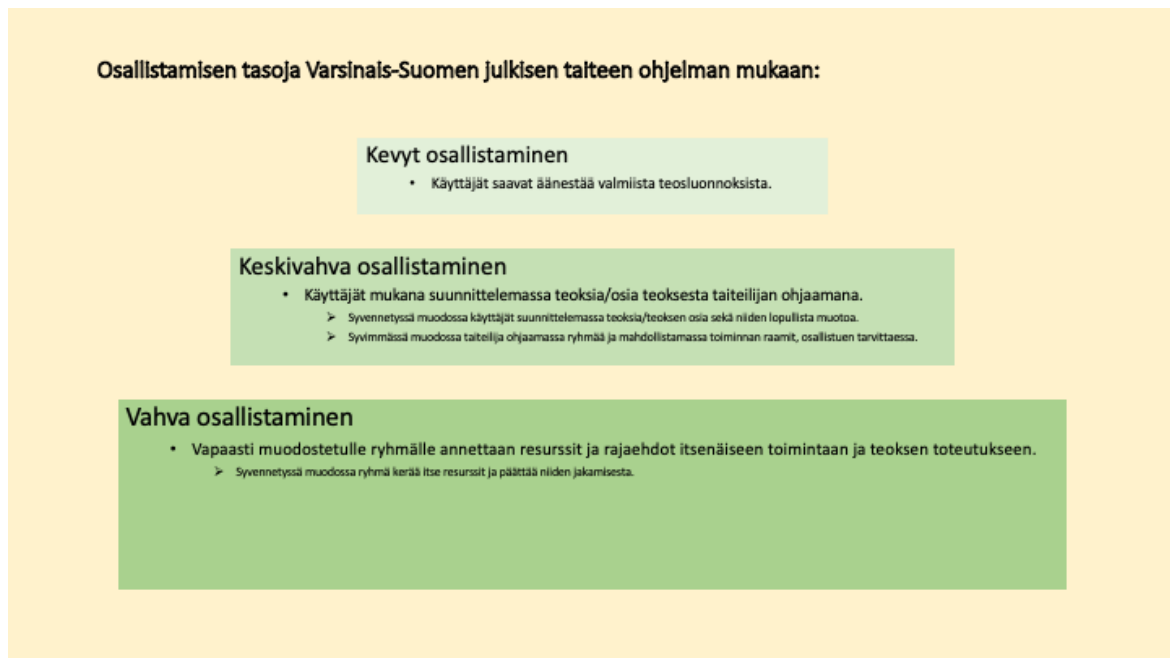
- Käyttäjät mukana suunnittelemassa teosta tai teoksen osia taiteilijan ohjaamana. Tästä syvennetyssä versiossa käyttäjät osallisina suunnittelemassa myös teoksen lopullista muotoa ja syvimmässä versiossa taiteilija hahmottelee rakenteet toiminnalle ja ohjaa osallisten toimintaa vain tarpeen mukaan itse osallistuen.

3.) Vahva osallistaminen

- Vapaasti kootulle osallistujajoukolle annetaan resurssit ja suuntaraamit, joiden mukaan saavat itsenäisesti toimia, suunnitella ja toteuttaa teoksen ja jakaa resurssit. Tästä syvempänä versiona osallistujajoukko kokoaa ja jakaa itsenäisesti resurssit. Kuntatasolla esimerkiksi toiminta-avustukset käyttäjille ovat vahvan osallisuuden piirissä taidehankintojen toteuttamisessa. (Turun Museokeskus, 2021, s. 13–14.)

Hovirinnan koulutalon taidehanke noudattaa keskivahvan osallistamisen tasoa; hankkeen käyttäjät, keskeisesti oppilaat ja osallistuvat opettajat, toimivat teosten suunnittelussa ja toteutuksessa mukana taiteilijoiden ohjaamina sekä heidän pohjasuunnitelmiansa mukaisesti.

KUVIO 3. Osallistamisen tasot. (Tatu Vahala, 2023)

3.3.2 Osallisuuden kokemus

Niinistö ja Granö (2018) mainitsevat kehollisen tiedon käsitteen ja sen kehittymisen ”ihmissessä ja ihmisten välillä aistimuksina, havaintoina, tuntemuksina, elämyksinä ja tunteina” sekä sen olevan kokemuksellista ja omakohtaista (Niinistö & Granö, 2018, s. 185). Kehollisen oppimisen keskiössä on eri aistimukset, keholliset kokemukset sekä toiminnallisuus ja sitä tukee aktiivinen ryhmätoiminta sekä kokemusten jakaminen yhdessä muiden osallisten

kanssa (Niinistö & Granö, 2018, s. 196). Räsänen (2008) toteaa *taiteellista oppimisprosessia* kuvataiteen oppimisen edellytyksenä opetuksessa tulee kehittää valmiuksia ajatteluun, mielikuvitukseen ja tunteiden ilmaisuun, teknisten sekä ilmaisullisten keinojen lisäksi ja mainitsee *taideoppimisen* onnistuessaan muuttavan yksilön suhdetta itseensä ja muihin sekä muun muassa kulttuuriin (Räsänen, 2008, s. 108–109.) Edellä mainitun yhteisöllisen ja yhteistoiminnallisen oppimisen ja toiminnan lisäksi taidetyöskentely sekä itsenäisesti että osana ryhmää kohdentuu koulutalon osallistavassa taidehankkeessa erityisesti oppilaan oman kouluympäristön arvostuksen ja osallisuuden kokemuksen lisäämiseen.

Massey (2008) pohtii ajan, tilan ja paikan käsitteitä sekä näiden määritelmiä suhteessa yksilön ja edelleen yhteisön kokemuksiin ja osallisuuteen. Hän tiivistää erilaisten yksilöiden ja sosiaalisten ryhmien olevan eri positioissa aikaa ja tilaa koskeviin ”virtauksiin” ja niiden välisiin yhteyksiin *valtageometriaksi*, jolloin joillakin osallisilla on enemmän valtaa vaikuttaa ja saada aikaan muutoksia kuin toisilla. (Massey, 2008, s. 21.) Massey (2008) luonnehtii *tilan* olevan moniulotteinen ”tila-aika”, jossa tila itsessään ei ole vain jokin tietty taso, vaan enemmän jokaisella ”maantieteellisellä” tasolla ilmentyvä yhtäaikaisten sosiaalisten suhteiden olemassaolo; sosiaalisten suhteiden, jotka ovat olemassa niin itse *tilassa* kuin sen halki ajassa kulkevinä. (Massey, 2008, s. 144.) Koulutalon taidehankkeessa *valtageometriian* asettelmaa häivyttää osaltaan se, että opettajat eivät toimineet toiminnan käynnistäjinä tai ohjaajina. Oppilaat toimivat sekä pienryhmissä että pareina, jolloin sosiaaliset tilanteet vaihtuivat toiminnan edetessä.

Massey (2008) kuvailee *paikan* olevan käytännössä monien sosiaalisten suhteiden, vuorovaikutuksellisten tilanteiden sekä verkostojen risteymä ja erityinen keskipiste, *kohtaamispaikka*; keskipiste, jossa voi toteutua vaikutuksia, kokemuksia, jotka eivät toisaalla ja toisessa ympäristössä olisi toteutuneet. (Massey, 2008, s. 29–31.) Hän pohtii *paikan identiteetin* muodostuvan juuri jossakin tietyssä paikassa tapahtuvien sosiaalisten suhteiden ainutlaatuisista vuorovaikutuksista sekä siitä, kuinka nuo kohtaavat sosiaaliset suhteet muodostavat uusia ”sosiaalisia ilmiöitä”. (Massey, 2008, s. 144.) Koulussa, jossa paitsi aikuiset ja lapset ovat lähtökohtaisesti eri asemassa suhteessa toisiinsa edellä mainitun kaltaisissa kohtaamistilanteissa, niin myös lapset suhteessa toisiinsa ovat vastaavasti eri asemassa. Aina ajan muuttuessa, virratessa, jossakin tilassa käyty sosiaalinen kohtaaminen tuottaa uusia sosiaalisia kokemuksia ja vaikutuksia. Koulutalon taidehankkeen osallistavalla otteella pyritään

tavoittelemaan positiivisia kokemuksia ja osallisuuden tunteen lisääntymistä omassa kouluympäristössä, tuottaen uutta henkilökohtaista paikan identiteettiä.

Myös Haarni ja kollegat (1997) määrittelevät *paikan* olevan tietty tila, johon yksilö liittää omasta elämästään merkityksiä. Paikkaan sitoutuminen siten tapahtuu elämästä saatujen kokemusten välityksellä; tilasta tulee yksilölle paikka, kun siihen liittyy tämän oma toiminta ja kokemukset aistihavaintojen ja niiden tulkinnan pohjalta. Osalliselle yksilölle paikka muodostuu osaksi itseä. (Haarni ym., 1997, s. 16–17.) Sitoutuminen paikkaan tai yksilölle tilan muuttuminen paikaksi ei tapahdu hetkessä. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan osallisuutta pitkäkestoisessa taidehankkeessa, koko koulurakennushankkeen yhteydessä, myös oppilaiden kirjoitelmien ja niistä muodostettujen merkitysisältöjen kautta.

Haarni ja kollegat (1997) erottavat *paikan identiteetin* käsitteestä *alueellisen identiteetin*. Siinä missä *paikan identiteetti* on jonkin tietyn paikan uniikiksi tekevä ja siihen kuuluminen yksilön henkilökohtainen kokemus, yhdistää *alueellinen identiteetti* ihmiset johonkin tiettyyn tilaan tehden siitä edelleen paikan. *Alueellinen identiteetti* siten rakentuu yhteisistä kokemuksista ja näkemyksistä paikasta, josta voidaan laajennetusti puhua myös *paikan henkenä*. (Haarni ym., 1997, s. 18.) Koulutalon taidehanke ulottuu myös varsinaisen koulurakennuksen ulkopuolelle, koulun piha-alueelle, jolloin myös paikan käsite tässä yhteydessä laajenee. Yksittäisen oppilaan kokemukset osana suurempaa oppilasryhmää tuottavat yhdessä kollektiivisia kokemuksia.

4 Tutkimusmenetelmä

4.1 Toiminta-/kehittämistutkimus taiteesta taidehankintaprojektissa

Tämä tutkimus on luonteeltaan ja menetelmiltään kehittämistutkimuksen sekä soveltavan taiteen ja taidekasvatuksen alueeseen liittyvän taideperustaisen toimintatutkimuksen pääperiaatteita noudattava. Tavoitteena on esittää ja havainnollistaa koulun näkökulmasta monipuolisesti oppilaita osallistavan taidehankintamallin toteutusta ja osana uuden koulutalon rakennushanketta sekä koota yhteen malli yhdestä tavasta toteuttaa hanke kouluympäristössä myös opetus- ja oppimistilanteet huomioiden. Pernaan (2013) mukaan tavat toteuttaa kehittämistutkimusta poikkeavat määrällisen tutkimuksen tavoista; kehittämistutkimuksessa voi tarkastelun kohteena olla erityisesti paikka sekä opetuksen ja oppimistilanteiden yhteys ja ympäristö. Kehittämistutkimuksessa jotakin erityistä kehityksen kohteena olevaa ilmiötä voidaan tutkia autenttisissa ympäristöissä osallistuvien tahojen osallisuus huomioiden. (Perna, 2013, s. 17.)

Perna (2013) määrittää kehittämistutkimukseen keskeisesti liittyvän a.) laajasti kattavan kehittämisen, jotta saadut tulokset tuottavat malleja ja teoreettisia selityksiä, b.) syklisen, kehämäisesti etenevän kehittämistyön, johon sisältyy kehittämisen jatkuvuus ja arvioitavuus, c.) toiminnan tähtäämisen käytännön opetusarkeen soveltuviin teorioihin, d.) todellisissa olosuhteissa tapahtuvan kokeilun sekä e.) huolellisen dokumentoinnin. (Perna, 2013, s. 20.) Tässä tutkimuksessa ei tutkittavan ilmiön ja toimintaan koulussa varatun ajan puitteissa täysin voida toimia varsinaisen syklisen kehittämistyön vaiheita noudattaen. Koulutalon taidehankkeeseen varattu ajallinen kehys noudattaa koko koulutalon rakentamishankkeen aikataulua, joka oleellisesti rajaa varsinaisen kehittämistyön tapahtuvaksi annetun ajan puitteissa, samalla huomioiden kaikkien osallistuvien tahojen (luokat, opettajat, taiteilijat sekä koulutalon rakentamisesta vastaavat) aikataulut. Lisäksi varsinainen taidehanketta koskeva työn aloitus sijoittuu aikaan ennen tämän tutkimustyön aloitusta. Varsinaisen kehittämistyön tuloksena on malli osallistavasta taidehankintaprojektista, jossa keskiössä on yhteisöllinen taidekasvatustoiminta julkisen taiteen alueella sekä kokemus osallistavasta taide-työstä.

Kehittämistutkimuksen lähtöpiste on teoreettinen ongelma-analyysi, johon sisältyy kehittämistyön pohjana olevien käsitteiden ja tutkimuksiin perustuvien tietojen läpikäynti teoreettisen viitekehyksen alla, selvittäen ja perustellen (Pernaa, 2013, s. 191). Tässä tutkimuksessa teoreettiseen viitekehykseen kuuluvat julkisen taiteen, prosenttitaiteen, yhteisöllisyyden, yhteisöllisen taidekasvatuksen, osallisuuden ja osallisuuden kokemuksen käsitteet. Koulutalo, koulu ja luokka sekä vähemmässä määrin, mutta kuitenkin koulun toimintaan sidoksissa myös kodit kuuluvat siihen yhteisöön, jollaisena käsitteisisältö tässä yhteydessä määritellään. Tämän tutkimuksen keskiössä on taide ja siihen liittyen taidetyöskentelyprosessi, jossa osallistetaan koulun oppilaita taidetyöhön; teoreettisen viitekehyksen käsitteet liittyvät koulun kontekstiin ja yleisiin toimintamalleihin oleellisesti.

Aksela ja Pernaa (2013) esittävät kehittämistutkimuksen muistuttavan monin tavoin yleisesti toimintatutkimusta, mutta eroavan siinä, että kehittämistutkimus tähtää erityisesti uuden teorian muodostamiseen, tietyn paikan tai alueen kannalta onnistuneiden tulosten sijaan. Kehittämistutkimuksessa myös varsinaisen tutkittavan asian laaja-alainen analysointi on keskeistä, kun toimintatutkimuksessa tyypillistä on tutkimusta toteuttavan tutkijan oma roolinsa ja toimintansa reflektointi. (Aksela & Pernaa, 2013, s. 194.) Tämä tutkimus on tältä osin monimenetelmäinen; tutkimuksessa tähdätään toimintamallin muodostamiseen, sitä laaja-alaisesti tarkastellen, mutta myös paikallisesti toimivan mallin esittämiseen sekä hankkeen osallisten toimijoiden kokemusten esille tuomiseen ja koulun sekä lähiympäristön yhteisön kehittämiseen.

Myös taideperustainen toimintatutkimus noudattaa Jokelan ja Huhmarniemen (2020) mukaan prosessia, jossa keskeistä on kehittämiseen ja tutkimukseen liittyvä syklinen eteneminen, jossa:

1. vaiheessa: a) syvennyttään käsiteltävään asiaa, asetetaan tutkimustavoitteet ja -tehtävät, järjestellään ja suunnitellaan toimintaa tutkimukseen liittyen, tehdään taustoitusta teoriaan ja taiteeseen liittyen.
2. vaiheessa: a.) tehdään taidetyötä
3. vaiheessa: a.) kerätään aineisto toimintaan liittyen
4. vaiheessa: a.) analysoidaan aineisto, reflektoidaan toimintaa, muodostetaan käsitteitä ja asetetaan sekä tarkennetaan tulevia tavoitteita kehittämiseen saatujen tulosten pohjalta.

Oleellista taiteellisessa toimintatutkimuksessa on toiminnan toteutuksen aikainen dokumentointi ja sen hyödyntäminen tutkimuksen aineistona. (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 45.) Tämä tutkimus noudattaa pääpiirteissään taiteellisen toimintatutkimuksen syklisesti etenevää prosessia; vaiheet eivät kuitenkaan vaihdu suorassa järjestyksessä, vaan koulutalon rakennushankkeen aikatauluista johtuen tähän tutkimukseen liittyvä vaiheen 1. tavoitteen asettelu ja taustoitus seuraa muiden vaiheiden rinnalla.

Jokelan ja Huhmarniemen (2020) mukaan taideperustaista toimintatutkimusta voidaan tutkimustavoitteiden asettamisen suunnasta määrittäen soveltaa kahteen eri alueeseen: *produktiokeskeiseen* tai *prosessikeskeiseen* (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 47). Tämä tutkimus on luonteeltaan prosessikeskeinen taideperustaisen toimintatutkimuksen sovellus, jossa tavoitteena on havainnollistaa osallistavan taidehankintaprojektin malli, mutta myös yhteisöllinen toiminta ja lähiympäristön arvostuksen lisääminen osallisten oppilaiden oman toiminnan ja kokemusten kautta. Jokela ja Huhmarniemi (2020) toteavat prosessikeskeisessä sovelluksessa tutkimuksellisen huomion olevan yhteistyön edistämisessä siihen liittyvien osallisten kesken sekä jatkuvuuden tutkimusten tuloksien hyödyntämisen osalta, jolla tässä tarkoitetaan muun muassa yleisemmin käytettävissä olevaa toimintamallia (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 48).

Taiteen rooli taideperustaisessa toimintatutkimuksessa voi tarkoittaa esimerkiksi taiteen keinojen käyttämistä osana tutkimuksen menetelmiä, jotta osallisilta saadaan kerättyä kokemukseen liittyvää tietoa, jota ei muulla tavoin saisi koottua; taideperustainen toimintatutkimus toimii myös oppimistapahtumana siihen osaa ottaville toimijoille. (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 47.) Tämän tutkimuksen osalta taide ja taidetyöhön osallistaminen toimii osana oppilaiden kokemukseen perustuvaa tiedonhankintaa, jonka tavoitteena tutkimuksen näkökulmasta on yhteisöllisyyden kehittäminen koulun puitteissa, koulun toiminnan kehittäminen osana toimintaa sekä oman lähiympäristön arvostuksen kasvattaminen.

4.1.1 Tutkijan rooli osallistavan havainnoinnin alueella

Taideperustaiseen toimintatutkimukseen liittyy tutkijan oma keskeinen asema osana tutkimusta ja siihen kuuluvaa prosessia; tutkimuksessa mukana olevien kokemukseen ei tarvitse ottaa neutraalia objektiivista lähestymistapaa, vaan kokemukseen voidaan jopa vaikuttaa

(Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 47). Toimin itse Hovirinnan koulussa opettajana sekä vararehtorina. Olen myös ollut uuden koulutalon rakennushankkeessa alusta asti mukana tavalla tai toisella; olen osallistunut pedagogisiin työryhmiin, jossa koulutalon tiloja ja tilan käyttötarkoitusta sekä sisustusta on pohdittu. Tämä tutkimuksen kannalta merkityksellisintä on kuitenkin oma roolini osana taidehanketta ja sen etenemistä; kuulun taidetyöryhmään, joka pohtii koulutalon taidehanketta ja sen sisältöä, määrittelee tarpeet, kilpailuttaa ja valitsee hankkeen taiteilijat. Oppilaita osallistavan taidetyön osalta roolini on enemmän osallistavan havainnoijan ja sivustaseuraavan dokumentoivan tutkijan rooli, mutta samalla myös koulun opettajan rooli, jonka puitteissa myös osallistun toimintaan tarvittaessa ohjaten oppilaita ja autan järjestelyissä sekä hankinnoissa, jos tarvetta. Toimin myös yhteistyössä osallistuvien luokanopettajien kanssa sekä toimin Hovirinnan koulun puolelta yhteyshenkilönä taiteilijoille.

Oman tietynlaisen kaksoisroolin pohdinta on syytä avata tässä tarkemmin. Juuti ja Lavonen (2013) esittävät *yhteisen toiminnan* käsitteen design-tutkimuksen yhteydessä. Design-tutkimus vastaa pääosiltaan toimintatutkimusta ja sen lähtökohdat ovat tutkimuksessa, joka erityisesti kohdentuu oppimistapahtumaan, tarkoituksenaan oppimisympäristön kehittämistoiminta. Kehittämistoiminta liittyy tässä sivutoimintana jollekin toiselle tutkimustoiminnalle, jonka päähuomiona on edelleen jokin uusi oppimiseen ja opetukseen liittyä asia. Yhteinen toiminta tarkoittaa tässä yhteydessä osallisten tutkijoiden ja pedagogien yhteistä kehittämistoimintaa opetusilmiöön liittyen ja siihen keskeisesti liittyä vuorovaikutus, dialogisuus. (Juuti & Lavonen, 2013, s. 48–51.) Tietyllä tavalla toimin siis itse sekä tutkijana että opettajana, pedagogina, hankkeessa mukana. Mutta, päävastuu osallistuvien oppilaiden osalta on heidän luokanopettajillaan, minä toimin mukana käytännössä osin osallistuvana tutkana aikuisena ja osin sivusta tarkkailevana, kyselevänä ja kommentoivana tutkijana. Vuorovaikutus ja kommunikaatio, jonka keskiössä on kehittämistoiminta liittyen yhteisölliseen osallistavaan taidehankkeeseen, käydään minun ja osallistuvien luokanopettajien välillä.

4.1.2 Tutkimuksen aineiston hankinta

Tiettyyn kontekstiin ja paikkaan sidottu toiminta on oleellista taideperustaiselle toimintatutkimukselle, siksi paikan ja yhteisön kartoitus on tutkimuksen kannalta tärkeää; erityisesti

silloin, kun tutkimuksen osana olevaan ryhmään kuuluu monikulttuurisia tai vähemmistö-kulttuurisia piirteitä. (Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 48–49.) Hovirinnan koulu on monikulttuurinen koulu, jonka oppilaista noin kolmasosa on eri kulttuurisista taustoista lähtöisin. Suomen kielen hallinta asettaa paikoin omat haasteensa tutkimuksen tekemiselle kirjallisena tai suullisena haastatteluna. Taideperustainen toimintatutkimus ja kehittämistutkimus mahdollistaa oppilaiden osuuden ja näkökulman tarkastelun laaja-alaisemmin ja monipuolisemmin. Vaikka yhtenä aineistonhankinnan tapana on käytetty oppilaiden ainekirjoitusta, on se kuitenkin vain yksi osa kokonaisuudesta. Tällöin tutkimuksen tarkastelu oppilaiden erilaiset lähtökohdat huomioiden on kokonaisvaltaisempaa ja tasapuolisempaa.

Jokelan ja Huhmarniemen (2020) esittämän taideperustaisen toimintatutkimuksen prosessikeskeisen mallin tavoitteena on jonkin toiminnan kehittäminen, joka tässä tutkimuksessa on osallistavan taidetyöskentelyn kautta tapahtuva yhteisöllisen toiminnan edistäminen ja oman lähiympäristön arvostuksen lisääminen. Prosessikeskeisen mallin aineiston- ja tiedonhankintaan liittyvät seuraavat menetelmät ja tavat:

- Muistiinpanot kokouksista sekä pöytäkirjamerkinnot
- Osallistuvan havainnoinnin muistiinpanot toiminnasta
- Työskentelyn tallennus, valokuvat ja videot
- Keskustelut ryhmissä
- Haastattelut, myös teemoihin perustuen
- Haastattelut ryhmissä, virikkeellistetyt
- Varsinaisen toimintatapahtuman aikana tehty aineisto
- Kehittyneen toiminnan tuottama kokemus

(Jokela & Huhmarniemi, 2020, s. 46.)

Tässä tutkimuksessa aineistoa ja tietoa hankitaan ensisijaisesti taidetyöskentelyyn osallistuneiden Hovirinnan koulun oppilaiden tekemistä ainekirjoitelmista, luokanopettajien sekä taiteilijoiden haastattelulomakkeista. Edellä mainittuja tukemaan ja taidehankintamallin kuvauksen pohjaksi aineistoa hankitaan tutkijan kuvadokumentaatioista, taiteilijoiden ottamista kuvista ja luonnoksista sekä otteista taidehankintatyöryhmän kokousmuistiinpanoista. Tutkimuksen toteutusta ja aineistonkeruuta varten toimitetaan tutkimuslupahakemus (LIITE 1) Kaarinan kaupungille; yhtä koulun luokkaa koskevan tutkimusluvan voi myöntää koulun rehtori hakemuksen perusteella. Lisäksi osallistuneiden oppilaiden huoltajille toimitetaan

ennen tutkimuksen aloitusta tiedote (LIITE 2) tutkimuksesta ja sen tarkoituksesta. Jos huoltaja ei halua oman lapsensa osalta tutkimukseen osallistuttavan, jää oppilas pois aineistonkeruusta, mutta osallistuu taidehankkeeseen muuten osana koulun toimintaa ja perustehtävää.

Taidehankkeeseen osallistuneiden oppilaiden ainekirjoitelmia (N=33) työstetään tutkijan ohjeistamana osana koulun oppituntia, yhden oppitunnin ajan. Ohjeistuksena on kirjoittaa oppilaan oman muistin varassa taidetyöskentelystä saaduista kokemuksista otsikkona ”Koulun taidehanke”. Ohjaavina apukysymyksinä oppilaille toimivat ”Mitä tehtiin?”, ”Miten tehtiin?”, ”Missä tehtiin?”, ”Miten tekemistä ohjattiin?”, ”Saitko palautetta työstä?”, ”Miltä taidetyö tuntui?” ja ”Mitä odostat taideteoksilta uudessa koulussa?”. Muuta kirjoitusta ohjaavaa toimintaa ei tehdä. Kirjoitelman pituus on vapaa, kunhan oppilaan oma näkemys asiasta tulee hänen omasta mielestään perustellusti kirjattua. Oppilaiden kirjoitelmat ovat tallessa ja tarvittaessa tarkasteltavissa.

Luokanopettajien (N=3) ja taiteilijan (N=1) haastattelut järjestetään strukturoituna lomakehaastatteluna, jonka kysymykset ovat liitteenä (LIITE 3). Haastattelu toteutetaan Google Forms -kyselynä sekä vaihtoehtoisesti Word -dokumenttiin vastaamalla. Haastattelukysymyksiä on kaikkiaan 11 kappaletta ja niissä keskeistä on kehittämistoiminta, oppilaiden kokemukset aikuisen näkökulmasta sekä taidehankintamallin toimivuus. Oppilaiden kokemuksia tarkastellaan haastatteluvastausten perusteella opettajan näkemyksenä oppilaan kokemuksesta, luokan kokemuksena. Tällaisesta opettajan näkemyksestä voidaan käyttää käsitettä *edustuksellinen kokemus*, jossa opettaja luokassa vastuullisena edustaa koko luokan näkemystä saaduista kokemuksista.

Muuta aineistoa edustavat tutkijan kuvadokumentaatiot, taiteilijoiden kuvat ja luonnokset sekä taidehankintatyöryhmän kokousmuistiinpanot. Kokousmuistiinpanoja ei liitetä tämän tutkimuksena osaksi salassapitosyistä, mutta aineisto on tallessa ja tarvittaessa tarkasteltavissa. Kuvia ja kuvadokumentaatiota sekä muistiinpanoja hyödynnetään osana tutkimuksen kohteena olevan taidehankintamallin kuvausta.

Kirjallinen aineisto, kirjoitelmat ja haastattelut, analysoidaan luokittelun, teemoittelun sekä ryhmittelyn kautta teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin. Jokelan ja Huhmarniemen (2020) mukaan taideperustaisen toimintatutkimuksen aineistoanalyysi vastaa kvalitatiivisen

aineiston menetelmiä analyysin osalta. Merkittävää on, että hankittua aineistoa voidaan käyttää reflektoiden tukemaan kehittämishankkeen arviointia, jossa osallistuvien tahojen omat kokemukset ovat keskeisiä. (Jokela & Huhmarniemi, 2020, 52–53.) Teoriaohjaavassa sisällyönanalyysissä teoreettisessa viitekehyksessä määritellyt käsitteet tuodaan sellaisinaan mukaan tutkittavan ilmiön osaksi ja sitä tukemaan (Sarajärvi & Tuomi, 2009, s. 117).

5 Tutkimuksen toteutus

5.1 Taidehankintamallin analyysi

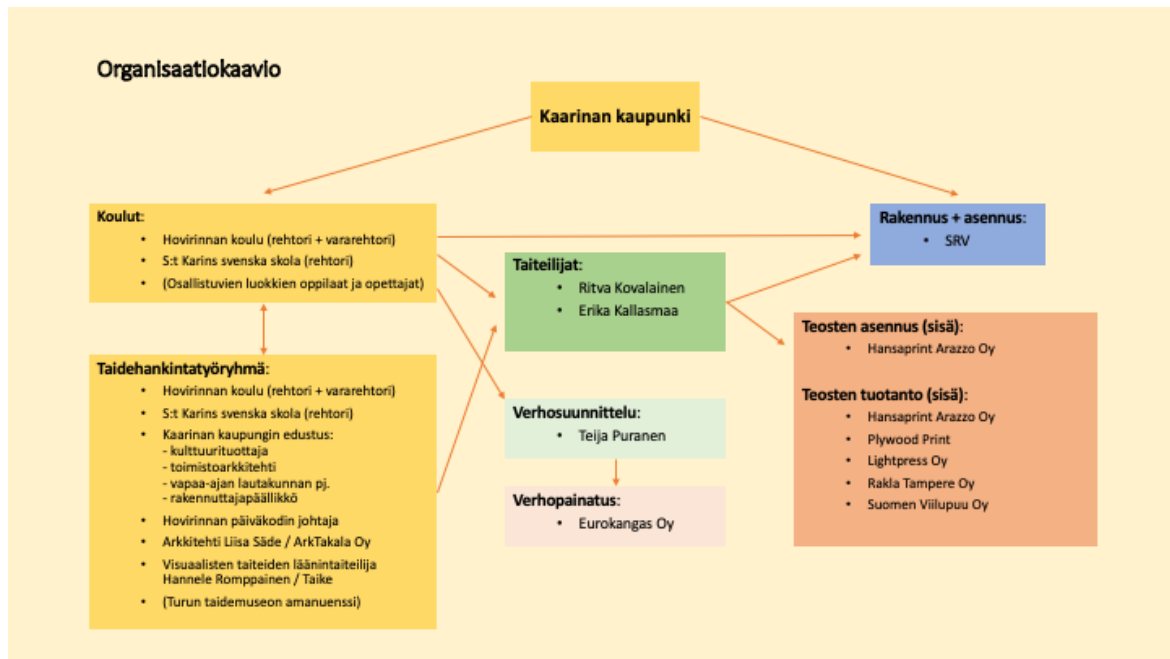
Hovirinnan uuden koulutalon suunnittelu oli edennyt keväällä 2019 niin pitkälle, että prosenttiperiaatetta noudattava taidehankinta saatiin työn alle. Tätä oli edeltänyt päätös uuden koulutalon rakentamisesta, suunnittelevan tahon (Ark Takala Oy) sekä rakentavan tahon (SRV) valinta, eri pedagogisten työryhmien suunnittelutyö ja hyväksyty kokonaisbudjetointi. Varsinaisen koulutalon rakennustyöt alkoivat keväällä/kesällä 2020 ja rakennus luovutettiin käyttöön maaliskuussa 2022. Piharakentamisen osalta hankkeessa on ollut erinäistä syistä johtuen viivästyksiä ja muun muassa piharakennusten uudelleen suunnittelua, jonka vuoksi koulutalon piha-alueelle suunnitellut pronssiset taideteokset eivät valmistuneet ja ajoissa. Pihan ja sen taideteosten valmistuminen tapahtuu arviolta vuoden 2023 aikana.

Hovirinnan koulutalon taidehankintamalli noudattaa kokonaisuudessaan prosenttitaideperiaatteeseen kuuluvia yleisiä tapoja järjestää taidehankinta (**prosentti taiteeseen rakentamisen kustannuksista** -malli): 1.) kootaan työryhmä, 2.) valitaan taiteilija, 3.) tilataan teos taiteilijalta, 4.) luonnosten hyväksyntä, 5.) teoksen/teosten valmistaminen sekä julkistaminen (Pulkinen, 2019, s. 15–19.) Koko koulutalon rakennushankkeen budjetti oli lopulta 14,2 miljoonaa euroa, josta taidehankkeeseen prosenttiperiaatteen mukaisesti oli varattu 142 000 euroa. Lisätukea taidehankkeelle haettiin ja saatiin Taiteen edistämiskeskukselta. Lisäksi koulujen omista budjeteista varattiin summa verhotekstiilien suunnittelua ja toteutusta varten.

5.1.1 Taidehankkeen työryhmä ja osallistuneet tahot

Taidehankintatyöryhmän kokoonpano on kuvattuna oheisessa kuviossa (KUVIO 4.). Merkittävää hankkeen kannalta oli se, että työryhmän kokoonpano vaihtui hankkeen keston pitkeytyessä joitakin kertoja ja ainoastaan koulujen edustus (minä ja SKS:n rehtori) sekä kaupungin rakennuttajapäällikkö pysyivät samoina. Pedagogisessa mielessä tärkeää oli koulujen edustuksen pysyvyys, jotta koulujen edellyttämät seikat hankkeen taustalla ja toteutuksessa

sekä oppilaiden osallisuuden merkitys ja mahdollisuus säilyivät koko hankkeen keston alusta loppuun.

KUVIO 4. Koulutalon taidehankkeen organisaatiokaavio (Tatu Vahala, 2023)

Kouluista hankkeessa olivat itseni lisäksi mukana Hovirinnan koulun rehtori Katri Hotti, joka jäi lukuvuodeksi 2021–22 vapaalle sekä S:t Karins svenska skolanin (SKS) rehtori Maria Engblom. Lisäksi molemmista kouluista taidehankkeen oppilaita osallistavaan osuuteen osallistuivat valittujen luokkien luokanopettajat. Hovirinnan koulun osalta hankkeeseen osallistui kaikkiaan kolme luokanopettajaa, joista yksi oli mukana koko hankkeen ajan ja kaksi muuta jakoivat osallistumisen siten, että toinen oli mukana hankkeen suunnitteluvaiheessa ja toinen mukana toteuttamassa suunnitelmia.

Kaarinan kaupungilta mukana olivat myös kulttuurituottaja, toimistoarkkitehti, vapaa-ajan lautakunnan puheenjohtaja, päiväkodinjohtaja sekä rakennuttajapäällikkö. Koulurakennuksen suunnittelusta vastanneen arkkitehtitoimiston edustaja arkkitehti Liisa Säde osallistui myös ryhmän työhön, kuten myös visuaalisten taiteiden läänintaiteilijana Taiteen edistämiskeskuksessa vuosina 2015–2020 toiminut Hannele Romppainen. Läänintaiteilijan suosituksesta mukaan taidehankinnan kilpailutukseen ja ensimmäisen vaiheen taiteilijaehdokkaiden valintaan työryhmä pyysi Turun taidemuseon amanuenssin.

Työryhmän kokoonpanolla ja laaja-alaisella osaamisella varmistettiin hankkeen toimivuus ja suunnitelmien toteutettavuus. Mukana oli käyttäjäpuolen (koulujen ja päiväkodin edustus), tilaaja-/rahoittajapuolen (kaupungin eri toimialojen edustus) sekä suunnittelijapuolen (arkkitehti) osallisten lisäksi myös julkisen taiteen hankkeista sekä prosenttitaideperiaatteen käytänteistä osaavien edustus (läänintaiteilija sekä taidemuseon amanuenssi). Kaupungin tilaaja-/rahoittajapuolen laaja osallisuus oli myös julkisen taiteen hankinnan näkökulmasta tärkeää, koska kohteena on keskusta-alueelle sijoittuva koulutalo, jolla on kaupunkikuvallisesti ja yhteisöllisesti merkittävä asema.

Tällä tavoin myös lähtökohtaisesti täyttyi sekä kohteena että tavoitteena julkisen taiteen määritelmä, jossa huomio kohdentuu yhteisöihin (Kuusamo ym., 2013, s. 8–11) ja taide itessään on saavutettavissa mahdollisimman monelle (Turun museokeskus, 2021, 10). Samoin vahvistettiin sitä näkemystä julkisesta taiteesta, jossa taiteen tarkoituksena voi olla huomion herättäminen itse rakennukseen sekä sen toimintaympäristöön (Myllyntaus ym., 2017, s. 60).

Taidehankintaprojektin taiteilijoiksi työryhmä valitsi kilpailutuksen, portfolioiden ja haastattelujen perusteella valokuvataiteilija ja taiteilijaprofessori Ritva Kovalaisen (<https://www.ritvakovalainen.com>) sekä graafinen suunnittelija, kuvataiteilija ja kuvittaja Erika Kallasmaan. Kummallakin hankkeeseen valitulla taiteilijalla oli jo ennestään kokemusta osallistavasta taidetoiminnasta sekä julkisen taiteen hankkeista (Kaarina, 2021).

Myöhemmässä vaiheessa hanketta ja varsinaisen taidehankinnan ulkopuolelta, koulujen omakustanteisena tilauksena ja hankkeen materiaaleja hyödyntäen, mukana oli myös tekstiilisuunnittelija Teija Puranen. Tekstiilisuunnittelijan työn osalta oppilaita ei osallistettu uudelleen mukaan, kuten ei myöskään muuta taidehankintatyöryhmää. Minä ja SKS:n rehtori Maria Engblom tilasimme kouluun eri tiloihin käytettäväksi uniikkeja verhoja, joiden tarkoituksena oli jatkaa koulutalon taideteosten ilmettä eri tiloissa. Siten myös muuta taidehanketta jatkaneet verhot sisältyvät julkisen taiteen määritelmään julkisissa tiloissa olevina kosketeltavina taidetuotteina, sivuten Järvipetäjän ja Nikkilän (2012) käsitteen määrittelyä.

Työryhmän toiminta ja osallisuus jakautui käytännössä siten, että koko työryhmä osallistui alku- suunnitteluun sekä kilpailutukseen ja taiteilijoiden valintaan. Varsinaiseen suunnitte-

luun ja toteutukseen osallistuivat koulut sekä taiteilijat. Luovutukseen ja hankkeen läpikäyntiin osallistuivat koulujen edustajien lisäksi taiteilijat sekä kulttuurituottaja ja rakennuttajapäällikkö. Koulun sisäpuolisen taiteen osalta asennuksen teki Arazzo Oy ja yhteydessä oltiin myös koulutalon rakentamisesta vastanneen SRV:n kanssa; yhteyshenkilönä kaupungilta toimivat rakennuttajapäällikkö sekä rakennuttajainsinööri.

Varsinaista taideteosten julkistamista ei koulutalon valmistumisen yhteydessä toteutettu. Toisaalta koulun piha-alue taideteoksineen ei valmistunut keväällä 2022 ja sen osalta työ jatkuu vuoden 2023 aikana. Muutoin hankkeen vaiheet noudattivat Pulkkinen (2019) esittämää **prosentti taiteeseen rakentamisen kustannuksista** -mallin vaiheita 1.–5. (ks. s. 38).

5.1.2 Taidehankkeen aikataulu, eteneminen ja työtavat

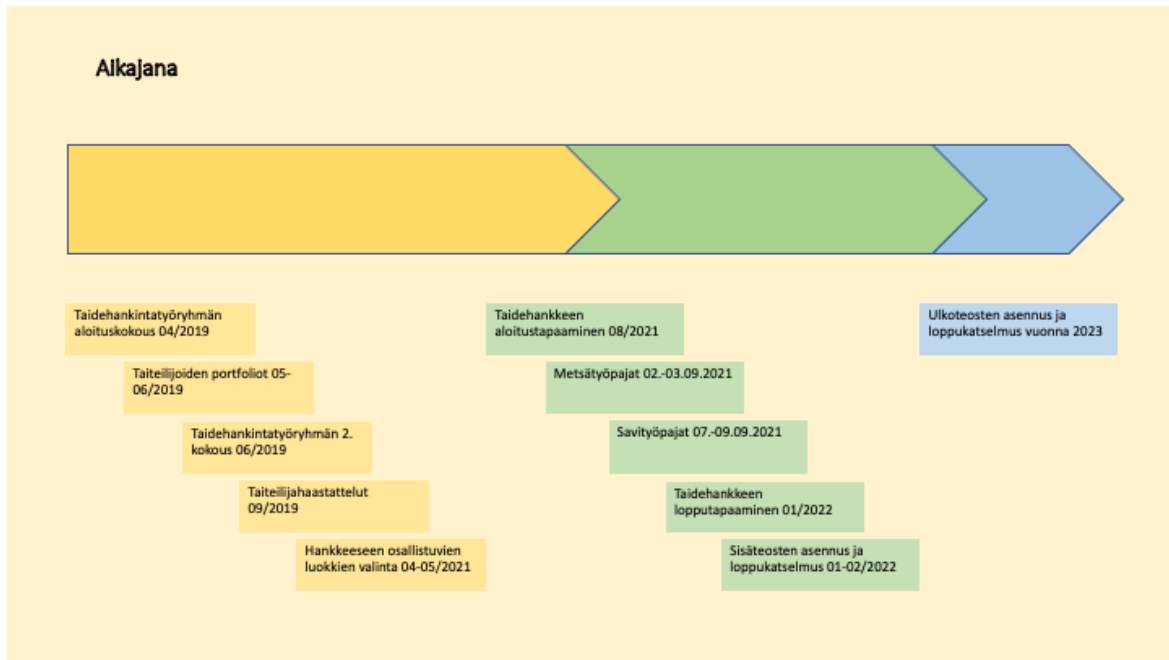
Koulujen osalta taidehankkeen tavoitteena oli oppilaiden osallistaminen varsinaiseen taide-työhön, osana prosenttitaidehankintaa; myös yhteisöllinen ja yhteistoiminnallinen toiminta sekä omaan lähiympäristöön sitoutuminen ja sen arvostuksen lisääminen olivat osa tavoitteita. Koska koulutalo suunniteltiin kahden eri koulun käyttöön ja Hovirinnan koulu on monikulttuurinen, tuli taiteessa myös huomioida kielen, kulttuurin ja lukemisen edistäminen jollakin tavalla. Nämä jo lähtökohtaisesti prosessin alussa määrittivät taiteilijavalintaa sekä myöhemmin valittujen taiteilijoiden työtä ja koko projektin lähestymistapaa. Koulujen edellytyksenä oli, että koulutalon taiteen tulee olla kestävä, kosketeltavaa, mahdollisesti liikkumista edistävää ja välitunneilla tai muussa koulun toiminnassa mahdollisuuksien mukaan hyödynnettävää. Koulutalon hankesuunnitelmassa oli lisäksi määritettynä rakennuksen pedagogisen vision mukaisiksi tavoitteiksi *kielen ja kulttuurin edistäminen, osallisuus ja hyvinvointi* sekä *oppiva ja hyvinvoiva koulu yhteisö*; taidehanke oli osa kokonaishanketta, joten vision tavoitteet tuli huomioida myös tältä osalta.

Koulutalon taidehankkeen aikataulu ja eteneminen (KUVIO 3.) noudatti seuraavaa järjestystä:

- Taidehankintatyöryhmän aloituskokous 15.04.2019
- Joukolta valittuja taiteilijoita pyydettiin portfolioit
- Taidehankintatyöryhmän toinen kokous 06.06.2019
- Portfolioiden perusteella pienempi joukko taiteilijoita pyydettiin haastatteluun 02.09.2019
- Taiteilijan/-joiden valinta haastattelun ja idealuonnoksen perusteella

- Kouluissa oppilaiden/luokkien valinta mukaan projektiin keväällä 2021
- Hankkeen aloitustapaaminen yhdessä taiteilijoiden ja oppilaiden kanssa 30.08.2021
- Metsätyöpajat 02.09.2021 ja 03.09.2021
- Savityöpajat 07.09.2021 ja 09.09.2021
- Lopputapaaminen yhdessä taiteilijoiden ja oppilaiden kanssa etänä 28.01.2022
- Koulutalon sisälle toteutettujen taideteosten asennus tammi-helmikuussa 2022
- Koulutalon sisällä olevien taideteosten loppukatselmus ja hyväksyntä 28.02.2022
- Koulun piha-alueelle tulevien taideteosten asennus ja loppukatselmus vuoden 2023 aikana

Taidehankintaprojekti alkoi työryhmän kokouksella huhtikuussa 2019, jossa kävimme läpi suuntaviivoja, toiveita ja mahdollisuuksia. Kaupungin kulttuuritoimen ja koulujen näkemykset erosivat hieman toisistaan, mutta yhteinen linja kuitenkin löytyi. Kaupungin kulttuuritoimen ehdotuksena oli myös erilaisia vaihtoehtoja, joissa muun muassa hyödynnettäisiin kaupungin eri alueita kulttuuripolkumaisesti. Työryhmän mukana oli läänintaiteilija, jonka ehdotuksesta mukaan taiteilijakartoitukseen otettiin Turun taidemuseon amanuenssi. Koulut olivat miettineet valmiiksi esimerkkejä onnistuneista koulutiloihin/-alueelle toteutetuista taidehankkeista, joiden taiteilijoita toivottiin otettavan mukaan kartoitukseen. Työryhmä päätti, että läänintaiteilija pohtii työparin kanssa sopivia taiteilijoita, joilta pyytää portfolioit työryhmän tarkasteltavaksi ja joiden joukosta työryhmä edelleen valitsee osan haastatteluun, maksetun (500 €) idealuonnoksen kera.

KUVIO 3. Koulutalon taidehankkeen aikataulu (Tatu Vahala, 2023)

Taidetyöryhmä päätti toisessa kokouksessaan valita lähetettyjen portfolioiden perusteella viisi taiteilijaa haastatteluun. Kokouksessa työryhmä sopi myös, että varsinaisiin taiteilijahaastatteluihin osallistuu kummastakin koulusta yksi oppilas/oppilaskunnan hallituksen edustaja. Oppilaat saivat esittää kysymyksiä sekä tutustua idealuonnoksiin ja kertoa oman mielipiteensä valintaan. Tällä tavoin oppilaat otettiin heti lähes alusta alkaen mukaan hankkeeseen kouluyhteisön aktiivisina toimijoina osallisuuden periaatteiden ja vaatimusten mukaisesti. Koulujen tavoitteena myös tässä oli lisäksi yhteisöllisen toiminnan lisääminen ja tuominen laajemmin osaksi kouluarkea. Tältä osin osallistamisen määritelmä taidehankkeen yhteydessä täyttyi sellaisena kuin se Varsinais-Suomen julkisen taiteen ohjelmassa (2021) mainitaan Turun museokeskuksen (2021, s. 13) mukaan; tulevan rakennuksen käyttäjät otettiin mukaan teoksen suunnittelusta vastaavaan ryhmään.

Työryhmä järjesti taiteilijoiden haastattelut syyskuussa 2019. Pohdin itse Hovirinnan koulun oppilaskunnan edustajan kanssa taidehanketta sekä sitä millaisia asioita haastattelussa kannattaisi kysyä, jotta saisi tietoa siitä näkökulmasta, joka kysyjää itseään kiinnostaa. Alkuperäisenä tarkoituksena oli valita yksi taiteilija suunnittelemaan ja toteuttamaan taidehanketta, mutta lopuksi työryhmä valitsi mukaan toisilleen entuudestaan tutut Ritva Kovalaisen ja Erika Kallasmaan, jotka hanketta yhteistyönä lähtivät toteuttamaan. Koulujen näkökulmasta ensiarvoisen tärkeää taiteilijavalinnassa oli erityisesti kokemus osallistavista taidehankkeista sekä kouluihin/lapsiin ja nuoriin liittyvistä hankkeista.

Taiteilijoilla oli mahdollisuus suunnitella taideteosten paikkaa ja sopivuutta yleisesti tilaan yhdessä arkkitehtien kanssa; koulurakennuksen arkkitehtisuunnitelmat ja -piirroksot valmistuivat vasta maaliskuussa 2020, jolloin rakennuksen valmistelutyöt alkoivat. Käytännössä suunnittelutyö taiteilijoiden kesken jakautui siten, että he jakoivat työpajoilla vastuun yhdessä, mutta koulutalon sisätilojen taideteokset olivat Ritva Kovalaisen suunnitteleimia ja koulun piha-alueelle tulevat teokset Erika Kallasmaan suunnitteleimia; samat teemat toistuvat kuitenkin kummankin taiteilijan teoksissa ja oppilaita osallistettiin yhtäläisesti ja samanaikaisesti sekä sisä- että ulkotaiteen osalta.

Taiteilijoiden mahdollisuus päästä vaikuttamaan osittain arkkitehtien työhön sekä tiettyihin tilojen ratkaisuihin oli tärkeää paitsi osallistavan taidehankkeen toteutuksen kannalta, niin myös yleisemmin julkisen taiteen sijoittelun ja merkityksen kannalta. Julkisen taiteen ja ympäristön välinen suhde tuli huomioida taiteilijan työssä sekä teosten suunnittelussa ja toteutuksessa, jotta teokset mahdollistaisivat sekä alueen, koulun toimintaympäristön ja tilan lisäarvon, kuten Nummikoski (2021) ja Adams (2008) määrittelevät.

Helmi-maaliskuussa 2020 alkaneen covid-19-pandemian myötä koulut siirtyivät etäopiskeluun maaliskuu-toukokuun ajaksi, jolloin oppilaita osallistaminen suunnittelutyöhön oli käytännössä kaikin tavoin mahdotonta. Syksyllä 2020 tilanne hetkeksi tasaantui, kunnes joulukuussa 2020 siirryttiin jälleen etäopiskelun pariin. Keväällä 2021 koulujen rehtorit valitsivat mukaan Hovirinnan koulusta 5. luokat ja S:t Karins svenska skolanista 3.–4. luokat. Taidehankkeeseen mukaan osallistui yhteensä n. 106 oppilasta (koulujen yhteenlaskettu oppilasmäärä n. 500 oppilasta lv. 2021–22). Kyseiset luokat valikoituivat mukaan sillä perusteella, että he ehtisivät opiskella valmiissa koulutalossa ainakin jonkin aikaa; tästä syystä koulujen 6. luokat jäivät pois hankkeesta. Lisäksi mukaan lähteneiden luokkien opettajien tuli olla taidehankkeesta kiinnostuneita ja sitoutua osaltaan hankkeeseen niin laajasti kuin mahdollista sen keston ajan.

Varsinainen laajempi oppilaita osallistanut työ alkoi taiteilijoiden ja koulujen osallistujien yhteisellä aloitustapaamisella elokuussa 2021 (KUVA 1). Covid19-rajoitusten vuoksi koulujen oppilaat eivät voineet olla samassa tilassa yhtä aikaa, joten tapaamisia järjestettiin erikseen kaksi. Kaarina-talossa järjestetyssä tapaamisessa taiteilijat kertoivat ideoistaan sekä

näyttivät luonnoksia ja kuvia jo tehdyistä toteutuksista ja alustivat oppilaille hankkeen tarkoituksen, oppilaiden roolin ja osuuden kokonaisuuden toteutuksessa. Samassa tilaisuudessa keskusteltiin ja sovittiin myös hankkeen aikatauluista yhdessä luokkien luokanopettajien kanssa. Hankkeen aikataulu oli jo tässä kohdin hyvin tiukka ja haastava; tiedossa oli se, että juuri mistään työvaiheesta ei voida joustaa ajallisesti. Tämä muodostui myöhemmin haasteeksi ja koettiin ainakin toisen taiteilijan sekä osan hankkeeseen osallistuneiden opettajien taholta haastattelussa harvaksi kritisoinnin kohteeksi (tarkemmin 5.2).

Koin itse yhteistapaamisen tärkeäksi, jotta osalliset ylipäättään pystyvät hankkeeseen sitoutumaan. Samalla etenkin oppilaille kävi selväksi se, kuinka laajasta ja tärkeästä hankkeesta oli kyse ja millainen oma osuus yhteisöllisessä taidehankkeessa olisi. Aloitustapaaminen myös merkitsi oppilaiden ja osallisten opettajien tasolla hankkeen konkreettista käynnistymistä, vaikka se muuten oli jo pitkään ollut meneillään suunnitteluiden ja valmisteluiden osalta. Tapaaminen myös mielestäni loi tietynlaista yhteishenkeä hankkeeseen; tehdään yhdessä, ryhmissä ja pareittain, yhteisen päämäärän eteen töitä.

Oppilaiden osalta yhteistapaaminen siten konkretisoi jo sitä, että kyseessä oli tavallista ryhmätöitä laajempi ja jokaisen osallisuutta edellyttävä mittava projekti, jossa toimitaan ja opitaan yhdessä. Periaatteiltaan tällöin täyttyi jo ja myöhemmin työpajoissa jatkui Saloviidan (2006) määritelmä yhteistoiminnallisesta oppimisestä. Taidehankkeessa toimivat oppilaat ja luokat myös muodostivat tietyllä tavalla uudenlaisen toiminnallisen yhteisön, jolle Lehtosen (1990) mukaan kuuluvat osallisten normit käyttäytymisen sekä ryhmän sisä- ja ulkopuolisten välillä ja osallisten väliset kanssakäymisen normit. (Lehtonen, 1990, s. 24–25.) Oppilaiden kirjoitelmissa edellä mainitut ryhmän suhteet tulivat myös mainituksi (tarkemmin 5.2).

KUVA 1. Taidehankkeen aloitustapaaminen Kaarina-talossa 08/2021. (Kuva: Tatu Vahala, 2021).

2. ja 3. syyskuuta 2021 järjestimme taidehankkeen ensimmäiset työpajat, joihin oli ajallisesti varattu kokonainen koulupäivä. Ensimmäiselle työpajapäivälle osallistuivat Hovirinnan koulun 5. luokka ja toiselle S:t Karins svenska skolanin 3.–4. luokat. Oppilaat ja opettajat kulkivat Kaarinan Hovirinnasta linja-autoilla metsätyöpajaan/-retkelle Turun ja Kaarinan rajalla sijaitsevalle Katariinanlaakson luonnonsuojelualueelle ja luontopoluille. Työpaja ja retki jakautui kahteen osaan.

Ensimmäisessä osiossa, Ritvan valokuvaustyöpajassa, oppilaat kulkivat luonnossa ja valokuvasivat luontoa sekä siellä näkemiään eläimiä. Vastaavasti taiteilijat valokuvasivat retkeileviä ja luontoa tutkivia oppilaita; oppilaiden kuvausluvut oli erikseen tarkistettu hanketta varten lomakkein. Ensimmäisen osion tarkoitus oli siis kuvaamisen lisäksi myös havainnoida luontoa sekä inspiroitua sen väreistä, elementeistä ja eläimistä.

Toisessa osiossa, Erikan saviötyöpajassa, oppilaat tekivät saviöistoksia (KUVA 2–4) metsäretken pohjalta ja sen inspiroimana. Evästaun jälkeen saviolennot/-työt koottiin ”kuningaskivelle” valokuvausta varten. Ritva Kovalainen vektoroi myöhemmin valokuvat ja käytti kuvia osana taideteoksia. Myös oppilaiden ottamat valokuvat sekä oppilaista otetut kuvat

tulivat muokattuina käyttöön koulun taideteoksiin. Työpajan lopuksi oppilaat kiersivät luontopolkuja opettajien kanssa.

KUVA 2–4. Savityöpajan oppilastöitä 09/2021. (Kuva: Ritva Kovalainen ja Erika Kallasmaa, 2021)

En itse päässyt osallistumaan ensimmäiseen työpajapäivään, mutta myöhemmin oppilaiden ja opettajien kanssa asiasta keskusteltuani sain sen vaikutelman, että päivä oli onnistunut ja kokemukset sekä luonnossa liikkumisesta että taidetyöskentelystä olivat myönteisiä niin oppilaille kuin sivusta seuranneille opettajillekin. Tämä positiivinen kokemus myös välittyi opettajien haastatteluaineistosta sekä oppilaiden kirjoitelmista (tarkemmin 5.2).

Jo ensimmäisessä työpajassa toteutui taiteilijoiden osalta yhteisötaiteellinen lähestyminen ja ote hankkeeseen. Erika ja Ritva ohjasivat oppilaita päivän aikana ja oppilaat osallistuivat ja tekivät taidetyötä yhteistoiminnallisesti ja tavoitteellisesti; lopputuloksena oppilaat kuvasivat luontoa ja kokivat luonnon eri tavalla kuin tavallisten kouluretkien yhteydessä ja luonnosta innostuneina tekivät savihahmoja taidehanketta varten. Ensimmäistä työpajaa varten oppilaat kuljetettiin bussilla Hovirinnasta vähän matkan päähän Katariinanlaakson metsäalueelle, jossa he saivat ohjeistuksen mukaan valita, mihin kolmesta ryhmästä osallistuvat (savityöt metsässä, metsän eläinten valokuvaus tai itse valokuvattavana oleminen).

Hiltusen (2009) mukaan yhteisöllisessä taidekasvatuksessa tavoittelun kohteena on osallisuuden kokemus sekä vuoropuhelu ja itsetarkastelun välityksellä suvaitsevaisuus. (Hiltunen, 2009, s. 47–48.) Hovirinnan koulutalon taidehankkeessa toteutui työpajojen välityksellä

sekä edellä mainittu että Hiltusen (2016) määrittelemät yhteistoiminnallisen oppimisen positiiviset vaikutukset.

7. ja 9. syyskuuta 2021 järjestimme hankkeen toiset työpajat Kaarinan Hovirinnan rannan läheisessä entisessä leikkipuistossa. Hankkeeseen osallistuvat oppilaat jakautuivat kolmeen ryhmään (1+2) kahtena päivänä; koulut olivat taas Covid19-rajoitusten vuoksi erillään. Aikaa yhteen savityöpajaan oli varattu 1,5 h. Alkujaan suunnittelimme siten, että savityöpajat järjestettäisiin sisätiloissa, kaupungin keskustassa sijaitsevassa monitoimitilassa/väestönsuojassa, mutta säiden salliessa suunnitelma muuttui ulkotiloihin.

Hanketta varten pyysimme kaupungilta puistoon toimitettavaksi suurehkoja kiviä, jotka myöhemmin siirrettäisiin osaksi koulun piha-alueetta. Erikan alustuksen jälkeen oppilaiden tehtävänä oli suunnitella savihahmoja kiviin. Työtä tehtiin enintään 5 oppilaina ryhmissä ja työ aloitettiin paperiluonnostelmilla ennen varsinaista saven työstöä. Oppilaiden tekemistä savihahmoista (KUVA 5–7) Erika toteutti pronssivaloksia, jotka sitten myöhemmin kiinnitvät pysyvästi samoihin kiviin koulun pihalle. Kivien ja pronssiveistosten on tarkoitus siis olla osa koulun välituntialuetta ja käytössä välituntileikeissä.

Kaikkiaan oppilaiden osallisuuden aste taidehankkeessa vastasi Varsinais-Suomen julkisen taiteen ohjelman (2021) tasoa 2.) Keskivahva osallistaminen; tällä tasolla käyttäjät (oppilaat) ovat mukana suunnittelemassa teosta tai sen osia taiteilijan ohjaamana (Turun Museokeskus, 2021, s. 13–14). Tämä näkyi erityisesti työpajoissa, joissa oppilaita ohjattiin ja autettiin toiminnassa alkuun ja työn aikana, mutta varsinainen suunnittelu ja tekeminen oli pitkälle oppilaiden ryhmätyötaitojen varassa, jolloin sosiaalisten taitojen harjaantuminen oli pääroolissa.

KUVA 5–6. Toinen työpajapäivä 09/2021. (Kuva: Tatu Vahala, 2021)

KUVA 7. Toinen työpajapäivä 09/2021. (Kuva: Tatu Vahala, 2021)

Osallistuin itse sivustaseuraajana ja dokumentoijana toiseen työpajapäivään. Keskustelin työpajan aikana sekä Erikan, opettajien että oppilaiden kanssa. Oppilaat vaikuttivat aidon innostuneilta työstä ja tiedostivat hyvin mitä ja miten heidän tulee työssään edetä. Myös

opettajat olivat aktiivisesti oppilaita tukemassa ja olivat vaikuttuneita heidän ryhmätyöskentelystään. Erika kannusti oppilaita ja tarvittaessa muistutti työn reunaehdoista, kuten riittävästä savimateriaalin paksuudesta sekä tietyistä muodoista, jotka eivät välttämättä soveltuisi myöhemmin pronssiin valettavaksi siten, että lopputulos olisi kestävä.

Oman kokemukseni mukaan oppilaat alakoulussa osallistuvat pääsääntöisesti mielellään kuvataidetunneille ja etenkin muovailu ja muotoilu savesta tai vastaavasta massasta on mieluisaa. Olen myös haastatellut yläkoulun ja lukion kuvataideopettajaa, joka toi esille saman havainnon nuorten parista; myös he pitävät käsillä tekemisestä ja konkreettisista käsinkosketeltavista materiaaleista. Tässä hankkeessa mieluisaksi koettuun tekemiseen yhdistyi yhteistoiminnallisuuden ja yhteistoiminnallisen oppimisen kriteerit täyttävä toiminta, joka on yhteisöllistä ja osallistavaa. Oppilaiden oma aktiivinen ja vuorovaikutuksellinen toiminta erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa ryhmissä oli keskeistä. Näissä sosiaalisissa tilanteissa taiteen välityksellä tapahtunut kanssakäymisen kehittyminen vastasi Jokelan ja kollegoiden (2006) esittämää taiteen yhteyttä yksilön yhteisöihin ja elinpaikkaan.

Savitöiden tekeminen on ollut useamman vuoden ajan koulussa väistötilojen johdosta rajallista ja varsin vähäistä, joten materiaali ja työtavat olivat monelle osalliselle uusia. Oppilaat oppivat taidetyön kautta myös siksi uusia työtapoja ja tekniikoita sekä itselleen uusien oppimistilanteiden välityksellä myös uusia taitoja. Uudet toimintaympäristöt ja -tavat myös loivat oppilaille tilanteita, joissa oli mahdollisuuksia oppia ja rakentaa erilaisia merkitysisältöjä käsiteltävissä olevaan asiaan. Ryhmissä tapahtuva toiminta oli vuorovaikutuksellista ja oppilaille muodostui toiminnan välityksellä mahdollisuus kokea osallisuutta tekemisensä kautta. Toiminnassa oli kokonaisvaltaisesti havaittavissa yhteisöllisen taidekasvatuksen käsitteistöön keskeiset elementit sellaisina kuin Hiltunen (2009, s. 60) ne on määritellyt.

Oppilaita osallistanut taidehanke vastasi yhteistoiminnallisen oppimisen toimintatavoiltaan Sahlbergin ja Sharanin (2002) esittämän portaittain etenevän menetelmärakenteen tasoa 2.) Tiimioppiminen ryhmissä. Tällä tasolla oppilaiden oppimiselle asetetut tavoitteet toteutuvat yhteistoiminnallisesti toimivan ryhmän osana toimimiselle myös yksilötasolla (Hellström, ym., 2015, s. 21).

Alkuperäisen suunnitelman mukaan taidehankkeen oppilaita osallistavan osuuden koostava loppukatselmus ja yhteinen tapaaminen piti järjestää 3.12.2021. Kiristyneen covid-19-tilanteen johdosta päätimme siirtää tapaamisen muutaman vaiheen kautta tammikuulle 2022. Tarkoituksenamme oli järjestää katselmus lähitapaamisena, mutta lopulta se kuitenkin oli mahdollista järjestää vain etätapaamisena 28.1.2022. Katselmukseen osallistuivat mukana olleet luokat opettajineen, taiteilijat sekä hankkeessa mukana olleet ja organisoineet S:t Karins svenska skolanin rehtori ja minä.

Kaikkiaan taidehankkeen oppilaita osallistavan osuuden vaiheet ja menetelmät noudattivat Hellströmin ja kollegoiden (2015) määrittämää yhteistoiminnallisen oppimisen tunnusmerkkejä. Työpajoilla ryhmäkoot vaihtelivat pareista pienryhmiin, mutta kukaan ei toiminut yksin. Ryhmän jäsenten kesken vaikutti positiivinen riippuvuus ja jokaisen yksilön vastuu omassa ryhmässä; eteneminen tehtävissä oli koko ryhmän toiminnasta riippuvaista ja edellytti kaikkien osallisten onnistumista. Ryhmän sisäinen vuorovaikutus oli pääosin joko osallistavaa tai siihen tähtäävää, vaikka ajoittain ryhmissä omaa roolia ja paikkaa osa oppilaista hakikin. Ryhmässä yhdessä toimiminen vahvisti osallisten sosiaalisten taitojen hallintaa, jonka myös opettajat haastatteluissa (5.2) toivat esille. Taidehankkeen toiminta alkoi yhteisellä tilaisuudella, jossa käytiin hankkeen tavoitteet ja vaiheet läpi; vastaavasti toiminta lopui yhteiseen loppukatselmukseen ja toiminnan reflektointiin.

Tammi-helmikuussa 2022 oli myös tarkoitus saada asennettua kaikki koulutalon sisälle tuleva taide. Rakentamisvaiheen viivästyksistä johtuen myös taideteosten asennus viivästyi ja hankaloitui merkittävästi. Merkittävin haaste oli koulun ruokalassa sijaitsevaan valokuiluun kiinnitettävässä n. 10 metriä korkeassa ”Maan ääri” -nimisessä polyesterikangas/tapettitulosteessa (KUVA 8), jota varten jo lähes valmiiseen koulurakennukseen tuli saada sisälle kuljetettua nosturi kiinnitystä varten.

Muut sisätilan teokset tulivat asennetuiksi rakennustöiden viimeistelyn ohessa siten, että koulutalo oli kokonaisuudessaan valmis 28.2.2022, joka merkitsi myös sisätilojen teosten luovutusta tilaajalle. Muita sisätiloihin tulleita Ritva Kovalaisen taideteoksia ovat Eläväiset -sarja (UV-tulostus vanerille) (KUVA 9), Tarinoita suuresta tammesta -sarja (laminoitu pigmenttituloste alumiinikomposiittilevyille) (KUVA 8), Kanssakulkijoita -sarja (pigmenttituloste lasille) (KUVA 10) sekä Kohtauksia -tarjottimet (tulostus vaneritarjottimelle) (KUVA

11). Kaikissa taideteoksissa on nähtävissä oppilaiden osallistamisen osuus (savihahmot, valokuvat luonnosta ja oppilaista itsestään), joiden pohjalta taiteilija on omaa työtään tehnyt.

KUVA 8. Koulutalon ruokalan taideteokset (Ritva Kovalainen, 2022). (Kuva: Tatu Vahala, 2022)

KUVA 9. Eläväiset -sarja (Ritva Kovalainen, 2022). (Kuva: Tatu Vahala, 2022)

KUVA 10. Osa Kanssakulkijoita -sarjan teoksesta (Ritva Kovalainen, 2022). (Kuva: Tatu Vahala, 2022)

Koulutalon sisäpuolisten taideteosten loppukatselmuksen järjestimme heti 28.2.2022 saatamme koulutalon käyttöön. Loppukatselmukseen osallistuivat Ritva Kovalaisen lisäksi taidehanketyöryhmästä koulun edustajat (minä sekä SKS:n rehtori), kaupungin rakennuttajapäällikkö ja kaupungin uusi kulttuurituottaja. Hyväksyimme taideteokset sellaisenaan ja sovimme erikseen yhdessä paikat teostietojen kiinnitystä varten. Tältä osin taidehankkeen **prosentti taiteeseen rakentamisen kustannuksista** -malli oli valmis.

Koulun piha-alueelle tulevan taiteen osalta aikataulu on vielä osin auki. Pihatyöt alkoivat kesällä 2022. Piha-alueen valmistumisen ajankohdaksi on määritelty vuosi 2023, mutta pihan taideteokset pääsevät paikoilleen vasta, kun piha on sellaisessa valmiusasteessa, että teokset voidaan asentaa. Teokset tulevat kuitenkin jatkossa osaksi välituntialuetta, joka on koulun toiminta-ajan ulkopuolella kaikkien vapaassa käytössä ja siten osaksi alueen yhteisön vapaa-ajan viettoa.

Varsinaisen taidehankkeen ulkopuolelta tilasimme kouluun erikseen suunnittelija Teija Puraselta verhosuunnitelman, jossa hyödynsimme oppilaiden tekemiä savihahmoja. Tilasimme verhot (KUVA 12) Teijan suunnitelmalla Eurokankaalta ja ne valmistuivat loppukevällä

2022. Suunnittelimme jo alkujaan, että tilaisimme koulutalon eri tiloihin verhoja (mm. kappaverhoja muutamiin luokkiin ja työtiloihin sekä suuria verhoja kieliluokkiin ja käsityötiloihin), mutta idea verhon kuosista syntyi vasta nähtyämme Ritvan taideteokset sekä vedoskuvia oppilaiden savitöistä.

KUVA 11. Kohtauksia -sarjan tarjottimia (Ritva Kovalainen, 2022). (Kuva: Tatu Vahala, 2023)

KUVA 12. Verhot luokkatilassa (kuosi: Teija Puranen, 2022). (Kuva: Tatu Vahala, 2023)

5.2 Taidehankkeen analyysi osallistuneiden aineiston näkökulmasta

Taidehankkeeseen osallistuneilta Hovirinnan koulun oppilailta (N=33) ja luokanopettajilta (N=3) sekä taiteilijalta (N=1) kootun aineiston pohjalta, pyrkimyksenäni oli löytää vastauksia seuraaviin kahteen tutkimuskysymykseen aiemmin esitetystä kolmesta kysymyksestä:

1. Miten ja millaisena oppilaat kokivat osallistavan taidetyöskentelyn?
2. Onko osallistavalla taidetyöskentelyllä vaikutusta oppilaiden kouluympäristön arvostukseen?

Keskeisinä teemoina aineistoissa olivat *oppilaan kokemus, osallisuus, kouluympäristön arvostus* sekä *yhteisöllisyys*. Toiselta hankkeeseen osallistuneelta taiteilijalta en saanut vastausta haastatteluun määräaikaan mennessä.

Lähestyin *oppilaan/-laiden kokemusta* heidän omasta näkökulmastaan ainekirjoitelmien perusteella, suhteessa osallistuneiden aikuisten, ensisijaisesti luokanopettajien, näkemyksiin oppilaan kokemuksesta. Samoin *osallisuuden, yhteisöllisyyden ja kouluympäristön arvostuksen* käsitteitä suhteutin oppilaiden aineiston sekä opettajien ja taiteilijan aineistojen välillä. Luokittelin oppilaiden kirjoitelmista mainintoja edellä mainittujen teemojen/käsitteiden alle teoriaohjaavan aineistoanalyysin periaatteen mukaisesti.

Odotan näkeväni tuttuja muistoja uudessa koulutalossa (5A:n oppilas).

Oppilaiden kokemukset itse taidetyöstä ja taidehankkeesta olivat kaikkien vastanneiden aikuisten näkökulmasta myönteisiä; oppilaat olivat koko prosessissa innokkaasti, kiinnostuneina ja motivoituneina mukana. Oppilaat itse luonnehtivat taideprosessia kokemuksena pääosin *hauskana ja kivana* (18 mainintaa). Muutaman oppilaan mielestä toiminta oli *ihan ok* tai *ihan siistiä* (kolme mainintaa) ja yksittäisiin myönteisiin kokemuksen ilmaisuihin kuuluivat *ylpeys omasta työstä, työn tuntuminen rentouttavalta* sekä *tyytyväisyys omaan työhön ja ryhmätyöhön*. Yksi oppilas pohti ensimmäiseen työpajaan kuuluneen valokuvauksen tunteen *lumoavalta*. Niinistön ja Granön (2018) mukaan kehollista oppimista (aistimukset, kokemukset ja toiminnallisuus) tukee aktiivinen ryhmätoiminta ja kokemusten jakaminen muiden osallisten kanssa (Niinistö & Granö, 2018, s. 196). Tyytyväisyyden ilmaisu omaan ja ryhmän työhön sekä kokemuksen luonnehtiminen hauskana ja kivana viittaa keholliseen oppimiseen.

Käänteisiä, osin negatiivisia, kokemuksia mainittiin oppilaiden teksteissä muutamia ja ne liittyivät saven nopeaan kuivumiseen, saven tuntuun käsissä ja työn jäämiseen kesken. Varsinaiseen taideprosessiin tai itse työhön ei negatiivisia kokemuksia liitetty. Valokuvattavana oleminen ei yhden oppilaan mukaan tuntunut kivalta, mutta muu samaan työpajaan liittyvä toiminta kylläkin. Yksi oppilas, joka ei päässyt osallistumaan taidehankkeen työpajoihin eikä aloitustapaamiseen, kirjoitti kokeneensa ulkopuolisuuden tunteita hankkeen johdosta omassa luokassaan. Hän koki kaikkien muiden luokan oppilaiden ja opettajien olevan taideprojektista innoissaan ja puhuvan vain hankkeesta. Tässä osaltaan tuli näkyväksi Lehtosen

(1990) *toiminnallisen yhteisön* käsite, jossa käyttäytymisnormit ja osallisten väliset kanssakäymiseen liittyvät suhteet erottavat ryhmään kuuluvat ja ryhmän ulkopuolisen.

Opettajat pohtivat taidetyöskentelyn merkitystä oppilaan kokemukseen omasta kuvataiteen osaamisesta positiivisena tekijänä monelle. Heidän tulkintansa mukaan uudenlaiset ja erilaiset tavat tehdä taidetta ja luovaa työtä tuottavat positiivisia kokemuksia. Maininnan sai myös työskentely taiteilijan ohjaamana sekä oman työn näkyminen koulutalon taideteoksissa suhteessa positiiviseen käsitykseen omasta osaamisesta. Tämä on tulkittavissa oppilaan itsetunnon lisääntymisenä sekä mahdollisena oppimismotivaation ja koulumyönteisyyden kohentumisena, jotka sisältyvät Hiltusen (2016) yhteistoiminnallisen oppimisen positiivisiin vaikutuksiin.

Yksi oppilas mainitsi kirjoitelmassaan, että koki ryhmänsä toiminnan aluksi haastavana ja ajatteli, ”että tästä ei tule mitään”. Lopuksi työ kuitenkin alkoi sujua ja koko ryhmä oli tyytyväinen lopputulokseen ja kyseinen oppilas erityisesti siihen, että ryhmä teki työn yhdessä. Oppilaista moni oli maininnut taideprosessin toimintaa kuvatessaan ryhmätyön, kaverit tai yhteistyön (20 mainintaa); vastaavasti moni oli lähestynyt kirjoitelmaa vain omasta näkökulmastaan. Ryhmätyö ja yhdessä tekeminen on osa yhteistoiminnallista toimintaa ja tässä projektissa keskeisesti osa yhteisöllistä taidetoimintaa. Saloviidan (2006) määritelmän mukaisesti yhteistoiminnallisessa oppimisessä keskeistä on työmuodon osallistava luonne ja yhteisen päämäärän tavoittelu ja se mahdollistaa positiivisen yhteishengen rakentumista, lisää hauskuutta oppimistapahtumiin sekä kehittää oppilaiden sosiaalisia taitoja. (Saloviita, 2006, s. 10.)

Opettajat kokivat, että taidetyöskentelyllä oli luokan yhteishengen / yhteisöllisyyteen positiivinen vaikutus ja projektiin liittyvä toiminta yleisesti koettiin luokkatasolla onnistuneena ja mielekkäänä. Yksi opettaja huomioi, että kouluyhteisön tasolla osallistavan taidehankkeen kehittämismahdollisuutena toimii se, että oppilaiden osallistaminen on kannattavaa. Oppilaiden kirjoitelmien ja opettajien haastattelujen perusteella on tulkittavissa, että yhteisöllinen toiminta mahdollisti osallisuuden kokemuksia sekä voimaantumisen tunteita, kuten Huhmarniemi ja Hiltunen (2018) yhteisöllisen toiminnan mahdollistamia tilanteita kuvaavat.

Odotan taideteoksia uudessa koulussa, koska uskon, että ne tuovat kouluun eloa (5A:n oppilas).

Oppilaiden osallistaminen taidetyöhön ja oman osallisuuden merkitys ilmeni oppilaiden kirjoitelmissa työpajoihin liittyen toiminnan vapautena / vapautena päättää siitä, mitä teki (8 mainintaa) annettujen ohjeistusten ja rajojen puitteissa. Mutta, myös spesifimmin määriteltynä vaikuttamisen mahdollisuuksina projektin aikana; muun muassa siinä, että sai vaikuttaa valokuvaukseen liittyviin asioihin (kaksi mainintaa), sai ehdottaa asioita (yksi maininta) ja taiteilija kuunteli oppilaiden ideoita (yksi maininta). Kolmannes oppilaista siten oli maininnut osallistamiseen liittyviä seikkoja suoraan kirjoitelmassaan. Opettajat määrittivät taidetyöhön osallistamiselle olleen positiivinen ja suuri merkitys; lopputulokset ovat hienoja ja niillä on merkitystä tulevillekin koulutalon käyttäjille. Yksi opettajista tarkensi osallistamisen tuovan taiteen lähemmäs oppilaita ja antavan jokaiselle mahdollisuuden luoda taidetta.

Oppilaiden ja opettajien aineiston perusteella taidehanke noudatti Varsinais-Suomen julkisen taiteen ohjelman (2021) osallistamisen tasoa 2.) Keskivahva osallistaminen (Turun Museokeskus, 2021); oppilaat olivat mukana suunnittelemassa teoksia taiteilijan ohjaamana. Massey'n (2008) *valtageometri*an käsitteen määritelmän mukaan erilaiset sosiaaliset ryhmät ja yksilöt ovat eri positioissa ajan, tilan ja paikan suhteen ja toisilla ryhmän osallisilla olevan enemmän valtaa vaikuttaa kuin toisilla. (Massey, 2008, s. 21.) Koulun kontekstissa opetus-tilanteissa opettajalla on (jo asemansa vuoksi) valta-asema; oppilaiden välisissä ryhmissä valtaapitävän rooli vaihtelee. Taidehankkeessa opettajat eivät osallistuneet varsinaiseen taidetyöhön tai sen suunnitteluun ja toiminnan ylläpitämiseen, vaan seurasivat toimintaa sivusta ja auttoivat tarvittaessa. Taiteilijankin rooli oli enemmän ohjaava ja auttava. Oppilaiden muodostamat parit ja ryhmät olivat vaihtuvia, jolloin sosiaaliset tilanteet ja asemat myös vaihtuivat ja vähensivät valta-asemien vakiintumista oppilasryhmien välillä.

Taiteilijan mukaan osallistava taidetyö selvensi tekijälle itselleen ajatusta siitä, kenelle taide on kohdennettu. Tämä oli erityisen tärkeää hankkeen kokonaisuudenkin kannalta tarkasteltuna. Kuten Luo ja kollegat (2022) toteavat, lasten kuvitukset voivat toimia taiteilijoiden inspiraationa julkisten taideteosten luomiseen ja ollessaan taideteosten pohjana, voivat myös saada aikaan onnellisuuden kokemuksia (Luo ym., 2022, s. 10–20). Koulutalon taide on tarkoitettu ensisijaisesti sen pääkäyttäjille oppilaille sekä lähialueen asukkaille, lähinnä siis perheille.

Opettajat ja taiteilija pohtivat myös osallistamisen onnistumista hankkeessa. Taidehankinta-prosessi koettiin aikuisten osalta pääosin positiivisena, mutta kritiikkiäkin toimintaan ja sen järjestämiseen suunnattiin. Taiteilijan mukaan osallistaminen onnistui hyvin niissä rajoissa, jotka toiminnalle oli mahdollista järjestää. Haasteeksi hän koki varsinaiselle osallistavalle työllä annetun ajan vähyyden, koulujen tuntien rajallisuuden ja kiireen; myös ryhmäkoot olivat hänen mielestään liian suuria. Muistan itse keskustelleeni tästä aiheesta taiteilijoiden kanssa hankkeen ollessa käynnissä; hankkeen työvaiheelle määritelty aikaraami oli kylläkin tiukka, johtuen osaltaan meneillään olleesta Covid19-rajoituksistakin. Adamsin (2008) mukaan koulujen osallistamistyön tavoitteena on oppilaan taitojen kehittäminen tulevaisuus huomioiden; taiteilijan näkökulmasta huomioitavaa on, että yhteistyö eri lähtökohdista tulevien osallisten välillä ei välttämättä ole helposti sujuvaa johtuen esimerkiksi ammatillisista ja koulutuksellisista eroista sekä kielieroista. (Adams, 2008, s. 156–161.)

Myös opettajista osa koki käytettävissä olleen ajan olleen tiukoilla, mutta osin eri syistä kuin taiteilija. Yhden opettajan mielestä hankkeen alkupään viivästymiset haittasivat toteutusvaihetta ja toisen opettajan mielestä oman muun työn kiire, etäkokootumiset ja kokonaisuuden hahmottamisen vaikeudet alussa heikensivät myös omaa keskittymistä hankkeeseen. Ratkaisuksi yksi opettaja ehdotti taiteilijoiden ja opettajien välistä yhteissuunnittelua. Ajan käytön haasteet ovat vastaavissa projekteissa, joissa toimijoita tulee mukaan eri taustoista ja erilaisista lähestymiskulmista, ilmeisen läsnä. Muun muassa Berg (2014) on omassa materiaali-lähtöisen taiteen väitöstutkimuksessaan, koulussa toteutetun oppilaita ja opettajia osallistavan osuuden haasteiksi määritellyt sen, että hankkeeseen osallistuneella opettajalla ei ollut ennalta riittävästi tietoa projektin taustasta ja sisällöistä, joka edelleen toi omat haasteensa sekä taiteilijan työhön että oppilaiden osallistamiseen (Berg, 2014, s. 139–141).

Yksi opettaja mainitsi positiivisena seikkana osallistamisessa käytännön järjestelyjen onnistumisen sekä taiteilijoiden hyvän ohjeistuksen oppilaille. Myös oppilaat kokivat työn ohjeistuksen pääosin positiivisena (17 mainintaa). Lisäksi osa oppilaista mainitsi saaneensa apua ja neuvoja aina, kun oli tarvetta (kaksi mainintaa). Yksi oppilas mainitsi saaneensa työstä hyvää palautetta ja yksi oppilas käänteisesti ei kokenut saaneensa palautetta juurikaan.

Opettajien mielestä oppilaita osallistavalla taidehankkeella on positiivinen merkitys kouluissa verrattuna perinteiseen taidehankintaan. Opettajat kokivat, että osallistava taidehanke

tuli lähemmäs oppilaita ja lisäsi kiinnostusta sekä tavan hankkia taidetta kouluun olevan paras ja hienoin. Yksi opettaja eritteli osallistavan taidehankinnan tavan olevan oppilaille merkityksellisempi ja tärkeämpi kuin perinteisen ostohankintana toteutetun taidehankinnan.

Taiteilijan mielestä Hovirinnan koulutalon osallistavalla taidetyömallilla on sekä hyviä että huonoja puolia. Hän totesi, ettei kaikkeen taiteen tekemiseen osallistaminen sovi ja se saattaa vaikuttaa taiteen laatuun heikentävästi; toisaalta, toimiessaan hyvin osallistava malli mahdollistaa vuorovaikutuksellisen kohtaamisen ja taiteen tulemisen osaksi jokaisen osallisen omaa henkilökohtaista kokemusta. Opettajat havainnoivat omasta näkökulmastaan koulusta positiivisia puolia osallistavasta taidetyöstä ja mainitsivat nimenomaisesti oppilaiden osuuden taidetyössä, taiteen merkityksellisyyden ja luonteen sekä osallistavan taiteen tuotosten sopimisen kouluympäristöön. Hiltusen (2009) mukaan yhteisöllisen taidekasvatuksen tavoitteen asetteluna on osallisuuden kokemus sekä itsetarkastelun kautta vuoropuhelunaisuus ja suvaitsevaisuus (Hiltunen, 2009 s. 47–48). Taidehankkeen tarkoituksena oli lisätä koulutalon käyttäjien yhteisöllisyyttä osallistamisen kautta ja etenkin opettajien aineiston mukaan osallistava taidetyö tavoitteita saavutti.

Luulen, että uudesta koulusta tulee todella hieno näiden töiden ansiosta (5A:n oppilas).

Yhtenä tutkimukseni kiinnostuksen aiheena oli oppilaiden lähiympäristön / kouluympäristön arvostuksen lisääminen osallistavan taidetyön välityksellä. Arvostuksen lisäämisen ja määrän lisääntymisen määrittäminen tai mittaaminen etukäteen tai välittömästi taidetyön jälkeen oli mahdotonta, mutta oman työn arvostamisen ja sen merkityksen määrittäminen mahdollista. Oppilaiden kirjoitelmissa odotuksiin liittyvän ohjaavan kysymyksen kautta kuitenkin omaa ja ryhmän työn tuloksia osana koulutaloa pystyi havaitsemaan. Usea oppilas kirjoitti positiivisista odotuksista töiden merkitykseen, sisältöön tai vaikutukseen osana koulutaloa liittyen (11 mainintaa). Lisäksi muutama oppilas mainitsi työn olevan koululle tärkeää (kaksi mainintaa).

Opettajat arvioivat, että oppilaat ovat yleisesti suhtautuneet uuteen kouluympäristöön hankkeen jälkeen positiivisesti ja lisäarvoa tuo se, että tiloissa on jotakin konkreettista ja esteettistä, jossa oppilaiden kädenjälki on näkyvissä. Yksi opettaja myös pohti, että on vaikea arvioida sitä, mikä positiivisessa suhtautumisessa on uuden koulutalon aikaan saamaa ja mikä

vastaavasti taidetyöstä johtuvaa; mutta, arviolta käyttöesineet (tarjottimet) voisivat olla merkityksellisempiä niille, jotka taidetyöhön saivat osallistua. Haarnin ja kollegoiden (1997) mukaan yksilö liittyy merkityksiä omasta elämästään *paikaksi* kutsuttuun tilaan, johon sitoutuminen muodostuu oman elämän kokemusten kautta (Haarni ym., 1997, s. 16–17). Oppilaiden positiivinen suhtautuminen kouluympäristöön osallistavan taidehankkeen jälkeen ei vielä merkitse korkeaa sitoutumisen astetta, mutta lisää osallisuuden tunteen lisääntymistä omassa kouluympäristössä, joka voi tuottaa uusia sosiaalisten suhteiden vuorovaikutuksia; näistä edelleen voi muodostua Massey'n (2008) määritelmän mukaan *paikan identiteetti*.

Yleisesti opettajat kokivat, että taideteokset ovat olleet oppilaille kautta linjan kiinnostavia ja niitä on porukalla tutkittu sekä töistä etsitty tuttujen kädenjälkiä ja hahmoja. Ajan kuluessa työt ovat kuitenkin muodostuneet kiinteäksi osaksi arkea ja koulutaloa, eivätkä enää aiheuta ihmetystä.

Luulen, että työ tulee koulun parhaalle paikalle (5A:n oppilas).

Opettajat ja taiteilija pohtivat myös koulutalon taidehankintamallin kehittämistä. Opettajien mielestä oppilaita tulisi jatkossakin osallistaa siten, että heidän työnsä näkyy hankkeiden tuotoksissa. Lisäksi toiminnan suunnittelu pitäisi toteuttaa niin, että aikatauluissa on mahdollista pysyä ja varmistaa, että oppilaat pääsevät kokemaan työnsä tulokset valmiissa teoksissa. Taiteilija mainitsi myös suunnittelun, ajan sekä resursoinnin merkityksen ja hankkeen integraation opetuksen oheen. Hän nosti esiin erikseen yhteissuunnittelun sekä työn kehittämisen ja syventämisen yhdessä opettajien ja oppilaiden kanssa. Hankkeen viivästyminen ja ajankäyttö mainittiin myös yhden opettajan vapaassa pohdinnassa, jossa hän totesi, etteivät osallistuneet Hovirinnan koulun oppilaat pääse kokemaan ulkotaidetta lainkaan pihatöiden viivästyisestä johtuen.

Kuten Kantonen ja Karttunen (2021) toteavat, yhteisölliseen taiteelliseen tekemiseen liittyy ennakoimattomuuden ja arvaamattomuuden muuttuja eettistä näkökulmaa tarkasteltaessa sekä taiteilijoiden että osallistuvan tahon, tässä koulun toimijoiden, osalta. Eettinen näkökulma tulee esille päätöksissä ja ongelmanratkaisuisissa, joita toiminnan aikana tehdään. (Kantonen & Karttunen, 2021, s. 10.) Taidehankkeen yhteydessä koetut suunnittelun, aika-

taulutuksen ja resursoinnin sekä tiedonkulun ja järjestelyjen haasteet ovat niitä eettisten valintojen tilanteita, joita osalliset toiminnan aikana tekevät. Tässä yhteydessä sekä osallistuneet opettajat että taiteilijat ovat kokeneet toiminnan jälkeen kehittämisen mahdollisuuksia.

6 Johtopäätökset ja kehittämisehdotukset

Koulun näkökulmasta taidehanke onnistui tavoitteiden mukaisesti; oppilaita osallistettiin taidetyöhön ja heidän kädenjälkensä ovat valmiissa teoksissa nähtävillä. Hankkeessa mukana olleet opettajat kokivat taidehankkeen onnistuneena ja sen seuraukset positiivisina. Kannatusta saivat myös muut tulevat oppilaita osallistavat hankkeet koulun toimintaa kehitettäessä. Henkilökohtaisesti hankkeessa mukana olleena olen tyytyväinen taidetyön toteutukseen, mutta alkujaan itselläni oli toive siitä, että oppilaiden osallistaminen olisi ollut vieläkin laajempaa ja syvällisempää. Mutta, kuten haastatteluuni osallistunut taiteilija totesikin, oli käytettävissä olevaa aikaa hyvin rajallisesti, yhteenlaskettu oppilasmäärä oli suuri ja toimintaa yleisesti leimasi lievä kiireen tuntu. Vastaavasti myös opettajat osin kokivat, että aikataulut eivät pitäneet ja yksi opettaja erityisesti koki, että oli hankkeen varsinaisesti käynnistyessä varsin tietämätön siitä, miten projekti etenee.

Syitä aikataulujen viivästymisille ja yleiselle kiireelle hankkeessa oli monia. Suurin yksittäinen tekijä oli tuolloin meneillään ollut Covid19-pandemia, jonka vuoksi tapaamisia tuli siirtää; lähitapaamiset joko peruttiin tai muutettiin myöhempään ajankohtaan etätapaamisiksi. Koulutalon rakennushankkeenkin aikataulut osin tästä syystä eivät täysin pitäneet, joka välillisesti aiheutti haasteita niin taiteilijoiden kuin siten oppilaidenkin työhön. Lisäksi koulutalon valmistumiselle oli asetettu takaraja, johon mennessä sekä varsinaisen koulutalon että sen sisätiloihin suunnitellut taideteokset tuli olla valmiina ja paikoillaan. Syksyllä 2021 taidehankkeen osalta edettiin todella nopealla ja tiukalla aikataululla, käytännössä heti koulujen alettua elokuussa myös taidehanke käynnistyi oppilaiden ja opettajien osalta.

Yksi hankkeessa mukana ollut opettaja jäi syksyksi pois projektista ja mukaan tuli uusi opettaja. Poisjäänyt opettaja oli ollut mukana taidehankkeessa siitä asti, kun hankkeeseen osallistuvat luokat ja oppilaat valittiin, joten muut opettajat ehkä siitä syystä kokivat, etteivät ihan täysin tienneet, kuinka hankkeessa edettiin ja mitä olisi pitänyt ottaa huomioon. Tällä saattoi olla myös vaikutusta oppilaiden osuuteen, jos lähimmät opettajat kokivat jääneensä hankkeen suhteen tiedonkulun varjoon.

Koulujen rehtorit ja minä olimme koulujen osalta niitä, jotka olivat yhteydessä taiteilijoiden kanssa ja sopivat aikatauluista sekä toiminnan järjestelyistä. Tiedonkulun ja osallistamisen kannalta olisi ollut hyödyllisempää, jos hankkeeseen osallistuneet opettajat olisivat olleet aiemmassa vaiheessa ja laajemmin mukana toimintaa suunnittelemassa ja toteuttamassa. Tällöin myös aikataulumuutokset ja muut mahdolliset poikkeukset toiminnassa olisivat saattaneet hoitua joustavammin ja olisivat osaltaan helpottaneet sekä tietämättömyyden että kiireen tuntua. Yksi opettajista pohtikin, että kokonaisuuden hahmottamisen ja toiminnan kannalta olisi saattanut olla hyödyllistä järjestää opettajien ja taiteilijoiden välistä yhteissuunnittelua. Tämä olisi voinut myös tuoda oppilaiden näkökulmasta taiteilijat ja taidehankkeen vielä lähemmäs koulun arkitoimintaa, osaksi koulun yhteisöä.

Hankkeen ollessa jo loppusuoralla kävin taiteilijoiden kanssa keskusteluja yleisesti osallistamisesta ja hankkeesta. Jo tuolloin he sanoivat Hovirinnan taidehankkeen olleen oppilaiden osallistamisen suhteen laaja ja mainitsivat myös aikataulujen kiireellisyyden sekä oppilaiden määrän paljouden hankkeessa. Oppilaita osallistui molemmista kouluista yhteensä 106 henkilöä. Hankkeelle oli alkujaan suunniteltu pidempää aikaväliä suunnittelun ja toteutuksen osalta. Osittain tuon alkuperäisen aikataulutuksen mukaisesti hankkeeseen myös valitsimme osallistuvat luokat. Kun työpajapäivät ja muut oppilaita osallistavat työvaiheet siirrettiin kaikki syksylle 2021 ei aikaa ollut enää käytettävissä ryhmäkokojen pienentämiselle, josta olisi saattanut olla kaikkien osallisten kannalta hyötyä. Taiteilijoiden näkökulmasta ohjattavia oli jokaisella työpajakerralla paljon, joka sekin jo osaltaan aiheuttaa kiireellisyyden tuntua toimintaan.

Taidehankkeeseen osallistuneet oppilaat arvostavat pääosin kouluaan ja kouluympäristöään, mikä on nähtävissä ja tulkittavissa sekä oppilaiden kirjoitelmissa että opettajien haastattelusta ja joka antaa suuntaa tulevalle. Oppilaita osallistavia hankkeita on laaja-alaisesti tarkasteltuna hyödyllistä tuoda mukaan osaksi kouluarkea, myös taiteen ulkopuoleltakin. Osallisuus ja jo mahdollisuus osallisuuteen koetaan lähes poikkeuksetta myönteisenä tekijänä, joka lisää yksilön positiivista kokemusta käsiteltävästä asiasta. Yksilön osallisuuden myönteinen kokemus lisää koulun tasolla yhteisöllisyyttä ja kouluympäristön arvostusta; positiivisen kehän tavoin. Hankkeeseen osallistuvat opettajat kokivat taidetyön ja oppilaiden osallistamisen myös myönteisenä, joka saattaa madaltaa kynnystä toteuttaa vastaavia osallistamishankkeita pienemmässä mittakaavassa koulun sisällä.

Hovirinnan koulutalon prosenttiperiaatetta noudattava taidehankintamalli on pääosin toimiva tapa hankkia taidetta julkisiin tiloihin. Käyttäjapuolen osallistaminen toimintaan alusta asti voi parhaimmillaan lisätä yhteisöllisyyttä ja oman lähiympäristön arvostusta. Vaatii kuitenkin pidemmän aikavälin tarkastelun, jotta lähiympäristön arvostamisen pysyvyyttä ja laajuutta voidaan kestävästi arvioida. Massey'n (2008) sekä Haarnin ja kollegoiden (1997) esittämän *paikan identiteetin* laajeneminen yksilön henkilökohtaisesta paikkakokemuksesta usean ihmisen yhteiseksi kokemuksiksi vie aikaa; Haarni ja kollegat (1997) määrittelevät tällaisen yhteisten kokemusten *alueellisen identiteetin* olevan laajemmin ymmärrettyinä *paikan hengen*. (Haarni ym. 1997, s. 18.)

Williams Goldhagen (2017) toteaa oppilaiden oppivan tehokkaammin hyvin suunnitellussa kouluympäristössä; järjestelyjen kautta voidaan tavoitella kehittymistä ongelmanratkaisutaitojen, luovuuden sekä keskittymisen alueilla (Williams Goldhagen, 2017, 281). Bradley (2008) mainitsee kouluympäristön osalta erityisesti siirtymäalueet, käytävät ja aulat paikoina, joissa toimijat voivat harjoittaa sosiaalisia suhteita ja yhteisön osana olemista, onnellisuuden tunteiden ohella (Bradley, 2008, 20–21.) Kouluympäristön siirtymäalueiksi lukeutuu myös koulun piha-alue, jossa oppilaat viettävät paitsi välitunnit, niin myös vapaa-aikaa. Taidehankkeeseen osallistetut oppilaat toimivat kouluympäristössä, jonka järjestelyihin ovat päässeet itse vaikuttamaan taidetyön välityksellä; oppilaat myös lähtökohtaisesti kokevat tämän tutkimuksen perusteella kouluympäristön myönteisenä, joka voi edistää sosiaalisten suhteiden toimivuutta. Tällöin taide on yhteydessä siihen yhteisöön ja elinpaikkaan, jossa yksilö, tässä oppilas, toimii, kuten Jokela ja kollegat (2006) esittävät.

Vastaavissa osallistavissa taidehankkeissa tulisi kiinnittää huomiota yleisesti aikataulutukseen ja osallistamisen laajuuteen sekä erityisesti yhteissuunnitteluun. Hovirinnan koulutalon taidehankkeen haasteita olivat osallistujista riippumattomista syistä johtuneet aikataulumuutokset, joiden puitteissa toiminta olisi voinut olla joustavammin järjesteltävissä paremman etukäteis- ja yhteissuunnittelun kautta. Useita henkilöitä sitovissa hankkeissa mahdollisuus osallisten vaihtuvuuteen on aina olemassa, joten on tärkeää, että tieto hankkeen toimintaan liittyen on mahdollisimman monen hallussa. Hanketta varten kootun taidetyöryhmän työ jäi myös osin etäiseksi ja vain alkuvaiheeseen osallistuvaksi; työryhmän kokoonpano myös vaihtui hankkeen aikana, joten työryhmän vaikutus hankkeen toteutusvaiheessa jäi hyvin pieneksi.

Tässä tutkimuksessa käsiteltiin taidehanketta vain Hovirinnan koulun osallistuneiden oppilaiden ja opettajien osalta. S:t Karins svenska skolanin oppilaita osallistui hankkeeseen merkittävästi enemmän ja eri luokka-asteilta, joten vastaava tutkimus heidän osaltaan saattaisi tuoda tutkittavaan asiaan vielä laajempaa näkökulmaa. Hovirinnan koulun oppilaiden määrä (N=33) vastaa noin 31 % osallistuneista oppilaista, joka kokonaisuuden kannalta kuitenkin jo antaa vahvat suuntaviivat toiminnan merkityksestä osallisuuden kokemukseen, yhteisöllisyyteen ja oman lähialueen arvostukseen.

Kaikkiaan tutkimuksen tulosten valossa näyttäytyy siltä, että oppilaita osallistava taidehanke koetaan mieluisana toimintatapana niin oppilaiden, opettajien kuin taiteilijan näkökulmasta katsottuna. Sellaisenaan tässä tutkimuksessa esitetty malli pääosin toimii vaihtoehtona perinteiselle koulujen taidehankintatavalle, jossa taidetta ostetaan ja sijoitetaan koulurakennuksiin sivistysmielessä, kuten Ruohonen (2013, s. 128) asian kuvailee. Hovirinnan koulutalon taidehanke oli tämän tutkimuksen perusteella osallistavan otteensa kautta tulkittavissa myös sivistäväksi ja kasvattavaksi; oppilaat kokivat hankkeen mieluisana ja opettajat kuvailivat oppilaiden suhtautuvan koulurakennukseen ja sen taideteokseen myötämielisesti.

Kehittämisehdotuksina käyttäjän (koulun) näkökulmasta nostan tämän tutkimuksen perusteella seuraavat pääkohdat:

- 1.) Hankkeeseen osallistuvien osapuolten huolellinen perehdytys
- 2.) Joustavat aikataulut ja mahdollisuus muutoksiin
- 3.) Yhteissuunnittelu ja tarkka koordinointi

Perehdytys tässä yhteydessä koulussa tarkoittaa, että jokainen osallistuja on alusta lähtien tietoinen siitä, mistä on kyse, mitä tavoitellaan, millainen rooli kullakin osallisella on ja miten vastuut hankkeessa jakautuvat. Aikataulutusten osalta jokaisen osallisen tulee olla tietoisia, millä aikavälillä hanke etenee ja muutoksille, jos mahdollista, on varattava tila aikataulujen puitteissa; tiedon muutoksista tulee saattaa kaikkien osallisten saataville ja muutoksista on voitava sopia osallisten kesken. Yhteissuunnittelulle ja hankkeen koordinoinnille on varattava aikaa hankkeen osapuolten kesken, etenkin niiden osallisten välillä, jotka toimintaa aktiivisesti vievät eteenpäin. Yhteissuunnittelulla myös vähennetään tietokatkoja, aikatauluista johtuvia haasteita sekä muun perehdytyksen tarvetta.

Koulun kontekstissa vastuu toiminnasta on koulun rehtorilla. Rehtori voi toimia hankkeen niin kutsuttuna projektijohtajana, mutta siinä roolissa voi toimia myös taiteilija tai hankkeessa osallisena olevat opettajat. Hanketyössä vastuuta kuitenkin tulee jakaa niille, jotka ovat mukana aktiivisina toimijoina, tarvittaessa esimerkiksi muusta työstä hanketyöhön työaikaa vapauttaen. Projektia johtavalla on vastuu perehdytyksestä, aikataulutuksesta sekä suunnittelun järjestelyistä.

Kehittämissuhteina tilaajan (kaupunki) näkökulmasta nostan tästä tutkimuksesta seuraavat pääkohdat:

- 1.) Edustus ja osallistuminen hankkeen alusta loppuun
- 2.) Osallistuminen toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen käyttäjäpuolen tukena
- 3.) Kirjallisen hankesuunnitelman toteuttaminen

Tilaajan, keskeisesti hankkeen maksajan, tulee olla aktiivisesti mukana hankkeessa alusta loppuun. Vastuu hanketyöstä voi olla käyttäjäosapuolella, mutta toiminnan suunnitteluun osallistuminen käyttäjän, tässä koulun, tukena johdonmukaistaa ja helpottaa tiedonkulkua osapuolten välillä. Hankesuunnitelmasta voi olla vastuussa myös käyttäjä, mutta suunnitelman laatiminen ja toteuttamisen seuranta tulee olla molempien osapuolten yhteisvastuulla.

7 Pohdinta

Miten onnistuin? Mitä opin?

Olen toiminut Hovirinnan koulussa nyt kymmenen lukuvuoden ajan opettajana ja kuuden lukuvuoden ajan vararehtorina. Näistä vuosista ensimmäiset neljä vuotta koulu toimi vanhassa koulurakennuksessa, jossa oli jo tehty erinäisiä korjauksia ja remontteja sekä myöhemmin paikattu puutteita ja epäkohtia, usein jo korjatuissa kohdissa. Näitä seuranneet lähes viisi vuotta koulu toimi väistötiloissa; alkuun odottaen ratkaisua vanhan koulurakennuksen suhteen ja sittemmin uutta koulutaloa suunnitellen ja sen valmistumista odottaen. Lukuvuosi 2022–2023 on ollut ensimmäinen täysi lukuvuosi uudessa koulutalossa. Tämän tutkimuksen kohteena oleva oppilaita osallistava taidehanke on kulkenut koulun tasolla muun koulurakennushankkeen vierellä, enemmän tai vähemmän muille kuin osallisille näkyvänä muun kouluarjen ohessa.

Olen itse ollut tavalla tai toisella aktiivisesti mukana sekä koulutalon suunnittelussa käyttäjäpuolen yhtenä opettajaedustajana että erityisesti taidehankkeen osalta osana taidehanketyöryhmää. Tämän tutkimuksen aloituksen aikaan taidehanke oli jo käynnistynyt siltä osin, että työryhmä oli valinnut taiteilijat mukaan toteuttamaan hanketta ja koulujen osalta osallistetut luokat ja opettajat oli jo valikoitu. Tutkimustyö siten käynnistyi osin keskeltä hanketta. Tutkimuksen kannalta oli kuitenkin merkityksellistä se, että olin itse ollut työryhmän työssä mukana ja osallistunut muun muassa oppilaiden kanssa taiteilijahaastatteluihin. Samaan aikaan, kun varsinainen oppilaita osallistunut työ alkoi syksyn 2021 alkutapaamisella, aloitin myös tämän tutkimustyön, ollen koko taidetyön ajan mukana toiminnassa.

Tutkimusta ja kohdetta kokonaisvaltaisesti tarkasteltuna olisi ollut kenties hyödyllisempää ja tutkimuksen tekoa hyödyntävää, jos tutkimustyö olisi ollut jo hankkeen alusta alkaen käynnissä. Tällöin olisin voinut kiinnittää huomiota laaja-alaisemmin ja tarkemmin taidehankkeen alkuvaiheen ratkaisuihin ja mahdollisesti laajentaa tutkimuksellista näkökulmaa myös enemmän varsinaiseen prosenttiperiaatetta noudattavan hanketyön suuntaan.

Koen kuitenkin onnistuneeni sekä tutkimustyössä että koulun edustajana oppilaita osallistavan taidetyön osalta hyvin. Oma työtehtäväni koulussa mahdollisti tutkimuksen kannalta taidehankkeen seuraamisen sivusta, mutta myös aktiivisena toimijana hankkeen taustalla.

Kokonaisuudessaan koen edellä mainitut seikat huomioiden onnistuneeni tutkimuksen tavoitteen asettelun kannalta hyvin. Tässä tutkimuksessa kuvailin ja sanallistin toimivaksi koe-tun oppilaita osallistavan taidehankintamallin. Hankkeen merkitykset oppilaille ja kouluym-päristölle tulevat näkyviin vasta ajan kuluessa; oman lähiympäristön arvostus näyttäytyy tut-kimuksen tulosten valossa myönteiseltä, mutta se, miten arvostus laajenee kattamaan muita kuin hankkeeseen osallistuneita sekä yleisemmin lähialuetta jää tässä kohdin selvittämättä. Positiivisia merkkejä yleisellä tasolla kouluympäristön arvostuksesta kyllä on ollut näky-vissä; ensimmäisen vuoden opiskelun jälkeen koulualueella ei ole tehty ilkivaltaa tai rikottu paikkoja. Tällä ei välttämättä ole taidehankkeen kanssa tekemistä, mutta itse haluan ajatella silläkin jonkinlaista vaikutusta asiaan olevan.

Taidehanke ja siinä mukana oleminen laajassa roolissa on mahdollistanut itselleni myös oman työminän tarkastelua opettajan roolin ulkopuolelta. Koen oppineeni taiteilijoiden tai-detyöstä itsekin paljon. Taideainepainotteisena opettajana olen usein opettanut koulumme 5.–6. luokkien kuvataidetta ja tämän taidehankkeen ja tutkimustyön kautta lähestyn nyt laaja-alaisemmalla otteella oppiainetta; tietyllä tavalla ulkopuolisena havainnoijana olen tut-kimusta tehdessä voinut samastua sekä opettajan että taiteilijan rooliin hankkeen aikana ja pystynyt kiinnittämään huomioni opetuksen ja yhteistoiminnallisuuden kannalta monialai-sesti. Koen myös hankeosaamiseni kehittyneen ja tämän projektin välityksellä, niin tutki-muksen kuin varsinaisen taidehankkeen kautta, osaan jatkossa huomioida niitä epäkohtia ja haastavia tekijöitä, joita tämän tutkimuksen tulostenkin osalta esitin.

Miten hanke vaikuttaa koulun jatkotoimintaan? Kannattiko hanke toteuttaa?

Oppilaiden osallisuus ja edelleen kotien osallistaminen ja linkittäminen sekä kiinnittäminen mukaan koulun toimintaan on koulun kontekstissa jatkuvasti osana sekä arkipuhetta että koulun toiminnan suunnittelua. Tässä tutkimuksessa esitetyn osallistavan taidehankkeen ja laajemmin koko koulutalon rakennushankkeen sekä valmiin toimintaympäristön yhtenä pe-dagogisen taustatavoitteena oli edistää yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Tämän hankkeen

osalta tutkimuksen tulosten valossa osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemuksia oli havaittavissa. Myös hankkeeseen osallistuneet opettajat kokivat, että jatkossakin tulisi toteuttaa osallistavia taidehankkeita ja että erityisesti osallistava tapa toimia on oikea ja toimiva malli. Hanke siten oli tavoitteiltaan onnistunut ja kannatti toteuttaa.

Hankkeen haasteiksi koettiin erityisesti opettajien ja taiteilijan osalta yhteissuunnittelun vähyys ja tiukat sekä joustamattomat aikaraamit. Nämä eivät toisaalta olleet opettajien tai taiteilijoiden määriteltävissä olevia asioita; jatkon kannalta aikaa sekä työlle että suunnittelulle kannattaa resursoida mahdollisimman hyvin ja huolehtia siitä, että tiedonkulku on sujuvaa ja ajantasaista. Koulun osalta oppilaiden ja kotien osallistaminen koetaan tärkeänä ja jatkossa muissakin kuin taidehankkeen merkeissä osallistavaa työtä tullaan tekemään. Itse pohdin jo nyt arkityössä opettajana sitä, kuinka etenkin koteja saataisiin enemmän mukaan koulun toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Ehkä ratkaisuna on uusien koulun ympäristöön toteutettavien taidehankkeiden käynnistäminen yhteistyössä kodin ja koulun välillä.

Kuva: Tatu Vahala, 2021.

Lähteet

Adams, E. (2008) Connections Between Public Art and Design Education in Schools. Teoksessa G. Coutts & T. Jokela (toim.) *Art, Community and Environment: Educational Perspectives* (s. 145–164). Intellect Books. <https://ebookcentral-proquest-com.ezproxy.ulapland.fi/lib/ulapland-ebooks/reader.action?docID=361897&ppg=162>

Aksela, M., Pernaa, J. (2013). Kehittämistutkimus pro gradu -tutkielman tutkimusmenetelmänä. Teoksessa J. Pernaa (toim.), *Kehittämistutkimus opetuslalla* (s. 181–200). PS-Kustannus.

Aura, S., Horelli, L., Korpela, K. (1997) *Ympäristöpsykologian perusteet*. WSOY.

Berg, A. (2014). *Artistic Research in Public Space – Participation in Material-based Art*. (Väitöskirja). Aalto University. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-60-5602-9>

Bradley, K. (2008). The Happiness In-Between. Teoksessa Wernick, J. (toim.), *Building Happiness – Architecture to Make You Smile* (s. 18–29). Black Dog Publishing.

Haarni, T., Karvinen, M., Koskela, H. & Tani, S. (1997). Johdatus nykyaantieteseen. Teoksessa T. Haarni, M. Karvinen, H. Koskela & S. Tani (toim.), *Tila, paikka ja maisema – Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen* (s. 9–36). Vastapaino.

Hellström, M., Johnsson, P., Leppilampi, A. & Sahlberg, P. (2015). *Yhdessä oppiminen – Yhteistoiminnallisuuden käytäntö ja periaatteet*. Into.

Hiltunen, M. (2009). *Yhteisöllinen taidekasvatus – Performatiivisesti pohjoisen sosiokulttuurisissa ympäristöissä*. (Väitöskirja). *Acta Universitatis Lapponiensis*, A160. Lapin yliopisto.

Hiltunen, M. (2016). Astumisia virtaan. Teoksessa A. Suominen, A (toim.), *Taidekasvatus ympäristöhuolen aikakaudella – avauksia, suuntia, mahdollisuuksia* (s. 200–212). Aalto ARTS Books.

Hovi-Assad, P. (2017). Kulttuurissuunnittelumenetelmän ja yhteisötaiteen avulla tapahtuva yhteiskehittäminen. Teoksessa M. Häyrynen, A. Wallin (toim.) *Kulttuurisuunnittelu – Kaupunkikehittämisen uusi näkökulma* (s. 134–162). Suomen Kirjallisuuden Seura.

Huhmarniemi, M., Hiltunen, M. (2018). YTYä esi- ja alkuopetukseen – toimintamalleja ympäristö- ja yhteisötaiteeseen. Teoksessa S. Rusanen, M. Kuusela, K. Rintakorpi & K. Torkki (toim.), *Mun kuvista kulttuuriin – Kuvataidetta esi- ja alkuopetuksessa* (s. 109–130). Lasten Keskus.

Jokela, T., Hiltunen, M., Huhmarniemi, M. & Valkonen, V. (2006). *Taide, yhteisö & ympäristö. Art, Community & Environment* (4.1). Lapin yliopisto. <http://ace.ulapland.fi/yty/>

Jokela, T., Huhmarniemi, M. (2020). *Taideperustainen toimintatutkimus soveltavan taiteen kehittämisen välineenä*. Lapin yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020050424787>

Juuti, K., Lavonen, J. (2013). Design-tutkimukseen osallistuvien opettajien rooli tutkimuksen eri vaiheissa. Teoksessa J. Pernaa (toim.), *Kehittämistutkimus opetuslalla* (s. 45–68). PS-Kustannus.

Järvipetäjä, M., Nikkilä, A. (2012). Esipuhe. Teoksessa M. Järvipetäjä, A. Nikkilä (toim.), *Taide rakennushankkeessa Opas tilaajalle* (s. 9–10). Suomen Rakennusmedia Oy.

Kaarina (2017). *Tiedote vanhemmille: Hovirinnan koulun tutkimukset*. Haettu 8.4.2023 osoitteesta <https://kaarina.fi/sites/default/files/media/files/hovirintatiedote-vanhemmille-2017.pdf>

Kaarina (2018). *Hankesuunnitelma – Hovirinnan koulun uudisrakennus*. Haettu 8.4.2023 osoitteesta <https://kaarina.fi/sites/default/files/media/files/hovirinnan-hankesuunnitelma.pdf>

Kaarina (2021). *Hovirinnan uuteen kouluun kasvaa suuri satumetsä*. Haettu 8.4.2023 osoitteesta <https://kaarina.fi/fi/uutiset/hovirinnan-uuteen-kouluun-kasvaa-suuri-satumetsa>

Kanttonen, L., Karttunen, S. (2021). Yhteisötaiteen etiikka – kirjoituksia, vastuusta, vallasta ja vapaudesta. Teoksessa L. Kanttonen, S. Karttunen (toim.), *Yhteisötaiteen etiikka – Tilaa toiselle, arvoa arvaamattomalle* (s. 9–42). Taideyliopisto.

Kuntalaki 10.4.2015/410. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150410>

Kuusamo, A., Ruohonen, J. & Sihvonen, J. (2013). Art for the City – Foreword. Teoksessa J. Ruohonen, A. Kihlman (toim.), *Machineries of Public Art – From Durable to Transient, from Site-bound to Mobile* (s. 7–15). University of Turku.

Lehtonen, H. (1990). *Yhteisö*. Vastapaino.

Luo, N., Ibrahim, R. & Abidin, S.Z. (2022). Transformation of Children’s Paintings into Public Art to Improve Public Spaces and Enhance People’s Happiness. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(24), 1–23.

<https://doi.org/10.3390/ijerph192416780>

Maankäyttö- ja rakennuslaki 5.2.1999/132. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132>

Massey, D. (2008). Globaali paikan tuntu. Teoksessa M. Lehtonen, P. Rantanen, J. Valkonen (toim.), *Samanaikainen tila* (s. 17–31). Vastapaino.

Massey, D. (2008). Kodiksi kutsuttu paikka. Teoksessa M. Lehtonen, P. Rantanen, J. Valkonen (toim.), *Samanaikainen tila* (s. 127–149). Vastapaino.

Myllyntaus, O., Karttunen, S., Ruokonen, I. & Ruismäki, H. (2017). Julkinen taide osana opiskeluympäristöä: lukiolaisten kokemuksia. *Nuorisotutkimus*, 1–2/2017 (s. 55–79). Hattu 16.2.2023 osoitteesta <https://elektra.helsinki.fi/oa/0780-0886/2017/1-2/julkintulen.pdf>

Natri, M., Nikkilä, A. (2012). Veistotaide. Teoksessa M. Järvipetäjä, A. Nikkilä (toim.), *Taide rakennushankkeessa Opas tilaajalle* (s. 97–99). Suomen Rakennusmedia Oy.

Niinistö, H., Granö, P. (2018). Tilannesidonnainen oppiminen lapsen kokemuksena. Teoksessa P. Granö, M. Hiltunen, T. Jokela (toim.), *Suhteessa maailmaan Ympäristöt oppimisen avajina* (s. 181–202). Lapland University Press. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-310-934-6>

Nummikoski, M. (2021). Kaupunkitaide osana kaupunkirakentamisen taidetta – Taide kaupunkikehittämiseen ja -rakentamiseen kytkeytyvänä elementtinä. Teoksessa S. Pekkilä, P. Kaverma, K. Lampela, P. Nisunen, D. Ziegler (toim.), *Julkisen tilan taiteen tilasta – Puheenvuoroja julkisen taiteen konteksteista* (s. 179–192). Taideyliopisto, Helsinki 2021.

Opetushallitus (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Opetushallitus. Haettu 12.05.2022 osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetus-suunnitelman_perusteet_2014.pdf

Opetushallitus (2020). *Terveet tilat 2028: Yleissivistävien oppilaitosrakennusten nykytilaselvitys*. Haettu 22.1.2023 osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/terveet_tilat_2028_yleissivistavien_oppilaitosrakennusten_nykytilaselvitys.pdf

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2013). *Taidetta arkeen – Ehdotus valtion keinoiksi edistää prosenttiperiaatetta osana julkista rakentamista*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:5. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-202-9>

Pernaa, J. (2013). Kehittämistutkimus toimintamenetelmänä. Teoksessa J. Pernaa (toim.), *Kehittämistutkimus opetuslalla* (s. 9–26). PS-Kustannus.

Perusopetuslaki 21.8.1998/628. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

Phillips, P.C. (1995). Public Constructions. Teoksessa S. Lazy (toim.) *Mapping the Terrain – New Genre Public Art* (s. 60–71). Bay Press.

Pulkkinen, M. (toim.) (2019). *Prosenttiperiaatteen käsikirja – Taiteen tilaajalle*. Haettu 16.2.2023 osoitteesta https://www.julkinentaide.fi/sites/default/files/inline-files/2021-03/Prosenttiperiaatteen_kasikirja_Taiteen_tilaajalle_2019.pdf

Rautjoki, V.-M. (2022). Sirkkalan koulun julkinen taideteos kasvaa lasten monivuotiseksi taideprojektiksi. *Kulttuuriblogi* 13.06.2022. Haettu 22.1.2023 osoitteesta <https://www.turku.fi/blogit/kulttuuriblogi/sirkkalan-koulun-julkinen-aideteos-kasvaa-lasten-monivuotiseksi>

Ruohonen, J. (2013) *Imagining A New Society – Public Painting as Politics in Postwar Finland*. Väitöskirja. Turun Yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-5294-6>

Ruohonen, J. (2020). Julkisten rakennusten taide 1900-luvun jälkipuolella. *Museoviraston sivusto*. Haettu 11.3.2023 osoitteesta <https://www.rakennettuhuvinvointi.fi/fi/kulttuurirakennukset/julkisten-rakennusten-aidete-1900-luvun-jalkipuolella>

Räsänen, M. (2008). *Kuvakulttuurit ja integroiva taideopetus*. Helsinki. Taideteollisen korkeakoulun julkaisu B 90.

Sahlberg, P. & Sharan, S. (2002). Johdanto. Teoksessa P. Sahlberg & S. Sharan (toim.) *Yhteistoiminnallisen oppimisen käsikirja* (s. 10–22). WSOY.

Saloviita, T. (2006). *Yhteistoiminnallinen oppiminen ja osallistava kasvatus*. PS-Kustannus.

Sederholm, H. (2008). Yhteisötaiteen juurilla. Teoksessa K. Kivimäki, H. Kolsio (toim.), *Yhteyksiä – Asiaa yhteisötaiteesta* (s. 37–56). Lönnströmin taidemuseon julkaisuja 24.

Tainio, M. (2012). Integroidut, digitoidut taide-elementit. Teoksessa M. Järvipetäjä, A. Nikkilä (toim.), *Taide rakennushankkeessa Opas tilaajalle* (s. 109–111). Suomen Rakennusmedia Oy.

Tilastokeskus (2023). Kuntien avainluvut. Haettu 8.4.2023 osoitteesta <https://www.stat.fi/tup/alue/kuntienavainluvut.html#?active1=202&year=2021>

Tulkki, K. (2003). Lasten ympäristö ja vaikuttaminen. Teoksessa P. Sassi, T. Tarkkonen (toim.), *Lapsi ja kasvuympäristö – Puheenvuoroja ja kirjavinkkejä* (s. 59–63). Cultura Oy.

Tuomi, J., Sarajärvi, A. (2009) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.

Turun museokeskus (2021). *Varsinais-Suomen julkisen taiteen ohjelma*. Haettu 16.2.2023 osoitteesta https://issuu.com/kulttuuriaturussa/docs/vs_suomen_julkisen_taiteen_ohjelma_2021_final?fr=sZmNIYTQ1MDU3Mzg

Večanski, V. & Brankovic, B. (2019) Designing with the Participation of the Community – an On-Going Project of Redesigning a School Yard in Serbia. *Research in Arts and Education*, 2019(2), 779–793. <https://doi.org/10.54916/rae.119013>

Vogl, C.H. (2016). *The Art of Community: Seven Principles for Belonging*. Berrett-Koehler Publishers, Incorporated. <https://ebookcentral-proquest-com.ezproxy.ulpland.fi/lib/ulpland-ebooks/reader.action?docID=4504183&ppg=21>

Williams Goldhagen, S. (2017) *Welcome to Your World – How the Built Environment Shapes Our Lives*. Harper.

Liitteet

LIITE 1 (1/3)

Kaarina

Tutkimuslupa

1 Tutkimuksen nimi	Prosenttitaidetta kouluun oppilaita osallistaen.	
2 Tutkimuksen kohdeyksiköt	Tutkimuksen suunniteltu kohdeyksikkö (-yksiköt) Kaarinan kaupungissa. Hovirinnan koulu	
3 Tutkimuksen kuvaus	Lyhyt kuvaus tutkimuksen sisällöstä ja menetelmistä Uuden koulutalon taidehanke, oppilaiden osallistaminen. Aineisto oppilaiden ainekirjoitelmista.	
	Aineiston otanta, keruutapa Ainekirjoitelmät, ~~2x kevään 2022 aikana.~~ 1x 01/22 + OPETAJIEN 3 kpl + TAITEILIJAKOON 2 kpl HAASTATTELUJ	
	Tutkimuksen aikataulu 01/2022 - 05/2022 → 01/22 - 06/23	
	Tutkittavat Tutkittavien lukumäärä 37 ja/ tai asiakirjojen määrä 2x37	
	Tutkimuksen tarkoitus AMK-opinnäytetyö ☐ YAMK-opinnäytetyö ☐ Pro gradu ☒ Lisensiaattityö ☐ Väitöskirja ☐ Muu opinnäytetyö, mikä? Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä. Muu, mikä? Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä. Tutkimuksen arvioitu valmistumisaika: 12/2022	
4 Tutkimuksen toteutus	Onko tutkimuksen kohteena henkilö (henkilöitä), jonka osallistumisesta päättää huoltaja tai edunvalvoja?	☒ Kyllä ☒ Ei Jos kyllä, selvitä lisätietoja -kohtaan, miten huoltajan/edunvalvojan suostumus hankitaan.
	Käsitelläänkö tutkimuksessa henkilötietoja?	☐ Kyllä ☒ Ei
	Muodostuuko tutkimusta tehtäessä henkilötietopohjainen tutkimusrekisteri?	☐ Kyllä ☒ Ei Jos kyllä, liitä tutkimusrekisteri.
	Käytetäänkö tutkimuksessa jo olemassa olevien rekistereiden tietoja?	☐ Kyllä ☒ Ei Jos kyllä, selvitä lisätietoja -kohtaan.
	Onko tutkimus osa jotain laajempaa tutkimusta/ projektia?	☒ Kyllä ☐ Ei Jos kyllä, selvitä lisätietoja -kohtaan

Kaarina

	<p>Lisätietoja: Tutkimus on osa uuden koulutalon taidehankkeen kokonaisuutta, jota käsitellään toisessa opintoihini liittyvässä projektissa.</p> <p>⊕ HUDTAJILLE LÄHETETTY WILMA-VIESTI 18.1.22, JOSSA TUTKIMUS ESITETTY OPPIAIDEN ROOLI OSANA TUTKIMUSTA. -> EI TUNNISTETTAVIA ASIOITA TUTKIMUKSEEN -> EI KIELTÄVIÄ VASTAUKSIA HUDTAJILTA. OSANA.</p>
5 Tutkijoiden tiedot	<p>Tutkimuksen tekijä/t (alleviivaa yhteyshenkilö)</p> <p>Yhteyshenkilön osoite</p> <p>Yhteyshenkilön puhelinnumero</p> <p>Sähköpostiosoite</p> <p>Tutkimuksen ohjaajat ja yhteystiedot: Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.</p> <p>Organisaatio Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.</p>
6 Tutkimuksen merkitys kohde organisaatioon	<p>Arvioi, miten tutkimus hyödyntää Kaarinan kaupunkia: Tutkimusta tekee taidehankkeessa mukana oleva koulun luokanopettaja/vararehtori. Valmiista tutkimuksesta tarkoitus saada mahdollinen malli taidehankkeen toteuttamiselle toisissa kouluissa.</p>
7 Tutkimuksen tekijöiden sitoumus ja allekirjoitukset	<p>Sitoudun/ sitoudumme siihen, että en käytä saamiani tietoja asiakkaan, hänen läheistensä tai Kaarinan kaupungin vahingoksi enkä luovuta saamiani henkilötietoja ulkopuolisille, vaan pidän ne salassa. Tutkimustulokset esitän niin, ettei niistä voida tunnistaa yksittäistä henkilöä tai perhettä. Noudatan henkilötietolaissa ja muualla lainsäädännössä mainittuja säännöksiä henkilötietojen käsittelystä ja salassapidosta.</p> <p>Paikka ja aika Kaarinassa 22.12.2021</p> <p>Allekirjoitukset ja nimen selvennökset.</p> <p>Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.</p> <p>Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.</p> <p>Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.</p> <p>Kirjoita tekstiä napsauttamalla tätä.</p>
8 Liitteet	<p>Tämän tutkimusluvan liitteenä lähetetään:</p> <p>☐ Tutkimussuunnitelma tai sen yhteenveto</p> <p>☐ Tutkimusrekisteri</p> <p>☐ Huoltajan/ edunvalvojan suostumus</p> <p>☐ Tutkimustiedote tai suostumus</p> <p>☐ Viranomaislausunnot (esim. eettinen toimikunta, Valvira, Fimea)</p> <p>☒ Muu, mikä? Tutkimuksesta keskusteltu työyksikössä rehtorin kanssa. Lähetä vain tarpeelliseksi katsomasi liitteet.</p>

Kaarina

Lähetys ja päätös	<p>Tämä hakemus täytetään ja lähetetään sille esimiehelle, kenen yksikköä tutkimus koskee. Mikäli tutkimus koskee koko vastuualuetta tai toimialaa, lähetetään hakemus ko. toimialajohtajalle tai vastuualueen esimiehelle.</p> <p>Tutkimuslupa voidaan myös myöntää ehdollisena.</p> <p>Yhteyshenkilö saa viranhaltijanpäätöksen tutkimusluvastaan, sähköpostitse kun yhteyshenkilö on ko. osoitteen ilmoittanut.</p> <p>Myönnetty tutkimuslupa ei velvoita tutkimuksen kohteita osallistumaan tutkimukseen. Tutkijan on neuvoteltava aina erikseen tutkimuskohteena olevien organisaatioiden kanssa tutkimukseen osallistumisesta ja kohteen nimen mainitsemisesta tutkimusraportissa. Tutkimuksen teko ei saa häiritä tutkimuskohteen toimintaa.</p> <p>Tutkimuksen päättyessä tutkijaa pyydetään toimittamaan tiivistelmä ja/ tai koko tutkimusraportti.</p> <p>Lisätietoja tutkimusluvasta antaa: rekryointisuunnittelija.</p>
-------------------	---

LIITE 2

Tiedoteteksti Wilmaan taidehankkeeseen osallistuvan luokan oppilaiden huoltajille sekä luokanopettajille, lähetetty 18.1.2022.

Opinnäytetyön aineisto

Moikka!

Hovirinnan koulun 5A-luokka on osallistunut uuden koulutalon taidehankkeeseen ja tuon työn tulokset ovat pian nähtävillä, kun uuteen koulutaloon pääsemme.

Olen itse ollut taidehankkeessa alusta asti mukana enemmän tai vähemmän ja nyt syksyllä seurannut oppilaiden työskentelyä hankkeessa.

Teen tällä hetkellä ko. taidehankkeeseen liittyvää kuvataidekasvatuksen pro gradu-työtä ja olen sopinut rehtorin kanssa tutkimusluvasta koululla.

Tutkimukseni aineisto koostuu oppilaiden kirjoitelmista ja ajatuksista taidehankkeeseen ja taidetyöskentelyyn liittyen.

Tulen tällä ja ensi viikolla koulupäivän aikana kirjoittamaan 5A:n oppilaille kirjoitelman aiheesta sekä toisen kerran vielä myöhemmin keväällä, kun olemme uuteen koulutaloon päässeet muuttamaan. Oppilaiden nimiä tai henkilöön tunnistettavia tarkentavia tietoja ei tulla pro gradussa esittämään, vaan vain otteita kirjoitelmista ja tiivistyksiä teksteistä yleisellä tasolla.

Jos ette halua lapsenne osallistuvan tähän, niin ilmoittakaa asiasta minulle mahdollisimman pian. Kiitos!

Terveisin

Tatu Vahala, vararehtori/luokanopettaja

LIITE 3

Haastattelu Hovirinnan koulutalon oppilaita osallistavan taidehankintamalliin liittyen taiteilijoille ja Hovirinnan koulun osalta hankkeeseen osallistuneille opettajille.

Tämä haastattelu on osa oman kuvataidekasvatuksen maisteriohjelman pro gradu -työn aineistoa.

Haastattelun vastauksia voidaan käyttää mm. sitaatteina osana pro gradu -työtä. Vastausaineisto käsitellään kehittämistutkimuksen menetelmin yhdessä ja vertaillen osallistuneilta oppilailta kerättyä aineistoa.

Vastaa parhaimman kykysi mukaan kysymyksiin, mielellään pohtien. Osa kysymyksistä on suoraan taiteilijoille ja osa opettajille suunnattuja, mutta niihin voi myös mielellään jokainen vastata. Voit myös halutessasi täydentää ja kertoa muuta aiheesta mieleen tulevaa haastattelun jatkoksi.

NIMI:

- 1.) Miten oppilaat mielestäsi suhtautuivat ja kokivat taidetyöskentelyn ja -prosessin?**
- 2.) Miten oppilaat ovat jälkeenpäin suhtautuneet valmiisiin taideteoksiin koululla?**
- 3.) Miten oppilaat ovat suhtautuneet yleisesti kouluympäristöön taideprosessin jälkeen?**
- 4.) Millainen merkitys mielestäsi taidetyöhön osallistumisella ja osallistamisella oli?**
- 5.) Millainen merkitys taidetyöskentelyllä oli luokan yhteishengen tai yhteisöllisyyteen?**
- 6.) Millainen merkitys taidetyöskentelyllä mahdollisesti oli oppilaan kokemukseen omasta kuvataiteen osaamisesta?**
- 7.) Millainen merkitys oppilaita osallistavalla taidehankinnalla on kouluissa verrattuna perinteiseen taidehankintaan?**
- 8.) Millaisia kehittämismahdollisuuksia osallistavasta taidehankkeesta on koulu yhteisölle?**
- 9.) Kuinka taidetyöhön osallistaminen mielestäsi onnistui?**
- 10.) Onko juuri tällainen osallistava taidetyömalli toimiva tapa hankkia taidetta, miksi?**
- 11.) Miten Hovirinnan koulutalon taidehankintamallia tulisi mielestäsi kehittää?**